

De verhalenbakker

Carsten Henn bij Boekerij:

De boekenfluisteraar

De verhalenbakker

boekerij.nl

Carsten Henn

De verhalenbakker

Soms schuilt het grootste geluk in de warmte
van een kleine bakkerij

Vertaald uit het Duits door Jeannet Dekker

ISBN 978-90-225-9657-9
ISBN 978-94-023-2138-8 (e-book)
NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Der Geschichtenbäcker*
Vertaling: Jeannet Dekker
Omslagontwerp: © Bürosüd
Auteursfoto: © Amanda Dahms
Zetwerk: CeevanWee, Amsterdam

© 2022 Piper Verlag GmbH, München
© 2023 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor iedereen die opnieuw begint

‘Als je een goed brood kunt bakken, heb je ook begrepen
welke ingrediënten je nodig hebt voor een gelukkig leven.’

Giacomo Botura, bakker

Korsten

Hoelang kun je door blijven dansen als de muziek al is gestopt?

Dat vroeg precies één iemand in de stadsschouwburg zich af. De zaal was een bastion van barok, vol goud en krullen, vol sierstucwerk en franje. Alles leek uit te drukken dat tijd hier geen rol speelde, dat het niet uitmaakte welk jaar het was, welke maand, welke dag.

Maar de tijd verstreek, en dat was deel van het probleem.

Sofie Eichner zat op stoel 34, rij 5. Hoewel het een gestoffeerde stoel was, had ze het gevoel dat ze in een bodemloze diepte viel. In films zag je wel eens mensen achterover, en altijd in slow motion, op een zacht donzen bed vallen. Zo voelde het nu ook voor haar: achterover, in slow motion, alleen dat donzen bed kwam maar niet.

De muziek was voor haar drie maanden geleden al gestopt met spelen, toen een blessure de naald van het vinyl had gerukt en de intendant van de gelegenheid gebruik had gemaakt om snel van haar af te komen. Hij had per slot van rekening al een poos een opvolgster in het vizier

en haalde haar zo vaak als hij kon voor gastrollen naar de schouwburg. Een rijzende ster. En bovendien helemaal zijn type vrouw. Irina Nijinsky. Haar naam alleen al klonk als een dans. Twee vastberaden stappen met een gewelfde rug, daarna zachtjes voortglijden. Gevolgd door een sprakeloze verbazing. De nieuwe prima ballerina van de schouwburg leek uit enkel lucht te bestaan, zo licht zweefde ze over het toneel.

Misschien is Irina in een vorig leven een blad geweest, dacht Sofie. Een onschuldig esdoornblad, dat in de herfst eerst geel en dan rood verkleurde, dat vrij was van zonde en als beloning dit leven hier had gekregen. De hoofdprijs in de karmaloterij.

Nadat Sofie geblesseerd was geraakt, had Irina er niet op aangedrongen dat ze nog een kans moest krijgen.

Integendeel.

Irina had uit alle macht haar eigen kans gegrepen.

Daarom stond zij nu op het toneel, terwijl Sofie met haar man Florian op de beste plaatsen zat – de ereplaatsen! – en moest aanhoren dat de prachtige muziek voor iemand anders werd gespeeld. Vanaf deze plek zag Sofie alles op het podium perfect op ooghoogte gebeuren en troffen de klanken van het orkest in de bak haar helder en krachtig. Het was ondraaglijk.

En alsof ze de spot met haar dreven, voerden ze ook nog *La Belle au bois dormant* op, beter bekend als *Doornroosje*, op de beroemde balletmuziek van Tsjaikovski. Dat was Sofies stuk. Niemand had die rol zo vaak gedanst, niemand was daar ooit zo vaak voor geprezen. Ze had dit ballet tot het hare gemaakt, aldus de pers.

Irina zette af voor een *grand jeté*, de spagaatsprong

waarbij je met de ene voet afzette en dan zachtjes op de andere landde. Die grand jeté was Sofies bijzondere specialiteit geweest. Niemand kon haar benen eleganter, zwieriger en beheerster laten zweven dan zij, niemand bleef langer in de lucht. Nog altijd werd de foyer gesierd door een foto van twee bij drie waarop te zien was dat ze deze sprong uitvoerde.

Het publiek hield de adem in.

Sofie merkte dat ze niet meer kon ademen, dat de lucht zich in haar samenbalde. Haar longen werden hard als steen.

Ze stond op.

Op hetzelfde moment bleven alle blikken aan haar kleven, alsof ze een vliegvanger was. Sofie keerde zich snel om naar links en trippelde zijwaarts langs de toeschouwers, door de smalle ruimte tussen rugleuningen en knieën. Daar zaten mevrouw Malewski, meneer Stromer met zijn vrouw Adelheid, mevrouw Schneiderling en meneer Barberi. Het bestuur van de stichting. Ze hadden deze plaatsen altijd al gehad en zouden die zelfs onder doodsbedreigingen niet afstaan, maar ze te zijner tijd goedhartig aan anderen nalaten. Twee van hen bogen gepikeerd hun knieën opzij (Adelheid Stromer en mevrouw Schneiderling), twee bogen juist nog meer naar voren om Sofie de doorgang te belemmeren en zo te protesteren tegen het feit dat ze werden gestoord (meneer Stromer en mevrouw Malewski). Meneer Barberi bewoog in het geheel niet, alsof Sofie helemaal niet langsliep. Hij weigerde om te worden gestoord en keek gewoon door haar heen, in de hoop dat de rest van de zaal hem om zijn stoïcijnse houding zou bewonderen.

Sofie glimlachte verontschuldigend, hoewel ze daar geen zin in had. Maar als je danseres van beroep was, kon je professioneel glimlachen, ook als je lichaam het uitschreeuwde. Glimlachen betekende dat je bepaalde spieren moest aanspannen. Het was geen gevoel.

Telkens weer fluisterde ze ‘Pardon’, totdat het een mantra werd, dat ze niet langer tegen de andere aanwezigen, maar tegen zichzelf zei. Pardon, Sofie, ik heb je teleurgesteld. En iedereen daarboven op het podium. Ze wist hoe verschrikkelijk het voor de dansers en danseressen was als er iemand uit het publiek opstond. Dat rukte hen uit hun concentratie, dan vroegen ze zich onwillekeurig af wat ze verkeerd hadden gedaan. Als het ook nog bij een première gebeurde, zoals vandaag, kwam daar de angst bij dat de choreografie waardeloos was en dat dadelijk nog meer mensen de zaal zouden verlaten.

Sofie werd steeds gespannener, ze voelde de talloze blikken als speldenprikken op haar huid. Plus schuddende hoofden, neuzen die werden opgehaald, klakkende tongen. En door dat branden in haar longen kon ze nog steeds niet goed ademen.

Sofie keek niet langer naar de gezichten, glimlachte niet meer en liet haar hoofd hangen, zodat haar haar, dat nog stroblond was geweest toen ze een kind was maar nu lichtbruin was, als een gordijn voor haar gezicht viel. Ze keek alleen maar naar voeten en knieën. De zware tweedelige deur naar de foyer leek eindeloos ver weg. Bijna viel ze. Bijna wilde ze vallen.

Zo snel mogelijk naar de uitgang. Maar zonder te rennen. Zo snel als het ging in haar strakke, enkellange, als goud glanzende avondjurk.

Een flits. Toen nog een. Ze maakten foto's van haar. Steeds meer. Wie het decorum liet vallen, werd door het gepeupel zonder bezwaar vertrappeld. Nog meer flitsen, nu dichterbij.

Toen een bons. De toeschouwers hielden allemaal tegelijk hun adem in.

Sofie keek om en zag Irina op het podium liggen. Ze moest gevallen zijn. Irina viel nooit.

Sofie perste haar lippen zo strak opeen dat ze gevoelloos werden.

Toen was ze aan de andere kant van de deur. Weg uit het donker van de zaal, in het stralende licht van de verlaten foyer. Ze moest even haar ogen dichtknijpen. Toch snel verder, over de gladde witte tegelvloer, naar de Münsterplatz, die glom van de motregen, waar de kasseien glibberig waren, alsof iemand ze met zeep had ingesmeerd.

Pas toen ze op die onvaste bodem stond, kon Sofie eindelijk weer ademen.

Ze keek om.

Florian was niet achter haar aan gekomen.

Sofie moest even nadenken over wat ze nu ging doen. Lopen. Naar huis. Het luchtte op om de schouwburg meter voor meter verder achter haar te kunnen laten. De stad deed haar goed. Mensen die niet dansten, maar op deze koele aprilavond haastig door de regen liepen, soms een beetje gebukt, alsof ze dan door minder druppels zouden worden getroffen. Terwijl ze de regen juist op die manier meer lichaamsoppervlakte boden.

De koele regen veegde de warmte van de schouwburg van Sofies blote schouders. De dunne stof van haar chique japon zoog zich vol, de perfect vallende plooiën verslapten.

Ze keek naar de glimmende kasseien om te voorkomen dat ze struikelde. Elke steen was anders, en toch vormden ze bij elkaar een glanzend geheel. En geen ervan vroeg zich af of hij wel op de juiste plek in deze wereld lag.

Ze was zo in die stenen verdiept dat ze aan het westelijke uiteinde van de Münsterplatz tegen een oude man op botste.

‘Het spijt me! Neemt u me niet kwalijk, ik lette niet op. Is alles in orde?’ vroeg ze aan de man, die op de kasseien lag, en ze stak haar hand naar hem uit.

‘De boeken zijn nog heel,’ antwoordde hij, en nadat hij zorgvuldig aan zijn rugzak had gevoeld, maakte hij een uitermate opgeluchte indruk. De man droeg een olijfgroene tuinbroek, een veel te grote jas in dezelfde kleur en een slap hoedje.

‘Of u niets mankeert, bedoelde ik,’ zei Sofie.

‘Op mijn leeftijd is niet het vallen het probleem, maar het opstaan,’ antwoordde hij met een schalkse fonkeling in zijn ogen.

Sofie hielp hem overeind en klopte het vuil van zijn kleren.

‘Het spijt me heel erg, ik was zo in gedachten verzonken.’

‘Dat zag ik. U was zo verdiept, alsof u een boek aan het lezen was.’

Sofie schudde haar hoofd. ‘Ik dacht aan de kasseien.’ Ze viel even stil. ‘Of nee, eigenlijk aan mijn leven.’

‘Soms is het goed om over het leven na te denken alsof het een boek is. En je af te vragen wat er verder in moet worden geschreven. Om vervolgens te beseffen dat je zelf de pen in je hand houdt.’ Hij keek op zijn horloge. ‘Ik moet

gaan, mijn eerste klant wacht. En hij houdt niet van wachten.' Hij deed zorgvuldig zijn rugzak goed en zette zijn hoed recht.

'Nogmaals mijn excuses,' zei Sofie. 'Meestal ben ik niet zo.'

'Het geeft niet. Ik zet er wat meer de pas in, dan komt het wel goed.' Hij keek haar aan en glimlachte. 'U lijkt me een erg aardige vrouw. Daarom wens ik u oprecht veel geluk. In uw leven.' Met een hoffelijk knikje draaide hij zich om, en hij liep met stramme passen in de richting van de munsterkerk.

Toen Sofie om zich heen keek om zich te oriënteren, bleef haar blik even hangen bij een raam, waarachter een klein meisje met donkere krullen te zien was. Het meisje keek de oude man na, die net een hoek om ging. Voor dit kind lag nog alles in het verschiet.

Het dansende kind in haarzelf wachtte niets belangrijks meer.

Tramlijn 18 reed de stad uit, langs steeds minder huizen en steeds meer akkers, waarop graan, aardappelen en bloemen werden geteeld. De wispelturige april zette de regen uit en liet de zon eidooiergeel ondergaan. In het warme licht zag alles er vreedzaam en idyllisch uit. Heel anders dan Sofies gedachten en gevoelens. Toen de rails een bocht maakten, dook in de verte nog heel even het silhouet van de stad op, afgetekend tegen de avondhemel. Met in het midden ervan, als een donkere parel in een oester, de schouwburg.

Sofie wendde snel haar blik af en plukte aan haar doorweekte japon, die koud aan haar huid kleefde. Ze hield

haar kleine handtas als een beschermend schild tegen zich aan.

Toen de tram bij haar halte stopte en ze in haar eentje bij het felle licht van de enige lantaarn uitstapte, drong het pas echt tot haar door: ze zou nooit meer dansen.

In de ruiten van de weggrijdende tram zag ze haar spiegelbeeld. Ogen die iets te ver uit elkaar stonden, jukbeenderen die niet ver genoeg uitstaken. Ze was geen klassieke schoonheid. Nooit geweest. In haar kindertijd was haar lichaam onregelmatig en weinig elegant gegroeid. Eerst leek haar hals te kort, daarna haar kont te breed, haar neus te spits of leken haar armen te lang. Maar toen Sofie volwassen was en haar lichaam na al dat rekken en strekken af was, had ze ledematen die waren voorbestemd om te dansen. En tijdens het dansen had Sofie zich voor het eerst mooi gevoeld, toen was ze zichzelf, waar ze moest zijn.

Toen de tram in de donkere verte was verdwenen, lag het dorp stil voor haar. Het was een van die plaatsjes waarvan niemand echt kon uitleggen waarom het zich uitgerekend op die plek bevond. Er was geen rivier, geen heuvelrug, geen vruchtbaar dal. Het stukje land zag er net zo uit als alles eromheen. Het dorp had tien, zelfs twintig kilometer de ene of andere kant op geschoven kunnen worden zonder dat er enig verschil zou zijn geweest.

Het 'viooltjesdorp', zo werd het in de omgeving genoemd, want de bloemen voor de begraafplaatsen in de stad kwamen van oudsher van de kwekerijen in het dorp. Het waren drie grote bedrijven, die alle drie ook een winkel in snijbloemen hadden en elkaar het licht in de ogen niet gunden.

In het dorp waren ze er trots op dat het al in de Romein-

se tijd was gesticht, waaraan een klein stuk verweerde muur nog herinnerde. Dat stond achter een hek en onder een afdakje bij de enige kruising met verkeerslichten. Een gepensioneerde directeur van een middelbare school probeerde al jaren te bewijzen dat het de resten van de villa van een rijke Romeinse koopman waren, maar alles wees erop dat het een deel van een koeienstal was geweest.

Sofie liep langs de kerktoren, het hoogste bouwwerk van het dorp, waarin soms kerkuilen nestelden. Hun mooie hartvormige gezichtjes met de kleine zwarte ogen werden vaak getekend door de kinderen op de kleuterschool (een basisschool was er niet, daarvoor moesten ze naar het buurdorp).

Naast de bloemisterijen waren er maar een paar winkels, die allemaal aan de hoofdstraat lagen.

Sofie liep langs donkere winkelruiten. Daar lag Bäckerei Johannes Pape & Sohn, met ernaast de boerderijwinkel van de familie Nittels. In de al jaren leegstaande slagerij had kortgeleden een steakhouse met de naam Glut & Asche de deuren geopend. De uitbater stond vaak voor de deur te roken en naar de straat te kijken, alsof er daardoor eerder gasten zouden komen. Het bankfiliaal en de kapper waren gesloten, in het pand van de bank stonden nu alleen nog een pinautomaat en een printer voor rekeningafschriften, en wie naar de kapper wilde moest naar het volgende dorp, naar salon Schnittpunkt. Verder was er nog boer Mattes, een dikke man met rode wangen die eruitzag als een reusachtige baby en die net zo graag brulde. Aan de rand van het dorp hield hij kippen, ganzen en ook twee bijenkasten. Een stukje verderop lag een supermarkt met grote neonletters boven de glazen pui, waar parkeren gratis was.

Het enige café was Ochsen (met bondskegelbaan), vlak naast de bushalte. Toen Sofie langsliep, ging net de deur open om een aangeschoten gast uit te spuwen. Samen met hem kwam er jengelende muziek naar buiten.

Ze merkte dat haar benen het ritme overnamen en dat haar stappen zich aan de lompe maat aanpasten. Krachtig drukte ze haar handen tegen haar oren, totdat het pijn deed. Ze liep er snel langs, passeerde het kerkhof met de kleine kapel en liet haar handen pas weer zakken toen ze de hoek omliep, de Beller Straße in, waar, beschenen door een straatlantaarn, het pand stond waar ze op de tweede verdieping woonde.

Nadat Sofie de voordeur boven had geopend, liep ze zonder haar schoenen uit te trekken naar de woonkamer, ging voor de ladekast op haar knieën zitten en trok de onderste lade open. Daarin zat een doos met een roze lint eromheen. Voorzichtig haalde ze het deksel eraf, en ze kon bij de aanblik van haar eerste spitzen niet geloven dat haar voeten daar ooit klein genoeg voor waren geweest. De zolen waren bijna helemaal afgesleten en bij de neus van de linkerschoen waren nog een paar bleek geworden bloeddruppels te zien, van die keer dat ze dansend op spitzen te ver was gegaan. Ze pakte de schoenen uit de doos en drukte ze krachtig tegen haar borst. Waarom konden dingen die mooi en goed waren niet voor altijd zo blijven? Waarom moest de wereld, als die op de juiste plek stond, toch nog verder draaien? Ze had haar kleine-meisjesdroom waargemaakt. Maar hoe zat het met de dromen voor grote meisjes? Sofie kromp in elkaar en liet de tranen stromen, zo lang als ze wilden.

En dat wilden ze heel erg lang.

Nadat Sofie de zaal had verlaten, bleef Florian geduldig wachten. Hij zat op stoel 35, rij 5, en keek strak naar het podium, alsof hij heel erg geboeid was door wat er daar gebeurde. Niet naar links of naar rechts kijken, geen excuus aanbieden. Alles was normaal. *Houston, we hebben geen probleem.*

Hij hield het ook tijdens de pauze vol, die onvoorstelbaar lange pauze waarin hij meerdere keren tevergeefs probeerde om Sofie te bellen en steeds dezelfde vraag van steeds nieuwe mensen moest beantwoorden. Velen kenden hem omdat hij in de stadsschouwburg al jaren verantwoordelijk was voor de balletuitvoeringen.

Het was een heftige migraineaanval. Dat was zijn versie. Eerst had hij er nog over gedacht om iets over een hartritmestoornis te zeggen, maar dan had Sofie nooit zo snel weg kunnen lopen. Misselijk? Dan had ze later terug kunnen komen. Die migraine was hem te binnen geschoten toen hij er tijdens de pauze voor het eerst naar werd gevraagd en dus moest hij zich daaraan houden, hoewel Sofie nog nooit een migraineaanval had gehad.

Ze had ook niets tegen hem gezegd, maar was gewoon opgestaan en weggelopen. Dat was echt iets voor Sofie, die altijd vond dat hij moest weten wat haar bezighield. Terwijl hij zich voelde als een visser die na al die jaren nog steeds niet wist wat er in de zee allemaal gebeurde. Alleen dat hij soms geluk had en een paar als zilver glanzende vissen ving. Maar de laatste tijd had hij zelden geluk, of eigenlijk nooit meer.

Na de pauze was het zo mogelijk nog erger. Omdat de stoel van Sofie naast hem niet gewoon leeg was, maar verlaten.

Nadat het doek was gevallen begaf Florian zich plichtmatig achter de coulissen om het gezelschap te feliciteren en een huilende Irina in zijn armen te nemen. Ze vlijde, nee, drukte zich dicht tegen hem aan, en hij streek haar over haar dunne haar.

‘Sofie had graag willen blijven,’ zei hij troostend. ‘Ze had zich er zo op verheugd om met jullie te proosten.’

Onzin.

Florian had met iets als dit rekening gehouden. Aan het eind van haar loopbaan was Sofie net een elastiekje geweest, dat met het ene uiteinde nog vastzat aan ballet, maar waarvan het andere uiteinde steeds sterker naar een nieuw leven trok. Het had al langer onder spanning gestaan en het was een kwestie van tijd geweest totdat het knapte.

Door Sofies zogenaamde migraine was hij nu gedwongen om de festiviteiten snel te verlaten. Hij was graag tot aan het ochtendgloren mee blijven feesten, want de choreografie was innovatief geweest, het gezelschap was op dat ene incidentje na in topvorm, zelfs het orkest had een goede avond gehad, en dat was lang niet altijd het geval. Vooral omdat de altviolisten wel een borrel lustten. Dat was zijn wereld en hij was nog er steeds deel van. Zijn muziek speelde nog.

Omdat de volgende tram pas over een half uur kwam, belde hij een taxi. De chauffeur had het de hele rit over het schandaal bij de première van het ballet, over de beledigde oude prima ballerina die huilend de zaal had verlaten en op weg naar buiten meerdere mensen bruut tegen hun knieën had gestoten. Slecht nieuws ging snel rond. En blijkbaar pikte het onderweg nog wat nieuwe bagage op.

Florian hield zich in en zei pas iets over al die onzin nadat hij had betaald. Maar toen wel des te luider: 'Als u ook maar één keer had kunnen zien hoe fraai mijn vrouw danst, dan had u die verrekte smoel van u gehouden! Ze had migraine! Vertel dat maar aan uw collega's en passagiers!' Met een dreun sloeg hij het portier dicht.

Daarna keek hij naar het huis waarin hij Sofie hoopte aan te treffen. Drie verdiepingen, pas een paar jaar geleden gebouwd. Met zijn roomwitte buitenmuren en zinken dak zag het vierkante pand er tussen de omliggende huizen uit als een ufo die hier per ongeluk was geland. Op de begane grond woonde dokter Stephan Mettler, een keel-neus-oorarts uit de stad, met zijn vrouw Sabine. Het stel, allebei halverwege de vijftig, had hier hun droomtuin aangelegd, een hommage aan Italië, dat ze vanwege Sabines reisangst nooit hadden kunnen bezoeken. Op de eerste verdieping woonde Marie Denka, leidster van kleuterschool Die sieben Zwerge. Ze had altijd een lach rond haar lippen, zelfs wanneer ze de vuilnis naar beneden bracht. Florian vroeg zich af wat haar geheim was. Dat moest ze Sofie maar eens vertellen. Het liefst nu meteen.

Hij kende Marie van vroeger op school, daarna waren ze elkaar uit het oog verloren. Maar toen Florian en Sofie een half jaar geleden een nieuw huis hadden gezocht en in hun kennissenkring hadden rondgevraagd, hoorde Marie dat via via en hielp ze hen aan een nieuwe stulp.

Op de verdieping daarboven zaten alle rolluiken omhoog, maar achter de ramen was het donker. Was Sofie helemaal niet naar huis gegaan? Was er iets met haar gebeurd?

Wat was hij toch ongelooflijk stom! Waarom was hij in de schouwburg gebleven?

Snel deed hij de deur beneden open en rende de trappen op. Buiten adem haalde hij de voordeur van het slot, deed terwijl hij naar binnen liep het licht aan en riep op hetzelfde moment Sofies naam.

Toen zag hij haar hooggehakte schoenen voor de kapstok staan.

Maar dat was nog niet alles.

Alle wanden waren kaal.

Daar waar foto's hadden gehangen, zag hij alleen nog de dunne lijntjes en de rechthoekige randjes stof, die hem als lege ogen aanstaarden. De ingelijste foto's van Sofie, waarop ze zich omdraaide en sprong en met haar lichaam de muziek volgde, waren weg. Hetzelfde gold voor de opnamen van Florians choreografieën, de magische scènes waarin de lichamen van de dansers en danseressen een beeld vormden dat geen schilder met zijn penseel krachtiger kon weergeven. Bevroren momenten, vaak in zwart-wit. Er hadden ook een paar tekeningen gehangen, door Florian zelf aan het papier toevertrouwd, omdat hij altijd in beelden dacht als hij een choreografie ontwierp. Zodra je die tekeningen zag, hoorde je de muziek al. Als je langs deze beelden door de woning flaneerde, rechtte je onwillekeurig je rug en werden je stappen bedachtzamer, alsof je op een smalle loopplank balanceerde. De voortgang door de kamers werd een soort dans.

Nu was er nergens meer dans.

Florian trof de foto's in de woonkamer aan, tot torentjes opgestapeld, met een laken bedekt. Daaronder lag ook Florians geliefde verzameling platen verborgen, die hij in twee decennia had vergaard, zijn muzikale dagboek. Plus de kleine keukenradio met de lange, uitschuifbare anten-

ne, de eerste aanschaf die ze toentertijd voor hun gezamenlijke woning hadden gedaan.

Op de zware leren bank vond hij Sofie, opgerold als een embryo, nog steeds in haar glanzende avondjurk. Alleen de rits op haar rug was naar beneden getrokken, de stof was ver over haar armen naar beneden gegleden.

Hij pakte een voetendecken uit de slaapkamer, legde die zachtjes over haar heen en streefde haar geruststellend over haar schouder. Het was een moeilijke tijd voor haar. Het lot had haar een nieuw leven toebedeeld, hoewel ze daar helemaal niet om had gevraagd. En er was geen mogelijkheid om het oude terug te krijgen. Het lot deed niet aan retourzendingen.

Op de bank was helaas te weinig plek om tegen Sofie aan te kruipen. En dat terwijl hij haar nabijheid net zo hard nodig had als zij de zijne. Dat hoopte hij althans.

Sofie draaide zich om en keerde hem haar rug toe.

Hij ging in de stoel tegenover haar zitten.

Zo'n driehonderd meter verderop draaide Giacomo Botura zich slapend om op zijn doorgelegen matras. Hoewel hij de dorpsbakker was, droomde hij niet over broodjes en meel, over kruim en deeg. Hij droomde over het land van zijn jeugd, over Calabrië. Zoals bij elke soort droom had die iets onwerkelijks, en zijn herinneringen aan de berg-ruggen en kuststroken leken wel uit lucht geweven. Hij droomde vaak over Calabrië wanneer de familie Nittels geurige sinaasappels bij de ingang van hun kleine boerderijwinkel zette om klanten naar binnen te lokken. Die sinaasappels herinnerden hem aan de bergamotten die hij altijd samen met zijn tante Rosarina had geoogst.

Deze nacht droomde Giacomo dat hij over de stoffige steile weg van het dorp naar de boomgaard liep, die hoog boven de zee troonde. Hij moest met flessen water slepen, en een mand met het middageten. Toen hij eindelijk de schaduw van de oude bomen bereikte, glom zijn huid van het zweet. Hij droomde dat hij de zure, tikje bittere vruchten plukte, terwijl een koele bries door de bomen waaide, die hem verhalen over de nabije zee vertelde. In zijn dromen was het in Calabrië altijd zomer, maar het was nooit te heet, er waren nooit van die vervelende muggen en hij verbrandde nooit in de zon. Hij werd ook niet geplaagd als hij bij het plukken treuzelde. Iedereen lachte bij het werk, hoewel dat zwaar was.

Na zulke dromen werd hij altijd goed uitgerust wakker.

Zo ook vandaag, toen hij na het wakker worden nog even een heerlijk moment lang de geur van bergamot rook. Wanneer hij zich 's ochtends in zijn kleine badkamer waste en hij de oranje bergamotzeep bedachtzaam door zijn vingers liet glijden, genietend van de ronde vorm, voelde dat als zijn dromen over Calabrië. Altijd vers, onberispelijk, de perfecte illusie.

Giacomo rondde zijn ochtendtoilet af met zijn haar. Hij kamde het zo naar achteren dat het in keurig evenwijdige golven over zijn hoofd viel. Zo'n kapsel had hij bij zijn vader altijd bewonderd. Verder viel er helaas niet veel aan hem te bewonderen. Ze hadden nooit vrede kunnen sluiten.

Op weg naar de voordeur deed hij maar weinig licht aan, want hij vond het halfduister beter passen bij de oude meubels, die altijd een zekere traagheid uitstraalden, alsof ze maar langzaam ontwaakten. Ze hadden er al gestaan

toen Giacomo hierin trok, en hij was niet iemand die goede meubels weggooide omdat ze hem niet bevielen, of die een met zorg vervaardigd schilderij van de muur haalde, alleen maar omdat een bronstig hert voor een veel te blauw bergmeer burlde. Hij had respect voor het handwerk. In de loop der tijd waren er een paar ingelijste foto's uit zijn geboortestreek bij gekomen. Eentje van zijn geliefde voetbalploeg, die de krant had gehaald toen ze na ruim veertig jaar weer eens kampioen waren geworden, en eentje die hij elke ochtend teder streelde en liefkozend toesprak. In de kastenwand waren een paar boeken ingetrokken, die door het vele lezen aan trots patina hadden gewonnen. Verder verving hij alleen wat kapot was. De gescheurde lampenkap in het keukentje, de vergeelde gordijnen in de woonkamer, de gebarsten wastafel in de badkamer. Alles had hij goedkoop vervangen. Giacomo had dit huis opgelapt zoals je een oude broek vol gaten oplapt. Met wat toevallig binnen handbereik lag. Hij hield er niet van om geld te verspillen. Veel verdiende hij toch al niet, en het leeuwendeel stuurde hij elke maand naar Calabrië.

De bakkerij lag slechts één verdieping lager op de begane grond. Maar Giacomo moest buitenom lopen om er te komen, ruim tien meter. Hij hield van deze korte omweg die werk van thuis scheidde, hoewel hij soms ook door regen, sneeuw of harde wind moest lopen. Misschien wel omdat hij door zulk weer moest. Als hij gewoon door een trappenhuis naar beneden had kunnen lopen, had hij niet geweten wat voor soort dag het was. En dat moest hij weten, om ervoor te zorgen dat zijn brood lukte. Want het deeg wist altijd wat voor weer het was en gedroeg zich daar ook naar.

De tien meter naar de bakkerij bestond uit een grindpad met ernaast een paar planten zoals zoethout, viltganzerik en *peperoncino* (drie soorten zelfs) uit zijn vaderland, en natuurlijk stonden er ook een olijfbompje en een jong clementinebompje, waarvoor hij speciaal een kleine kast had gebouwd. De meeste planten had zijn *nonna* hem vanuit Calabrië gestuurd, zodat hij ze niet zou vergeten (wat natuurlijk nooit zou gebeuren). Ze waren als een kus van zijn *nonna* op zijn voorhoofd, een aai over zijn wang. Nu hij erlangs liep, merkte Giacomo dat hij een beetje jaloers op ze was. De aarde waarin ze wortelden was voor hen thuis. Hij voelde zich daarentegen nog altijd een beetje verscheurd tussen zijn oude en zijn nieuwe thuis. Inmiddels was Giacomo drieënvijftig, meer dan de helft van zijn leven had hij in dit land doorgebracht. Dit was nu een thuis geworden. Geen tweede, maar een ander thuis.

Langs deze korte weg stonden geen lampen. Het licht van de maan en de sterren moest voldoende zijn.

Des te feller vond hij het licht wanneer hij zoals altijd om vier uur door de zijdeur de kleine bakkerij betrad, de schakelaar bediende, de drie tl-buizen aan het plafond flakkerend tot leven kwamen en hij zijn familie zag: de twee kneedmachines, de zakken meel, de grote werktafel in het midden, de rijsmanden, de deegkleden, het bakpensel en natuurlijk de met hout gestookte bakoven met chammottestenen. Zoiets kon tegenwoordig bijna niemand meer bouwen, en je vond ook amper bakkers die ermee wilden werken. De oude oven was bewerkelijk en bleef altijd een beetje onberekenbaar.

‘Nou, ouwe draak,’ begroette Giacomo hem, en hij veegde over de twee smalle glazen ruitjes waardoor hij later

zijn baksels kon zien rijzen. ‘Klaar voor een mooi vuur?’

Giacomo wenste ook de drie kleine zwart-witfoto's die ingelijst aan de muur hingen goedemorgen en veegde met een doek het meel ervan af. Daarna wreef hij zijn handen warm, want deeg hield niet van kou. Het wilde geliefkoosd en zorgzaam behandeld worden.

Giacomo voelde een steek in zijn hart toen hij aan zijn werktafel ging staan en die met bloem bestrooide. De kosten voor het bedrijf en de ingrediënten waren de laatste jaren flink gestegen, maar de klanten wilden niet meer betalen. Zelfs een geringe prijsverhoging van de broodjes had tot de nodige klachten geleid. Giacomo zou zijn ambacht alleen kunnen volhouden als hij meer produceerde, zodat hij ook aan de kleuterschool of de voetbalvereniging kon leveren. De vraag was er. De kleine bakkerij moest wat minder klein zijn, die moest sterker worden om in deze wereld te kunnen overleven. Daarom was hij op zoek naar een hulpje voor het bakken. Maar tot nu toe hadden zich maar weinig kandidaten voor de vacature gemeld, en als ze al kwamen, bleef geen van hen langer dan een dag. Als hij binnen zes weken niemand kon vinden, waren ook zijn laatste reserves opgebruikt. Blijkbaar wilde tegenwoordig niemand nog bakker worden. En dat terwijl dat het mooiste beroep van de wereld was! Wat maakte er nu gelukkiger dan een versgebakken, geurend, goudbruin brood uit de oude draak te halen en een nog warm stukje af te breken om dat meteen in je mond te stoppen?

Giacomo ging aan het werk. Zolang het nog ging zou hij van elke dag hier genieten. En zou hij niet tegen de oude draak zeggen dat zijn vuur binnenkort misschien wel voorgoed zou doven.

Na een korte nacht stond Sofie voor de spiegel in de badkamer en keek naar de vrouw tegenover haar alsof die een vreemde voor haar was.

De dure, glanzende avondjurk lag aan haar voeten als de nalatenschap van een slang die was verveld. Ook haar ondergoed lag daar. Ze was helemaal naakt.

Dit was niet langer haar lichaam.

Dat van haar was een gespannen pees geweest, altijd klaar voor een schot. Dit lichaam wilde al wekenlang alleen maar op de bank liggen, tv-kijken, het maakte niet uit wat.

Nadat ze was opgestaan, had ze Florian gezocht, maar die was nergens in huis te vinden geweest. Nu kwam hij van achteren naar haar toe. Zijn handen gingen over haar heupen naar haar buik, zoals al honderden keren eerder. Een wang vlijde zich tegen haar oor, en hij gaf haar een tedere zoen in haar hals, niet meer dan een amper voelbare streling, waarvan ze zo vaak aangename rillingen kreeg.

Ze was dol op dit ritueel. Eigenlijk wel. En ze wist dat Florian haar op deze manier aanraakte omdat ze dat zo fijn vond. Natuurlijk ook omdat hij er zin in had, helemaal onzelfzuchtig was hij niet. Maar dat had ze nooit erg gevonden. Ze vond het heerlijk dat hij zin in haar had.

Maar het maakte niet uit waar Florian haar nu aanraakte, het was telkens de verkeerde plek. Haar hele lichaam was een verkeerde plek, met verkeerde dingen. Ze probeerde de nieuwe vetlaagjes te vergeten, maar elke aanraking van hem maakte haar ervan bewust.

‘Goedemorgen, zonnestraaltje,’ fluisterde hij, en hij gaf haar nog een zoen in haar hals, nu met onverholen verlangen.

Dit was niet haar lichaam.

En als Florian naar dit verlangde, dan was er iets mis met hem. Dan hield hij niet van haar, maar van die ander, die vreemde.

‘Niet doen,’ zei ze kortaf.

‘Ontspan je. We vergeten die stomme avond gewoon.’

In de spiegel zag ze zijn donkerbruine ogen, die haar vroeger het gevoel hadden gegeven dat ze veilig en geborgen was. Sofie draaide zich om en duwde hem weg.

‘Ik weet helemaal niet of je nog van me houdt.’

‘Natuurlijk hou ik van je!’

‘Waarom merk ik dat dan niet?’

‘Wat doe ik nu dan?’

‘Voorspel, Florian. En seks is iets anders dan liefde.’

Sofie pakte een badjas, want door haar naaktheid voelde ze zich kwetsbaar. Bovendien wilde ze niet bloot gezien worden. Niet door Florian, de choreograaf die elke dag met lichamen te maken had die er net zo volmaakt uitzagen als het lijf dat zij was kwijtgeraakt. En ook niet door iemand anders. Al helemaal niet door haarzelf.

‘Seks hoort bij de liefde. En ik laat je ook voortdurend op andere manieren zien dat ik van je hou. Maar dat valt je niet op.’ Hij liep de badkamer uit en kwam terug met een boodschappentas. ‘Ik ben extra vroeg opgestaan om het ontbijt klaar te maken, want ik wilde dat je vandaag door de geur van thee werd gewekt. Maar toen ik je naakt voor de spiegel zag staan, heb ik spontaan mijn plannen veranderd...’ Hij haalde een bosje bloemen uit de tas. ‘Hier, ik heb pioenrozen voor je gekocht, daar ben je zo dol op.’ Hij legde ze op de wastafel en reikte weer in de tas. ‘Dat peperdure sinaasappelsap met vruchtvlees, en deze zeep. Omdat

ik zelfs in de supermarkt aan je denk en me dan afvraag hoe ik jouw leven een klein beetje mooier kan maken.’

‘Met een stuk zeep met aloë vera?’ Sofie trok de badjas strakker om haar lichaam.

‘Ja, ook met een stuk zeep met aloë vera. Dat zegt: Florian houdt van je. Op een... zepige manier.’ Hij glimlachte naar haar.

Maar Sofie glimlachte niet terug. ‘Dat is niet genoeg. Voor liefde is meer nodig dan zeep. Je moet zeggen dat je van de ander houdt. En het menen.’

Diep vanbinnen wist Sofie dat ze zelf het probleem was, omdat ze niet meer van zichzelf hield. En het maakte niet uit wat Florian allemaal uithaalde, daar kon hij niks aan veranderen.

‘Sofie, ik hou –’

‘Nu telt het niet meer! Als je erom moet vragen, is het net alsof je voor jezelf een bos bloemen moet kopen in plaats van ze cadeau te krijgen.’

Florian liet de boodschappentas op de grond vallen. ‘Ga je me nu eindelijk eens vertellen wat er aan de hand is? En wat er gisteren is gebeurd? Ik heb tegen iedereen gezegd dat je migraine had.’

‘Ik wil er niet over praten.’ Ze probeerde langs hem te glippen, maar Florian hield haar bij haar schouder tegen.

‘Maar we moeten erover praten. Het gaat niet vanzelf weg. We hadden weken geleden al moeten praten. Ik wilde je wat tijd gunnen, maar gisteravond is wel gebleken dat dat een compleet verkeerde aanpak was.’

Sofie keek naar de boodschappentas, waarvan de inhoud over de badkamervloer verspreid lag. ‘Ik hou helemaal niet van gele paprika.’

‘Die heb ik voor mezelf gekocht.’

‘Tot zover je onbaatzuchtige supermarktbezoek.’

Sofie wist dat ze onredelijk was. Maar dat was de wereld ook tegen haar, en dus wilde ze op haar beurt tegen iemand onredelijk zijn. Ze vond het jammer dat die iemand Florian was, maar het speet haar niet genoeg om haar excuses aan te bieden. Ze trok zijn hand van haar schouder en liep de badkamer uit.

Florian kwam haar achterna. ‘Dan zal ik wel zeggen wat jou mankeert, en je kunt me niet tegenhouden!’

Net toen Sofie ‘Dat zullen we nog wel eens zien!’ wilde roepen, want ze had behoefte aan ruzie, het liefst eentje waarbij ze lekker tegen iemand kon brullen, ging de bel.

Ze keken elkaar aan.

‘Verwacht jij iemand?’ vroeg Sofie.

‘Nee, jij?’

Ze liep naar de intercom. ‘Hallo?’

‘Doe open, Anouk moet heel nodig naar de wc!’

Sofie duwde op het knopje en een paar tellen later kwam haar zus Franziska met haar vijfjarige dochter de trap op. Franziska’s tweede voornaam was Sofie en Sofies tweede voornaam was Franziska, waarmee hun ouders hadden willen benadrukken dat hun dochters op elkaar leken, maar ook onafhankelijk van elkaar bestonden. Ze hadden er geen rekening mee gehouden dat het op school tot pesten zou leiden. Al waren de zussen daardoor wel een eenheid geworden.

‘Ik moet helemaal niet!’ zei Anouk stuurs. Ze bleef met over elkaar geslagen armen op een tree staan.

‘Jawel! Ik zie toch hoe je loopt? Hup, ga! Anders vanavond geen televisie.’

‘Je bent gemeen! Je bent de gemeenste mama van de hele wereld!’

‘Ik weet het. Het is een hondenbaan, maar iemand moet het doen.’

Zwijgend liep Anouk langs Sofie naar de wc.

Franziska sloeg haar armen om haar zus heen. ‘Ik moest je gewoon even zien. Vanwege dat gedoe gisteravond in de schouwburg. De hele stad heeft het erover.’ Ze keek naar Florian en sloeg ook een arm om hem heen. ‘En jij bleef gewoon zitten? Alles oké hier?’ Ze porde hem in zijn zij.

‘Ik kruip even achter mijn laptop,’ zei Florian tegen Sofie. ‘We hebben het er later wel over.’

Franziska trok haar wenkbrauwen op. ‘Stoor ik soms?’

Sofie wuifde die vraag weg en ademde diep in en uit. ‘Thee? Dat kan ik nu wel gebruiken.’

Toen ze met haar zus in de keuken stond en het water opzette, kwam Anouk met een trotse grijns op haar gezicht binnen.

‘Het was zo’n worst!’ Ze gaf het met haar handen aan. Als ze niet overdreef, had ze daarnet iets met het formaat van een pony in de wc gelegd. Vervolgens draaide Anouk als een mannequin om haar as. ‘Zien jullie iets?’

Sofie keek vragend naar Franziska, die net in haar vermoede ogen wreef. ‘De jongedame is niet langer prinses Lillifee, maar iemand anders.’

‘Wie ben je dan?’

‘Raad maar!’ Anouk wees naar het plastic kroontje vol namaakedelstenen, dat op haar blonde haar prijkte.

‘Een koningin?’

‘Nee, geen koningin. Die zijn allemaal stokoud.’

Achter Sofie begon het water te borrelen.

‘Sneeuwitje?’

‘Die bestaat toch niet echt?’ Anouk werd een beetje bokkig. Het was toch overduidelijk wie ze was! Ze liet Sofie haar barbie zien, die een witte sok rond haar heupen had.

‘Een fee?’

‘Sinds wanneer hebben feeën een kind?’

‘Vertel het nou maar,’ droeg Franziska haar dochter op. ‘Uit zichzelf gaat je tante het niet raden.’

‘Ik ben Maria!’ zei Anouk triomfantelijk. ‘Dat zie je toch?’

‘Maria?’

‘Ja.’

‘Welke Maria?’

‘Nou, dé Maria.’

‘Uit een boek?’

Anouk schudde de barbiepop voor Sofies gezicht heen en weer. ‘De Maria van het kindeke Jezus. Dé Maria!’

‘Zolang ze die onbevleete ontvangenis nog even uitstelt, vind ik het best,’ zei Franziska, die voor zichzelf en Sofie heet water in de kopjes met de theezakjes goot. ‘Ze wil alleen nog Maria worden genoemd. Doe het maar gewoon. Ik heb mijn tanden er al op stukgebeten. Ze is zo verrekte koppig.’

‘Van wie zou ze dat nou hebben...?’

‘Familietrekje. Heeft iedereen last van.’

Franziska wist niet waarom Anouk hiervoor had gekozen, want ze wilde niks zeggen over de vernedering op de kleuterschool die eraan vooraf was gegaan. Mevrouw Denka, kleuterjuf van Die sieben Zwerge, had voor de paasdagen een toneelstukje voorbereid, waarin het verhaal

van de kruisiging op een voor kinderen van Anouks leeftijd verteerbare manier werd verbeeld (wat vast niet gemakkelijk was geweest). En die ándere Anouk – hoe was het mogelijk dat er op de kleuterschool, in het dorp of op de wereld nóg een Anouk was – mocht Maria spelen, zij kreeg dat prachtige kostuum met het golvende gewaad! Terwijl Anouk een dom schaap zonder tekst moest spelen. Dat was zo oneerlijk! Daarom had Anouk besloten dat ze nu toch gewoon Maria was. Een veel betere. En niet alleen tijdens zo'n stom, achterlijk toneelstuk, maar voor altijd. Ha!

‘Als ik later groot ben, wil ik een echte Maria worden!’ verklaarde ze vol vuur tegen Sofie. ‘Met een echt kindeke Jezus. Dit hier is gewoon een barbie, maar dat mag je tegen niemand zeggen.’

Sofie stak haar hand op, alsof ze een eed aflegde. ‘Dat beloof ik!’

‘Kom, we gaan zitten, dat praat wat gemakkelijker.’ Franziska stak haar arm door die van Sofie en trok haar mee naar de eettafel in de woonkamer. ‘Goed, wat was dat gisteren allemaal?’

‘Ik had migraine,’ zei Sofie, terwijl ze op de rotanstoelen gingen zitten.

‘Ach, hou toch op, jij hebt nog nooit migraine gehad!’

Anouk kroop onder de tafel. ‘Dit is nu een Mariagrot,’ verklaarde ze. ‘Mag ik de kussens van de bank voor de wanden gebruiken, tante Sofie?’

‘Ja, natuurlijk! Als ik de moeder Gods iets weiger, treft me vast de toorn Gods.’

Franziska onderdrukte een lach. ‘Nou, kom op, vertel eens hoe het zit. En ik wil iets geloofwaardigs horen.’

Sofie tikte met haar nagels tegen het theekopje. ‘Ik kon er niet meer tegen, snap je? Om tussen het publiek te zitten, in plaats van op het podium te dansen. Zo simpel is het.’

‘Had je niet tot de pau-’

‘Dat heb ik geprobeerd, echt. Maar het ging niet. Ik moet nog ontbijten, wil jij ook? Appel, banaan?’

Franziska schudde haar hoofd. ‘Ik heb net nog het restant van Anouks chocolade marshmallow-muesli opgegeten.’

‘Ik heet geen Anouk, ik heet Maria!’ riep Sofies nichtje woedend, terwijl ze met drie kussens in haar armen van haar bankplundertocht terugkeerde.

Terwijl Sofie in de keuken bezig was, pakte Franziska de post die midden op tafel lag en bladerde die door. Bij één envelop bleef ze steken. ‘Van het arbeidsbureau?’ riep ze naar Sofie. ‘Waarom krijg je daar post van?’

‘Dat wil ik niet eens weten. Ze sturen me voortdurend allerlei vacatures. Maar ik ben nog niet zover.’

Franziska haalde haar schouders op en scheurde de envelop open. Kleine zusjes doen immers altijd dingen die ze van hun grote zussen niet mogen. Toen Sofie terugkwam met een bordje met een in vieren gesneden appel en een gepelde banaan, had Franziska het belangrijkste al gelezen.

‘Geef hier!’ Sofie pakte de brief van haar af. ‘Ook in een familie bestaat er nog zoets als privacy.’

‘Wees blij dat ik hem heb gelezen. Er staat je gedonder te wachten.’

Alsof ik dat nog niet genoeg heb, dacht Sofie, die ging zitten. ‘Hoe bedoel je?’

‘Het arbeidsbureau schrijft dat ze je sinds het beëindi-

gen van je vorige baan, dus al drie maanden lang, diverse jobs hebben aangeboden. Maar je bent niet naar het bureau gekomen en hebt ook niet naar werk gezocht. Als je niet snel ergens aan de slag gaat, word je op je werkloosheidsuitkering gekort. Niet vandaag, ook niet morgen, maar vroeg of laat wel. Er zit een lijst met vacatures bij.' Franziska gaf haar de lijst aan.

'Garderobejuffrouw in de schouwburg?' Sofie lachte hennend. 'Ja, hoor!'

'Dat is niet het enige.'

Sofie las de vacatures hardop voor. 'Verkoopster bij een winkel in diervoeders? Nachtportier in Hotel Münsterplatz? Hulpje bij een bakker? Dat is trouwens wel hier om de hoek.' Ze gooide het vel papier terug op tafel. 'Ze moeten me met rust laten.'

'Zusterlief, ze draaien de geldkraan dicht!'

Florian kwam binnen en boog zich naar Sofie toe om haar iets in het oor te fluisteren. 'Kan ik je nog even spreken? Ik moet naar een vergadering in de stad, maar ik wil pas gaan als we dit de wereld uit hebben.'

Sofie pakte de lijst weer op. 'Ik moet nu helaas naar een sollicitatiegesprek. Anders korten ze me op mijn uitkering.'

Franziska trok haar wenkbrauwen op, maar zei niets.

Het hoofd van Anouk piepte onder de tafel vandaan. 'Ik heb een kussen opengescheurd, vanwege de vulling. Heel veel hooi voor het kindeke Jezus! Willen jullie het zien?'

Sofie hoefde maar zo'n honderd meter de Beller Straße af te lopen, vervolgens een olifantenpaadje te volgen dat achter de tuinen van een paar eengezinswoningen langs voer-

de en nog een keer rechts af te slaan, en een paar stappen later was ze al bij Bäckerei Johannes Pape & Sohn, waarvoor de klanten in de rij stonden. Of nou ja, het waren er maar vier, maar dit was dan ook een dorp.

De gekrulde letters op de gevel bladderden hier en daar al af. Links naast de deur hing nog een oude snoepauto-maat. Het bordje achter het glas, dat de begerenswaardige inhoud verlokkelijk aanpreeft, was vergeeld, de toverballen die bij het sabbelen van tint en smaak veranderden hadden hun kleur al lang verloren, en de draaiknop onderaan was verroest. Rechts naast de deur reikten twee etalageruiten tot aan de vloer, maar daarachter lagen geen goudbruine baksels uitgesteld, was er niets opgefleurd met een seizoensdecoratie met bloemen en ranken, en tegen het glas waren geen aanbiedingen geplakt. Door het raam zag je alleen de toonbank, met erachter een volgestapeld bakkersrek.

Sofie ging in de rij staan en voelde de schattende blikken van de andere klanten. Blijkbaar kenden zij elkaar, maar haar kenden ze niet. Ze hoorde niet tot de vaste kring van broodkopers die rond deze tijd hier in de rij stonden.

Voor de deur babbelden de mensen monter met elkaar, maar na het naar binnen gaan verstomde het gesprek, en dat irriteerde Sofie. Ze kreeg last van dat bedrukte gevoel dat ze anders alleen bij de tandarts had. Dat paste bij de gemakkelijk schoon te houden vloer van bruin linoleum, en bij de wanden die tot aan het plafond in beige waren betegeld. De gehele inrichting bestond uit donker, vreugdeloos hout, en in de hoek zoemde een witte koelvitruin waarin een paar pakken melk, voorverpakte kaas, bouillon

met ei, mergballetjes en dozen met eieren lagen.

Daar had Sofie echter amper oog voor, want achter de toonbank stond met afstand de grimmigste vrouw die ze ooit had gezien. De verkoopster droeg een schort met een verwassen bloemdessin, heel strak vastgebonden. Net zo strak als haar grijze haar dat in een soort knot was vastgezet. Haar blik leek te zeggen dat iedereen zich uit de voeten moest maken.

‘Volgende!’ beval ze op de toon van een drilsergeant.

Voor Sofie stond een jonge vrouw in de rij, hand in hand met haar zootje van een jaar of tien. Hij maakte een nerveuze indruk.

‘Twee baguettes graag, een gesneden tarwe-rogge en vier broodjes,’ zei de vrouw.

De jongen trok zijn moeder aan haar mouw. ‘Mag ik een kersenlolly?’

Ze boog zich naar hem toe. ‘Misschien krijg je er wel eentje als je het die mevrouw heel vriendelijk vraagt.’

‘Krijgt hij niet,’ snauwde de verkoopster. ‘We zijn geen liefdadige instelling en hebben niks weg te geven. U koopt maar een kindermuffin, daar zit een lolly in. Zo veel kosten die niet.’

‘Dat kunt u wel iets vriendelijker zeggen.’

‘Verandert er niks aan. Dus een kindermuffin?’

De moeder haalde diep adem. ‘Ja.’

De verkoopster rekende af en riep weer: ‘Volgende!’

Sofie zette een glimlach op. ‘Ik ben hier voor de vacature. Het arbeidsbureau heeft me...’

‘Ah, weer zo een.’

‘Ik heb nu geen papieren of zo bij me, ik wilde eerst...’

‘Achterin,’ antwoordde de vrouw. ‘Dat regelt de bakker.’

Ze wees naar een smalle gang zonder deur.

‘Kan ik gewoon doorlopen?’

‘Als u die baan wilt hebben, moet u vooral zo dom blijven staan. Volgende!’

Sofie liep om de toonbank heen, wachtte totdat de verkoopster met een norske grom voor haar opzij was gestapt en liep toen door de lage, donkere gang naar de felverlichte werkplaats van de bakkerij.

Het eerste wat haar daar opviel was een teckel met een tikje grijzende snoet. Hij lag tegen de warme oven aan te slapen, uitgestrekt, alsof hij die met zijn hele lijf wilde aanraken. Mochten teckels eigenlijk wel in een bakkerij liggen? Vond de keuringsdienst van waren dat wel goed? De teckel leek het allemaal prima te vinden.

Toen zag ze de grote buizenradio op de vensterbank, waaruit jengelende muziek klonk, een schlagerzender.

De bakker trok net een plaat broodjes uit de oven. Hij leek begin vijftig, er was aan hem te zien dat hij lichamelijk werk verrichtte. Zijn armen en handen maakten een sterke indruk, maar hij was geen echte spierbundel. Hij was iets langer dan Florian en door zijn zuidelijke uiterlijk niet on aantrekkelijk. Zijn huid zag eruit alsof hij vaak in de zon zat, hoewel die zich in deze tijd van het jaar nog maar zelden had laten zien. Op zijn erg donkere haar prijkte een alpinopet.

Daarom begroette Sofie hem met: ‘*Bonjour*, ik ben Sofie Eichner en ik ben hier vanwege de vacature.’

De bakker knikte bij wijze van antwoord slechts kort, schoof de plaat in een groot, verrijdbaar rek en bekeek de broodjes erop heel aandachtig, keek nog eens naar Sofie en pakte toen doelbewust een broodje dat helemaal links lag

en een wat donkerder korst had. Dat was te heet geworden.

Hij stak het haar toe. 'Proef eens!'

'Maar ik heb helemaal geen...'

'Proeven.'

'Het is nog erg heet.' Sofie moest het broodje van de ene in de andere hand pakken, anders was de hitte niet te verdragen.

De bakker keek haar hoopvol aan.

Sofie had jarenlang geen brood en ook geen broodjes meer gegeten. Koolhydraten, wit meel, dat was niks voor het lichaam van een danseres. Maar omdat de bakker haar nog steeds vol verwachting aankeek brak ze een stukje van het hete baksel af. Vlug stak ze de warme korst in haar mond, vastbesloten om het hapje snel door te slikken en dit vreemde moment achter zich te laten.

Maar toen kon ze niet anders dan kauwen. En plotseling was daar een smaak die haar op een ongewone manier trof. Alsof dit broodje alleen voor haar was gebakken. Wat natuurlijk volslagen onzin was.

'Moet ik nu ook het binnenste eten?' vroeg Sofie.

De bakker schudde zijn hoofd. 'Nu deeg kneden.'

Vreemd genoeg had hij ondanks die alpinopet geen Frans, maar een Italiaans accent.

Sofie legde het broodje op een grote zak meel. 'Maar ik ben hier voor de baan in de verkoop.'

'Waar stond dat ik iemand voor de verkoop zoek?'

Nergens.

Hij wees naar de grote, met bloem bestoven metalen tafel in het midden van de bakkerij en haalde uit een plastic emmer een grote bol deeg, die hij erop legde.

‘Kneden.’

Sofie kookte en bakte nooit. Haar leven had grotendeels bestaan uit rauwkost en eiwitten.

‘Ik wilde in de verkoop...’

‘Dat doet Elsa.’ Hij gebaarde met beide handen naar de bal deeg, alsof die deel van een goocheltruc was.

‘Ik weet niet hoe dat moet, kneden.’

‘Dat geeft niet. Als u kunt luisteren, vertelt het deeg dat wel.’

Sofies mond viel open. Was dit een gewoon sollicitatie-gesprek? En was deze man eigenlijk wel een gewone bakker?

Hij streek nu over het deeg, heel teder, alsof hij het gerust wilde stellen voor wat het te wachten stond: dat Sofies handen het grof zouden kneden. Toen keek hij weer naar haar op. ‘Het is goed deeg.’

Sofie keek naar de achterdeur. Ze kon nu gewoon naar buiten lopen, dan was het gedoe voorbij. Dan kon ze tegen de mensen van het arbeidsbureau zeggen dat het gesprek slecht was verlopen. Dat moest toch wel lukken?

Ze zette een stap die kant op. ‘Neemt u me niet kwalijk, maar dit is een groot misver-’

‘Het deeg wacht,’ onderbrak de bakker haar, en hij draaide zich weer om naar de oven om er een volgende plaat uit te trekken.

Sofie staarde naar het deeg, dat wachtte. Ze had de indruk dat ze deze man zou kwetsen als ze niet ging kneden. Dat was toch bespottelijk!

Maar de bakker was met andere dingen bezig.

En het deeg wachtte nog steeds.

Ze ging naast de werktafel staan.

‘Trouwring afdoen, daarna handen wassen,’ verordon-
neerde de bakker, zonder haar aan te kijken. ‘En goed af-
spoelen. Anders smaakt het deeg naar zeep. Dat vindt het
niet prettig.’

Dat zou ik ook niet vinden als ik deeg was, dacht Sofie.
Goed, hier moest ze even doorheen. Snel dit deeg kneden,
daarbij behoorlijk onnozel doen, wat haar weinig moeite
zou moeten kosten, en hup, dan zat het gesprek erop. Dan
had ze zowaar officieel gesolliciteerd. Het arbeidsbureau
zou haar dan vast wel wat langer met rust laten.

Het was vreemd om haar trouwring af te doen, maar op
een of andere manier was het ook bevrijdend. Alsof ze te-
gelijkertijd de onenigheid met Florian afdeed. Nadat Sofie
haar handen had gewassen en langdurig had afgespoeld,
liep ze weer naar de tafel. Ze ademde diep in en raakte aar-
zelend het deeg aan. Het voelde erg fijn aan. Zo... donzig.
Toen ze haar vingers er dieper in liet wegzinken, gaf het
goedmoedig mee, en het kleefde ook niet. Ze gebruikte
haar handpalmen om het vlakker op het werkblad te kun-
nen drukken. Dat had ze ooit op tv gezien. Maar of het zo
moest, dat wist ze niet.

Het deeg zei haar namelijk helemaal niets.

En dus kneedde ze het zoals ze dacht dat het moest. En
deed ze wat goed aanvoelde. Heel even vergat ze zelfs hoe
merkwaardig de hele situatie was en dacht ze nergens aan.
Dat deed haar goed.

Ze schrok op toen de bakker plotseling naast haar
stond. ‘Zo is het genoeg. Anders kneedt u er te veel lucht
uit.’

‘Het spijt me. Ik zei al dat ik niet weet hoe het moet.’

De bakker maakte snel een rol van het deeg. ‘U kunt
morgen bij mij beginnen.’

‘Wat? Maar ik kan er niets van.’

‘U hebt veel gevoel voor ritme. Daar houdt het deeg van.’

Sofie staaarde hem aan. ‘Weet u soms wie ik ben?’

De bakker lachte goedmoedig. ‘Mijn nieuwe bakkershulp! We beginnen ’s ochtends om vier uur. Om elf uur is het werk gedaan.’ Hij liep weer naar de oven. ‘Neem gerust een paar broodjes mee naar huis. *Arrivederci*.’

De teckel opende vermoeid zijn ogen, keek Sofie aan en hield zijn kop scheef. Hij leek tevreden met wat hij zag, want hij deed zijn ogen weer dicht en draaide zich zo langzaam op zijn zij dat hij nu alleen met zijn buik tegen de oven lag.

Sofie besloot om op internet op te zoeken hoelang ze minimaal moest blijven om gedurende langere tijd een uitkering te krijgen. Hopelijk zouden drie dagen volstaan.

‘Wanneer moet ik beginnen? Op de eerste van de maand?’

‘Morgen,’ antwoordde de bakker. ‘Want morgen is altijd de beste dag.’

Gist

Toen Sofie weer in de Beller StraÙe aankwam, stond Florian's oude, hemelblauwe Citroën nog steeds buiten voor de deur. Ze sloop zo stilletjes mogelijk de trap op en deed zachtjes de voordeur open. Florian had een paar van de dansfoto's en tekeningen teruggehangen, maar niet van producties waaraan Sofie had meegedaan. Ze draaide ze allemaal zachtjes om, want meer dan de achterkant kon ze niet verdragen.

Florian zelf zat voor de tv, waarop reusachtige, merkwaardig gevormde bomen te zien waren. Sofie liep op haar tenen naar de keuken.

'De eerste Europese ontdekkingsreizigers schreven dat de baobab eruitzag als een boom die op zijn kop stond,' klonk het op de tv. 'Zijn grote ronde vruchten lijken op broodjes, en daaraan ontleent de boom zijn gangbaardere naam apenbroodboom.'

Sofie bleef staan. Dreef het leven de spot met haar? Apenbróódboom?

'Baobabs kunnen wel drieduizend jaar oud worden. Maar onlangs zijn negen van de dertien oudste baobabs

van Afrika doodgegaan, stuk voor stuk bomen die een naam hadden. Ze verdwenen van de ene dag op de andere, waardoor de plaatselijke bevolking geloofde dat ze helemaal niet dood waren gegaan, maar omgehakt.'

Er verscheen een foto van de situatie voor en na in beeld. Op de ene zag je enorme rozegrijze bomen met eraan een paar struiken, op de andere was van de baobabs geen spoor meer te bekennen.

'Wetenschappers hebben het raadsel inmiddels opgelost. De bomen rotten van binnenuit, totdat alleen nog een buitenste bast overblijft. Die kan bij harde wind worden weggeblazen, waardoor er geen spoor overblijft.'

Sofie werd bleek. Dat ben ik, dacht ze. Iedereen ziet alleen nog die grote sterke boom, terwijl die er al lang niet meer is. De kern is weg. Er is alleen nog maar buitenkant over.

Als jong meisje was ze begonnen om haar levensjaren namen te geven. Soms vooraf en vol hoop (het jaar van mijn eerste zoen), soms pas in de loop van het jaar en ontuchterd (het jaar van de spierpijn). Het huidige jaar had ze nog geen naam gegeven, maar nu wist ze het: het jaar van de baobab.

Er ontglipte haar een zucht.

Florian draaide zich om. 'Hé, hallo!'

'Nee!' Ze schudde haar hoofd.

'Hoezo, nee?'

'Wat je ook wilt zeggen of waartoe je me ook wilt aanzetten, doe het niet. Alsjeblieft. Geef me de tijd. Ik moet je iets vertellen.'

Florian keek haar lange tijd aan. Toen knikte hij, stond op en liep naar haar toe. Sofie deinsde onwillekeurig terug

toen hij haar voorzichtig omhelsde.

‘Je ruikt anders dan anders,’ zei Florian toen hij haar weer losliet. ‘Heb je een nieuw parfum op?’

Ze snuffelde aan zichzelf. Hij had gelijk. Maar wat was het? Ze rook aan haar blouse, stak haar handen op, en opeens wist ze het. Haar vingers roken naar sinaasappels. Na het kneden van het deeg had ze die duur ruikende zeep van de bakkerij gebruikt. Waarom kocht een bakker zoiets? Nou ja, dat was slechts een van de eigenaardigheden van een zonderlinge man.

‘Ik heb werk.’

‘Jij hebt... Wat? Waarom heb je me daar niets over verteld?’

‘Dat doe ik nu toch? Het is geen echte baan, ik doe het alleen maar om mijn volledige uitkering te behouden.’

Florian bevochtigde zijn lippen. ‘Heb je trek in thee? Ik heb net gezet, jouw lievelingsmelange, die met gember. Kom, dan gaan we zitten, oké?’

Door dit treuzelend-hoffelijke gedrag was Sofie zich des te bewuster van hoeveel er tussen hen in stond. ‘Maar geen woord over gisteren.’

‘Nee.’ Hij stak zijn hand op, als bij het afleggen van een eed. ‘Beloofd.’

Ze namen plaats in het warme zonlicht dat ’s ochtends op de stoelen aan de keukentafel viel.

‘Ik neem na drie dagen weer ontslag,’ vertelde Sofie, nadat ze aan haar thee had genipt en het kopje neerzette. ‘Dan heb ik genoeg goede wil getoond.’

‘Waar werk je dan? Schaam je je er soms voor?’

Sofie keek uit het raam naar de kerktoren van het dorp, waarvan het haantje ronddraaide in de wind. ‘Ik werk in

een bakkerij. Als... bakker.' Ze lachte droogjes. 'Je mag lachen, want ja, brood. Uitgerekend ik?'

Florian grijnsde en schonk haar thee bij.

'En die bakker is een echte zonderling, dat heeft mevrouw Nittels van de boerderijwinkel me ook al eens verteld.'

'Is dat in dit dorp niet eerder een compliment? Zijn wij hier niet ook twee zonderlingen?' Hij pakte zachtjes haar hand vast.

'Je hebt goede en slechte zonderlingen.' Sofie trok haar hand terug.

'Ik heb hem nog maar één keer gezien,' zei Florian, die zijn vingers rond zijn theekop klemde. 'Toen ik ter gelegenheid van de eerste try-out van het gezelschap een apeltaart kocht. Bij wijze van uitzondering was die vreselijke oude verkoopster er toen niet. Dat is me toch een heks.'

'En wat vond je van hem?' Sofie bracht het theekopje weer naar haar lippen en rook die heerlijke sinaasappelgeur.

'Hij zei niet veel. Maar met dat krachtige postuur zou hij goed kunnen liften.'

Sofie moest gniffelen. 'Wie zou hij in die bakkerij nou moeten liften? Die heks?'

'*De heks en de bakker.* Er is vast nog geen ballet dat zo heet.' Florian probeerde opnieuw Sofies hand vast te pakken, maar voordat hij haar kon aanraken, legde ze haar hand in haar schoot en keek ze in haar theekopje.

'Hij heeft helemaal niks met ballet te maken. En ik wil het niet over dansen hebben.'

Florian haalde zenuwachtig een hand door zijn haar. 'Waarom kwel je jezelf met dat werk? Waarom toon je het

arbeidsbureau niet je goede wil in een balletschool? Daar zit in elk geval nog toekomst in.'

'Je snapt het nog steeds niet!' Sofie zette haar theekopje rammelend neer.

'Nee, dat doe ik inderdaad niet.' Hij schoof zijn kopje van zich af. 'Je kunt masterclasses geven, je kunt recensies of boeken over ballet schrijven. Je bent een beroemde danseres! Dat is jouw wereld! Iedereen zit te wachten totdat je daar iets mee doet.'

Sofie kneep haar ogen tot spleetjes. 'En weet je wie daar juist niet op zit te wachten? Ik!'

'Nee, jij rent ervoor weg.'

Wat Florian niet hoefde te zeggen, was dat ze daardoor ook voor hem wegrende. Dat hing in de lucht als dikke koude nevel die je met elke ademtocht naar binnen zoog.

'Vergeet niet te bidden,' zei hij spottend, en hij stond op.

'Wat? Hoe bedoel je?'

'Geef ons heden ons dagelijks brood...' Hij vouwde als een monnik zijn handen voor zijn borst en liep hoofdschuddend de keuken uit.

Terwijl Sofie hem nakeek, bedacht ze dat het werk in de bakkerij in elk geval één voordeel had: ze moest vroeg onder de wol. Op die manier bespaarde ze zich al die discussies over de vraag waarom ze ook vannacht niet met elkaar naar bed gingen. Wat was er toch gebeurd met de man op wie ze ooit verliefd was geworden? Die ooit zomaar, opeens, bij de repetities van haar eerste balletgezelschap was verschenen en alleen maar had zitten kijken? Niemand had hem voorgesteld, zelf had hij bijna geen woord gezegd. Alleen gekeken en getekend. Ze had de streken van zijn tekenkrijt bijna als streling op haar huid gevoeld.

Op een dag was ze op hem afgestapt en had ze hem gevraagd of ze zijn werk eens mocht zien. Florian had haar zijn notitieboeken laten zien, drie stuks had hij vol getekend, op elke bladzijde prachtige tekeningen. En allemaal van Sofie.

Het beviel haar wel dat hij iets ouder was dan zij, bijna vijf jaar, en veel meer in zichzelf gekeerd. Een denker, die zich in boeken kon verdiepen en die van natuurdocumentaires hield omdat die hem een andere wereld lieten zien. Niet zo iemand die er voortdurend op uit moest, maar een man met wie ze een nestje kon bouwen. Die 's winters warme thee voor haar inschonk en haar voeten masseerde, en in de zomer een koele wind door het huis liet waaien en altijd voor voldoende ijsblokjes zorgde. Sofie wist meteen dat ze haar wederhelft had gevonden. Met deze liefde was voor haar alles veranderd. 'Geef mij een plaats om te staan en ik beweeg de aarde,' had Archimedes gezegd. Florian was de plaats waar Sofie kon staan. Met hem bewoog ze in de jaren daarna inderdaad de aarde. Ze kon altijd op hem rekenen, op zijn steun, zijn gezelschap, zijn goede raad.

Maar toen het gezelschap haar had ontslagen, had hij haar aangeraden om er niet tegen in beroep te gaan, maar het stilzwijgend te accepteren en aan een nieuwe fase in haar leven te beginnen. Het risico op een ernstige blessure was gewoon te groot, het afscheid was voor haar eigen bestwil. Alsof ze zelf niet wist wat goed voor haar was, alsof ze een kind was dat de hete kookplaat wilde aanraken.

Sofie had zijn raad opgevolgd.

Maar hij had haar het verkeerde aangeraden. Ze had kunnen vechten en erbovenop kunnen komen, ze had misschien nog één, twee jaar op het hoogste niveau kun-

nen dansen. Dat zou niet gemakkelijk zijn geweest, maar dan had ze wel gelukkig kunnen zijn.

Nu was haar contract ontbonden, en geen enkel gezelschap zou het aandurven om haar een nieuw aan te bieden.

's Nachts, wanneer de grenzen van de werkelijkheid vervaagden en duistere gedachten hun tentakels verder uitstaken, werd ze soms zelfs getroffen door het akelige vermoeden dat Florian haar had afgeraden om met alle middelen tegen het ontslag te vechten omdat hij door een dergelijk conflict in ongenade had kunnen vallen en niet meer voor andere enceneringen in de schouwburg zou worden gevraagd.

Florian was niet langer haar vaste plaats.

'Ik ga een rondje om met Mot,' riep Giacomo tegen Elsa, die net bezig was om de kas van die dag te tellen, zodat ze het geld naar de bank kon brengen. Hij had haar de hond ooit gegeven omdat hij dacht dat een pup Elsa zachtaardiger kon maken, maar zelfs een schattige teckel met grote ogen en slappe oren was daar niet toe in staat. Toen Elsa weigerde om het teefje een naam te geven, had hij dat maar gedaan. Mot heette eigenlijk Bergamot, maar dat had Giacomo al snel te lang gevonden.

'Weet ik,' antwoordde Elsa vanuit de winkel. 'Of denk je soms dat ik al seniel ben? Je loopt elke dag een rondje met dat lamlendige mormel.'

Giacomo keek naar de hond, die hem met haar oren gespitst en een vrolijk kwispelende staart aankeek. 'Mot is niet lamlendig, ze is gewoon oud. En ze houdt ook van jou.'

‘Klets niet zo dom!’

Giacomo wist dat Elsa ook van Mot hield. Op haar manier. Maar hij wist ook dat ze van mening was dat je zoiets niet moest zeggen. Dat was privé. Zoals al haar gevoelens. Die ventte je niet uit. Die gingen niemand iets aan. Daar wilde ze ook zelf niets mee te maken hebben.

‘Het duurt vandaag niet lang.’

‘Dat zal mij een zorg zijn. Ik ben hier toch nog wel even bezig. Wie maakt anders de boel schoon? Daar is toch geen geld voor, of is dat inmiddels veranderd?’

‘Nee.’

‘Voor een ongeschoolde bakster heb je wel geld, maar om oude Elsa te ontzien natuurlijk niet.’

Hoewel Elsa het niet kon zien, stak Giacomo bij wijze van afscheid even zijn hand op, en hij liep de Alter-Acker-Straße op.

Mot keek naar hem op en begon pas te lopen toen hij zich in beweging zette. De oude dashonddame trok nooit, de riem hing altijd slap en was niet meer dan een modieus accessoire. Mot was niet van plan om ervandoor te gaan. Zelfs als een konijn pal voor haar uit een tuin tevoorschijn zou zijn gesprongen, had ze het geen blik waardig gegund. De jacht was iets voor jonge honden, op haar leeftijd mocht je rustig kuieren.

Eerst liep Giacomo met haar naar de boerderijwinkel van de familie Nittels, vlak naast de bakkerij. Daar kocht hij een paar citrusvruchten en vernam hij meteen hoe het met de mensen in het dorp ging (want mevrouw Nittels vertelde graag en uitvoerig de laatste roddels). Daarna voerde zijn weg naar de Ochsen, waar menigeen na het werk nog snel een biertje dronk. Giacomo vroeg enkel om

wat water voor Mot, dat ze meteen opslobberde (hoewel ze eigenlijk geen dorst had, maar een speciaal voor haar neergezette bak vers water versmaadde Mot niet, daarvoor was ze te beleefd). Giacomo wisselde een paar woorden met de aanwezigen, maar niet veel. Hij stond in het dorp bekend als zwijgzaam en daar deden ze niet moeilijk over. De meeste gasten in de Ochsens praatten sowieso het liefst tegen hun biertje. Niemand keek op toen hij vriendelijk afscheid nam.

Giacomo kuierde langs de drie kwekerijen en hun bloemenwinkels (tulpen en vogelmelk leken momenteel veelgevraagd) en hij keek (zonder dat hij ze te zien kreeg) hoe het met de kerkuilen stond, want hij voelde zich verbonden met die vogels omdat ze net als hij 's nachts actief waren.

Zijn weg voerde ook langs een paar vaste klanten, die hij als een kleine kudde schapen zag van wie hij de herder mocht zijn. Meneer Thomassen werkte vandaag weer in zijn tuin en wilde dat alle burens dat wisten, dus daarom mopperde hij luid over mollen, slakken en onwillige planten. Bij de jonge meneer Triwoll waren de rolluiken nog naar beneden, wat erop wees dat hij damesbezoek had.

'Kom,' zei Giacomo tegen Mot, 'we gaan ook nog langs mevrouw Grünberg. Gedraag je.'

Mot zei niets. Ze kon niet anders dan zich gedragen.

Op de weg naar mevrouw Grünberg moesten ze langs het vervallen vakwerkhuis, waarvan de balken als graten naar de hemel wezen en dat door de gevaarlijkste kattenbende van het dorp werd bewoond. Emmett en Marty waren twee katers die op honden joegen, maar alleen als die aangelijnd waren. Mot drukte haar lijfje tegen Giacomo's

benen. En dat terwijl het al weken geleden was dat ze hier voor het laatst langs waren gelopen en de zwarte van de twee katers de struiken uit was gesprongen om tegen het kleine dashonddametje te blazen.

Mevrouw Grünberg, die het brood van Giacomo al een paar dagen niet meer smaakte, woonde pal naast de Ascheplatz, waar net de F-jeugd aan het trainen was. Als het elftal won, dan waren het de jongens van het dorp. Als ze verloren, zoals meestal het geval was, was het jeugd die nergens voor wilde deugen.

Het rijtjeshuis was bekleed met rode baksteen, op de koperkleurige brievenbus prijkte een NEE-NEE-sticker, en er was een afdakje voor twee fietsen. Vandaag was zo'n april-dag waarop het jaar liet zien hoe de zomer zou kunnen worden. De zon was vrijgevig met haar warmte, dus de kans was groot dat mevrouw Grünberg buiten was. In de andere tuinen van dit deel van het dorp, dat amper tien jaar geleden was gebouwd, stonden trampolines, schommels en zandbakken, maar die van mevrouw Grünberg en haar man had alleen een gazon en er stond een tuinhuisje van ooit licht hout dat nu al grijs was geworden.

Ze zat inderdaad in de tuin, op een ligstoel met de rugleuning omhoog, haar blik star naar voren. Tot Giacomo's verbazing droeg ze een zwart gestreept broekpak en lakschoenen met hoge hakken. Blijkbaar had ze zich na haar werk niet omgekleed.

Giacomo bleef staan en bekeek haar, onder dekking van de laurierkers van de burens.

'Niet blaffen,' fluisterde hij naar Mot, die dat acht jaar geleden voor het laatst had gedaan, en nog wel per vergissing.

Hij wist maar weinig over de vrouw die nu met gesloten ogen de warmte van de dag opzoog. Hij wist niet dat ze als vertaler in de stad werkte. Het was ooit haar droom geweest om grote romans te vertalen, maar aan het begin van haar carrière had ze ook contracten vertaald. Het was haar pech dat ze daar goed in was en het was een nog grotere pech dat zulk werk beter werd betaald. En zo waren het steeds meer contracten en steeds minder romans geworden, totdat ze voor het eerste een uitstekende reputatie had gekregen en die voor het tweede was verloren.

Maar op dit moment dacht mevrouw Grünberg niet aan teksten die ze moest vertalen. Ze probeerde eigenlijk helemaal niet te denken, en dat was altijd een van de moeilijkste dingen om te doen.

Het duurde even voordat Giacomo doorhad wat er niet klopte.

Er was maar één ligstoel. Er stond geen andere op het terras. Niet eens ingeklapt in de hoek. Die was vast in het tuinhuisje opgeborgen.

Waar was de man van mevrouw Grünberg? Had hij haar verlaten? Of had ze hem eruit gezet?

Geen van beide zou Giacomo hebben verbaasd, want hij vond haar man, die hij een paar keer in de Ochsen was tegengekomen, uitermate dom. Meneer Grünberg dacht dat hij, zodra hij zijn huis had verlaten, een superheld werd. En wie zoiets van zichzelf dacht, wilde vroeg of laat niet terug naar huis.

Op de terugweg zong Giacomo zachtjes een lied uit 1970, een compositie van de grote Domenico Modugno. *Se a soffrire è solo un cuore / Quel soffrire si fa dolore*. Als een hart alleen is en lijdt, verandert het lijden in pijn.

Hij moest het verhaal van mevrouw Grünberg veranderen, zodat zijn brood haar weer zou smaken.

Toen Giacomo de volgende ochtend even na vieren zijn bakkerij betrad, begroette hij wederom het eerst zijn oven (want het was belangrijk dat die zich uitermate geliefd voelde) en wendde zich daarna tot de drie ingelijste zwart-witfoto's aan de wand om ze te bevrijden van het meel dat zich erop had genesteld. 'Buongiorno, signor Modugno,' zei hij tegen de grote zanger toen hun blikken elkaar kruisten. Domenico Modugno was Giacomo's voorbeeld uit zijn kindertijd. Een Zuid-Italiaan die heel hoog was gekomen, tot aan de wereldtop. Een bandenplakker die bij het legendarische festival van San Remo in een witte smoking had gezongen en die Italië had vertegenwoordigd op de Grand Prix Eurovision de la Chanson. Als dat mogelijk was, was alles mogelijk. Ook voor hem, zo dacht de jonge Gigi, zoals Giacomo toen nog door iedereen werd genoemd.

Modugno's grootste succes was het lied 'Nel blu dipinto di blu', dat 'in het blauw geschilderd blauw' betekende, maar dat beroemd was geworden onder de titel 'Volare'.

'Ciao, Rino,' begroette hij Gennaro Gattuso, die een shirt van de Italiaanse nationale voetbalploeg droeg. De gewiekste Rino had als kind op het strand van Schiavonea van voetbal leren houden. Net als Giacomo.

Tot zijn grootmoeder wendde hij zich zoals altijd met de woorden 'Nonna, è un piacere vederti.' Fijn om je te zien. De foto toonde haar op haar paasbest bij het huwelijk van een nichtje. Het herinnerde Giacomo ook aan wat hij had achtergelaten. En wie. Zijn ouders waren wat je eenvoudige boeren kon noemen. Ze verlangden niet veel van

het leven en waren er tevreden mee. Kinderen hadden ze meer uit traditie dan uit liefde gekregen. Zodoende hadden ze zich evenveel om hun zoons bekommerd als om wat er in hun tuin groeide. Die hadden ze water gegeven, ze hadden de aarde aangeharkt, maar ze leefden in een andere wereld. Giacomo en zijn drie jaar oudere broer Elio waren voor hen altijd vreemden gebleven. Zijn nonna had hun liefde en warmte gegeven, vooral haar kleine wilde Gigi. Elio had al vroeg de weg van de 'ndrangheta gekozen, of die hem. Hij haalde Giacomo over om mee te doen, steeds vaker, want een broer, een letterlijke bloedbroeder, was waardevol in de organisatie. In het begin had Giacomo zijn broer zijn zin gegeven en meegedaan, een paar kleine boevenstreken, dat was spannend geweest en het had ook nog wat opgeleverd. Maar toen moest hij mensen pijn doen, en dat kon hij gewoon niet. Hij probeerde het met voetbal, maar hij ving niet zo veel ballen als van een keeper mocht worden verwacht. En dus besloot hij zoals zo veel anderen zijn geluk in een noordelijker land te zoeken, waar het naar verluidt kouder was en het er strikter aan toeging, maar waar ook genoeg werk en geld was voor iedereen.

Dat bleek ook een misvatting, maar zijn pad had hem naar deze bakkerij gevoerd.

Waar nu een nog erg slaapdronken Sofie binnenkwam.

‘Kunt u nietsdoen?’ vroeg hij haar pardoes.

Sofie kreeg amper haar ogen open. ‘Iedereen kan nietsdoen.’ Ze geuwde en hield allebei haar handen voor haar mond.

Giacomo schudde zijn hoofd. ‘Nietsdoen is een kunst! Omdat er altijd zo veel te doen is denken veel mensen dat

het een misdrijf is om niets te doen. Maar soms is nietsdoen het allerbeste wat je kunt doen.'

Giacomo maakte op Sofie een onaangenaam wakkere indruk. Hij hoefde zijn motor niet langzaam op gang te laten komen, hij liep vanaf het moment dat hij de bakkerij binnen was gestapt op volle toeren.

'Waarom zegt u dat?'

'U gaat vandaag nietsdoen!' Zijn wijsvinger wees naar een oud krukje dat bij Sofies vorige bezoek nog niet naast de deur had gestaan. 'Ga zitten! Daar!' Hij pakte haar bij haar schouders en loodste haar die kant op.

'U beweegt voortdurend,' zei hij. 'U staat op uw tenen, steekt uw arm uit, strekt uw nek. Alsmaar in beweging. Net een boom, daarin beweegt ook altijd wel iets.'

Het was Sofie niet opgevallen wat haar lichaam allemaal deed. Dat had zeker nog niet begrepen dat het voorgoed voorbij was met het dansen.

'En ik moet hier alleen maar blijven zitten?'

'Alleen maar toekijken. Observeren.' Giacomo wees naar zijn ogen. 'Als een havik. Vandaag bent u een havik. Morgen een wasbeer.' Hij lachte hikkend.

'Wat betekent...'

'Sst! Nietsdoen.' Hij legde een vinger tegen haar lippen. 'Ook niks zeggen. Alleen een paar ogen zijn. Geen mond. Het hoofd wil nooit iets doen, dat wil altijd maar denken. Maar nu wordt er gekeken. En een heel klein beetje gedacht.' Met zijn duim en wijsvinger gaf hij aan hoe weinig. 'Een snufje denken is toegestaan.'

Was ze hiervoor midden in de nacht opgestaan?

Nadat ze de piepende wekker had uitgezet, was er alleen stilte geweest, even donker als de kamer. Geen motorgelui-

den van langsrijdende auto's, geen bellende fietsers, geen voetstappen van wandelaars. Alleen Florians ademhaling leek die volmaakte rust te verstoren. Ze had haar hoofd weer op dat warme, zacht knisperende kussen willen vlijen, terug naar de fluweelzachte slaap.

Giacomo schudde ruw aan haar schouder. 'Niet slapen! Toekijken!'

Ze moest een hele poos zijn ingedut, want vanuit haar ooghoek zag ze de slapende teckel. Het viel haar op dat er meel in haar vacht zat, maar dat leek het dier helemaal niet te deren. Zelfs de hond in deze bakkerij was merkwaardig. Ze mocht in geen geval langer naar het dier kijken. Slaap was aanstekelijk. Vooral als er zo genotzuchtig werd geslapen als deze hond deed. Door haar poten gingen stuip-trekkingen, alsof ze over een weide rende, en ze piepte heel hoog, als een echo van haar geblaf bij de jacht in haar droom. Ze lag er zo ontspannen bij, zo weldadig...

Ze deed haar ogen open. De oven zat vol broden. Vanuit de winkel klonken de angstige stemmen van klanten die wilden voorkomen dat ze de oude verkoopster met een onwelgevallige opmerking kwaad maakten. En de zon scheen door de ruiten met brede krachtige stralen, waarin het meel dwarrelde als glinsterend sterrenstof.

Giacomo keek haar met een zucht aan. 'Dat was te veel nietsdoen. Dat was slapen. U moet vanmiddag thuis oefenen! Anders wordt het nooit wat!'

Sofie stond op en rekte zich uit, haar rug deed pijn van de ongemakkelijke slaaphouding op het wankele krukje en de harde muur waartegen ze had geleund. Ze liep naar de teckel om haar te aaien. Het dier keek verschrikt op toen

ze haar aanraakte en rende toen ineengedoken naar de winkel.

‘Mot is mensenschuw. Ze houdt van bakkers, maar niet van mensen. Zodra u kunt bakken, laat ze zich ook door u aaien.’

Sofie keek de teckel geïrriteerd na. Toen ze zich weer omdraaide, duwde de bakker een emmer met een poetsdoek in haar handen.

‘Moet ik daarmee nu ook nietsdoen?’

‘Dat kunt u nog niet goed genoeg. In plaats daarvan gaat u schoonmaken. Tijdens het schoonmaken leert u alles heel goed kennen. Zo is het bij een huis ook. Alleen degenen die dat schoonmaakt, kent het echt.’

Slechts drie dagen, dacht Sofie, dan ben ik weg. Daarna hoef ik dit gekkenhuis nooit meer te betreden.

Voor de meeste mensen was de drukte op de Münsterplatz een hectisch gekrioel, maar voor Florian leek het op een fascinerende choreografie. Hij zat aan een wankel terrastafeltje met voor zich een dampende espresso. Het in zilverfolie ingepakte boterkoekje, dat op het met bloemmotieven versierde schoteltje had gelegen, liet hij tussen zijn vingers door glijden als een geldstuk waarvan hij nog niet wist of het kop of munt werd.

Hij zat hier maar om één reden: zodat Sofie hem zou missen als ze thuiskwam. Het eerste gevolg van dat plan was echter dat hij haar miste. Hoe meer Sofie hem wegduwde, hoe sterker hij zich naar haar toe getrokken voelde. Zijn liefde voor haar was als een Chinese vingerval. En dat betekende ook dat het steeds meer pijn deed.

En dat terwijl alles zo goed was begonnen. Meer dan

goed zelfs, grandioos. Tijdens het zevende semester van zijn studie (Duitse taal- en letterkunde, geschiedenis, film- en televisiewetenschappen) had hij een uitvoering van balletschool Rosenbach bezocht, waarin Sofie danste. Hij werd op slag verliefd op ballet en op de ballerina met het bruine haar. Sofie dacht tot op de dag van vandaag dat de vonk was overgesprongen door de manier waarop ze dans- te, en Florian liet haar in die waan, omdat dat voor een danseres het grootste compliment was. Bovendien had haar dans hem echt gefascineerd, maar zijn gevoelens voor haar hadden hun oorsprong in Sofies donkerbruine ogen.

Nog diezelfde avond hing hij zijn studie aan de wilgen en begaf hij zich op het met stenen bezaaide pad om als buitenstaander choreograaf te worden. Danser worden was voor hem niet weggelegd. Op zijn twaalfde had hij tijdens het wandelen in de Alpen een ongeluk gehad, sindsdien was zijn knie kapot en trok hij lichtjes met zijn rechterbeen. Een operatie was riskant, daardoor kon het verergeren. Toch kon Florian elegant bewegen, ritmisch. En hij dacht in bewegingen, hij had de gave om die op anderen over te brengen. Sofie had zich voor veel uitvoeringen door hem laten vormen. Ze had altijd gevoeld wat hij wilde uitdrukken als hij haar met zachte hand in de houding bracht die hij in gedachten zag.

Dat miste Florian heel erg.

Hij pakte zijn mobieltje om Sofie te bellen, haar naar haar eerste dag te vragen, haar moed in te spreken. Dat hoorde je als echtgenoot toch te doen, of niet soms?

‘Florian? Wat doe jij hier?’

Hij liet zijn telefoon zakken en keek op. Voor hem stond Marie, de buurvrouw van eenhoog. ‘Ik geniet van het zon-

netje, voordat april besluit om een regenachtige november na te doen.’

Marie zette speels haar handen in haar zij. ‘Je zit aan mijn tafel! Net als vroeger op school, toen ging je in de pauze ook altijd brutaal aan andermans tafel zitten.’ Het was niet de tafel van Marie, maar die uitspraak gaf haar een reden om bij hem te gaan zitten. Ze had Florian al van veraf gezien en zijn lege blik was haar niet ontgaan.

‘Is alles oké? Je komt zo somber over.’

Marie hoopte dat de vraag niet te brutaal was. Ze maakte weliswaar een babbeltje met hem en Sofie als ze elkaar toevallig in het trappenhuis of het washok tegenkwamen, en ze had ook een paar keer ’s zomers op hun balkon iets met hen gedronken, maar het was altijd vrijblijvend en oppervlakkig gebleven. Misschien uit zelfbescherming, want Florian was haar onbeantwoorde jeugdliefde geweest en dat had ze tot nu toe nooit aan hem opgebiecht. Aanvankelijk had het haar een geweldig idee geleken om voor hen een etage in hetzelfde pand te regelen, maar het was qua gevoelens een boemerang gebleken. Ze was niet jaloers op hun geluk, ze vormden een prachtig paar. Maar Marie had ook graag een dergelijk geluk ervaren. Als kleuterjuf trof ze vooral jonge vaders in een prille relatie, dolblij met hun gezin. De kans om iemand via haar werk te leren kennen was dan ook gering. Hoewel kleine Aaron een beetje verliefd op haar leek. Misschien kwam dat doordat zij de enige kleuterjuf was die hem elke keer weer uit zijn lievelingsboek voorlas, waarin dinosaurussen uit de ruimte tegen Vikingen vochten. Het was haar nog steeds een raadsel hoe dat boek in de kleine bibliotheek van de kleuterschool terecht was gekomen.

Er waren heus wel mannen geweest, drie in totaal, met wie het serieus was geworden. Helaas had Marie de pech dat ze altijd verliefd werd op mannen die meer van zichzelf hielden dan van iemand anders. Bij elke nieuwe relatie had ze gemeend dat deze vriend anders was dan de anderen, totdat was gebleken dat hij geen haar beter was.

Florian keek haar glimlachend aan. Marie vond zijn lachje erg leuk, dat deed haar denken aan een ontspannen picknick in het park. 'Ik dacht dat je aan mij niet kon zien hoe het er vanbinnen uitziet.' Hij stopte zijn telefoon terug in zijn broekzak.

'Dat geeft toch niet? Ik hou niet van mensen aan wie je niet kunt zien wat er echt in hen omgaat. En jij bent immers choreograaf, geen toneelspeler.' Toen de ober kwam bestelde ze hetzelfde als Florian.

'Niet meer dan een kleine onenigheid,' zei hij, en hij nam een slok van zijn al lang koud geworden espresso, die nu bitter smaakte. 'Gebeurt in elke relatie wel eens.'

Marie trok haar blouse recht bij de schouders. 'Ik heb erover gelezen, over dat in de schouwburg.'

Florian schoof zijn espressokopje opzij en boog zich voorover. 'Misschien kun jij me helpen, je bent immers pedagoog.'

'Maar wel voor kleuters.'

Weer dat lachje. 'Dat komt volgens mij juist goed uit. Want Sofie gedraagt zich momenteel allesbehalve volwassen.'

Marie kon heel goed luisteren. Dat was een van de belangrijkste vaardigheden voor een kleuterjuf. Wanneer een vierjarige besloot om een prinses-astronaut te worden en daarbij een harkerige tekening presenteerde die deze be-

roepswens illustreerde, moest ze kunnen doen alsof ze geboeid luisterde. En ook wanneer ouders vermoedden dat hun vijfjarige hoogbegaafd was, terwijl diezelfde vijfjarige nog die ochtend met de inhoud van zijn onderbroek de muren van het toilet over de volle breedte had besmeurd. Ze luisterde en glimlachte hulpvaardig en vol begrip.

Bij Florian was dat kinderspel, want ze wilde echt horen wat hij te vertellen had, elk detail. Marie knikte en pakte ten slotte zijn hand vast.

‘Sofie heeft het nu heel erg moeilijk!’

‘Dat zeker. Maar wat kan ik doen? Om haar te helpen, bedoel ik?’

‘Ik vind het in de eerste plaats super dat je zo bezig bent met die vraag.’

‘Waarom voel ik me dan niet super?’ vroeg Florian, die het oortje van zijn espressokopje van zich af draaide.

Marie kneep in zijn hand. ‘Jullie komen er wel uit!’

Florian glimlachte opnieuw, maar dit keer zag het er geforceerd uit. ‘Ik moet er denk ik maar weer eens vandoor,’ zei hij, en hij schoof een bankbiljet onder zijn kopje. ‘Ik betaal.’

‘Dank je, dat is lief van je. Ik zal eens kijken of ik in de vakliteratuur iets over Sofies probleem kan vinden, dan kunnen we eens afspreken om het erover te hebben. Wat vind je daarvan?’

‘Dat klinkt goed. Maar niks tegen Sofie zeggen, oké? Ik denk niet dat ze het waardeert dat ik er met anderen over praat.’

‘Natuurlijk niet, ik hou mij mond. Of heb ik je soms verteld dat de kleine Aaron mij een geheim huwelijksaanzoek heeft gedaan, compleet met een verlovingsring van vruch-

tengom? Oeps!’ Ze sloeg grinnikend haar hand voor haar mond.

Florian streek over haar bovenarm. ‘Dit heeft me goedgedaan.’

Mij ook, dacht Marie. ‘Ik doe het graag.’

Die avond vielen Sofies ogen al vlak na achten dicht.

Daarom was ze de volgende ochtend veel beter in nietsdoen.

Giacomo hoefde haar maar twee keer een por te geven. En allebei de keren was ze niet ingedommeld, maar opgegaan in de meditatief-ritmische bewegingen van de grote kneedmachine, waarvan de haken als twee armen in het deeg staken en het naar boven duwden.

Dankzij het schoonmaken van gisteren wist ze inderdaad wat waar lag en was de bakkerij een iets minder vreemd terrein. Misschien keurde Mot haar daarom een blik waardig toen ze haar kleine worstenlijfje van een bijzonder comfortabel uitzierende houding in een nog comfortabelere draaide.

Bij het nietsdoen viel het Sofie voor het eerst op dat Giacomo, die uit een blok graniet leek te zijn gehouwen, tijdens het kneden bijna elegant bewoog. Hij gaf elk broodje een zwaai alsof hij een schoolkind met een kleine, goedbedoelde zet de wereld in stuurde. En hoewel de bakkerij een krappe pijpenlade was, dreigde hij niet te struikelen, maar gleed hij in plaats daarvan als op rails door de ruimte. Daarbij wisselde hij van snelheid, soms was het *adagio*, dan weer *andante*, en zo nu en dan *vivacissimo*.

Sofie merkte het niet, maar haar voeten bewogen daarbij een klein beetje mee, net zoals de poten van de dro-

mende dashonddame. Sofie danste met Giacomo mee.

Dat was een fout.

Het deed slechts een klein beetje pijn, het was meer de herinnering eraan.

Maar precies op die plek.

Net als ruim een maand of drie geleden.

Het was gebeurd tijdens *Coppélia*, een ballet dat ze altijd al had willen dansen. Het was gebeurd tijdens de derde akte bij de 'Valse des heures' en 'L'auroré'.

Pijn en blessures hoorden bij het leven van een ballerina. Daar sprak je niet over, die verdroeg je. Vooral voeten kregen ervan langs. Verstuikingen, ontstekingen en scheuren in de achillespees, hielspoor, vermoeidheidsbreukje, hamertenen, posterieur impingement, neuroom, metatarsalgie. Dat waren geen uitzonderingen, maar regel.

Toen Sofie na een schitterende grand jeté neerkwam, was de pijn er opeens, als een knal, luid en heftig. Die voelde ze in haar hele lijf, alsof er op die plek een sterkstroomkabel werd aangesloten.

Niks ging nog.

Op de röntgenfoto was een zogenaamd posterieur impingement te zien.

Al de volgende dag had de ontslagbrief er gelegen. Onderteken die, werd er gezegd, anders kunnen we Irina niet bij het gezelschap inlijven. Doe het voor het gezelschap! Of kan dat je niks schelen? Je blijft natuurlijk onderdeel van de familie, hadden ze gezegd, van jou is er geen tweede, we zullen je grote successen nooit vergeten, dat weet je toch.

Het was allemaal zo ongelooflijk snel gegaan.

Ze keek naar de voet waarmee het was gebeurd. Op de neus van haar schoen zat wit meel. Daardoor leek haar sneaker net een balletschoen.

Giacomo dook voor Sofie op en gaf haar een broodje aan alsof het een kleine schat was, net als een paar keer eerder vandaag. Tot Sofies verbazing had hij daarbij telkens een kleine levenswijsheid in plaats van bakkersfeiten verkondigd.

Het broodje voelde heel warm aan, net niet heet.

‘Proeven!’

‘Maar ik heb geen honger meer.’

‘Niet om vol te raken. Om te leren.’

Met tegenzin trok Sofie het uit elkaar.

‘Buitenkant, dat is de korst,’ legde Giacomo uit. ‘En binnenin zit de kruim. Net als bij mensen. Buiten hard en binnen zacht.’

‘Niet bij alle mensen.’

‘Jawel. Bij iedereen. Alleen de dikte van de korst is anders. En hoe dikker de korst, hoe onaangener. Maar in ieder mens zit een beetje kruim. Nu moet u proeven.’

Zodra het broodje haar tong raakte, merkte Sofie dat het heel anders smaakte dan de eerdere broodjes. Ze kon niet zeggen of Giacomo meer zout aan het deeg had toegevoegd of een ander meel had gebruikt, maar het smaakte gewoon verrukkelijk.

‘Wat hebt u anders gedaan?’

‘Is het lekker? Ja?’

‘Ja, dat zeker. Echt veel lekkerder.’

Hij glimlachte tevreden. ‘Geweldig!’

‘Het is een ander deeg, hè?’

‘Nee, hetzelfde deeg. Als u bakker bent, snapt u het helemaal.’

Sofie wees naar een potje van terracotta, dat in het rek stond. ‘Ligt het aan wat er in dat potje zit? Daar hebt u

vanmorgen iets uit gehaald wat u bij het deeg deed. Het zag er uit als een brokkelige klomp.’

‘U wordt al beter in het nietsdoen.’ Hij pakte het potje. ‘Deeg van gisteren. Daarmee begint het deeg van vandaag. Dat wat gisteren was, wordt dat van vandaag. Alleen uit het oude kan iets nieuws van hoge kwaliteit ontstaan.’

Had Giacomo in de krant over haar gelezen? Was zijn opmerking een toespeling op haar ogenschijnlijke verandering van beroep?

‘Weet u eigenlijk wel wie ik ben?’ vroeg Sofie.

Giacomo keek haar verrast aan. ‘Mijn nieuwe bakker, hoop ik.’

‘Wat ik hiervoor was, bedoel ik.’

‘Dat is niet belangrijk. U bent wie u nu bent. Daarin zit uw verleden.’ Giacomo liep naar de oven en bukte zich om de teckel achter haar warme oren te krauwen, waar het dier zichtbaar van genoot. ‘En draai u nu om en kijk naar voren!’

Pas toen drong het tot Sofie door dat Giacomo haar plekje op de kruk strategisch had uitgezocht. Als ze een klein stukje naar voren leunde, kon ze door de lange gang tot in de winkel kijken.

‘Klanten,’ zei Giacomo.

Hij ging weer aan het werk.

Er kwam een erg lange man binnen, meer populier dan eik, in een perfect gesneden antracietkleurig colbert met twee rijen knopen.

‘Meneer Mendig,’ zei Giacomo, hoewel hij hem vanaf de grote werktafel waarop hij broodjes vormde, altijd met twee handen tegelijk, helemaal niet kon zien. ‘Een baguette. Maar mooi licht.’

Sofie concentreerde zich op de man, die zich nu tot Elsa richtte.

‘Een baguette. Maar mooi licht.’

Elsa pakte de baguette, die helemaal links lag, en gaf die aan hem. ‘Niet bepaald verrassend,’ zei ze. Ze nam het uitgetelde bedrag in ontvangst en sorteerde de muntjes snel in de kassa, alsof het gevaar bestond dat meneer Mendig zich bedacht en zijn geld terug zou vragen.

‘Mevrouw Barbonus,’ klonk het vanaf de plek waar Giacomo stond. ‘Oren open!’

Er kwam een tengere jonge vrouw binnen, die haar bleke kleding aan haar teint had aangepast en er bijna doorschijnend uitzag. Ze deed haar mond open. Dat klonk alsof de wind op een oud hek fluit speelde.

‘Een broodje. Met niks,’ ondertitelde Giacomo.

‘Hier is uw broodje,’ zei Elsa. Ze gaf het aan de klant. Het had al in een papieren zakje naast de kassa liggen wachten.

‘Ze werkt bij de klantenservice. Dus aan de telefoon. Ze zeggen dat ze daar heel normaal praat.’

Weer ging de deur met het rinkelende belletje open.

‘O,’ liet Giacomo zich ontvallen, en hij lachte fijntjes. ‘Het was weer een goede dag voor de jonge heer Triwoll.’

Er kwam een man in een hoody binnen, het kruis van zijn jeans hing op zijn knieën en de veters van zijn halfhoge gympen zaten los. ‘Twee croissants,’ zei hij grinnikend.

‘Damesbezoek,’ becommentarieerde Giacomo. ‘Alleen dan haalt hij ’s ochtends iets. Meestal blijft het bij één nacht. Wat weinig goeds zegt over zijn vaardigheden als minnaar.’

‘U kent al uw klanten?’

‘Bijna allemaal.’

Giacomo kende ook de eenentachtigjarige Karl Messmer, die zich sinds zijn beroerte een hertog waande, en wel de hertog aan wie het dorp en de landerijen eromheen toebehoorden en die bij zijn bestelling altijd benadrukte dat hij zijn personeel vandaag vrij had gegeven. In werkelijkheid woonde hij in een klein huis aan de weg die het dorp uit leidde. Of Ümit Wader, de organist van de kerk, die ook het kerkkoor leidde en wiens vingertoppen tijdens het wachten altijd hele stukken speelden, zonder dat het hem opviel. En Heribert Michels, de doelman bij de veteranen, die zich een groot voetballer waande, hoewel hij vooral tussen de palen stond omdat hij door zijn gewicht nog geen tien meter kon rennen en het schot als dat van een klein meisje had. Of Greta, die voor het gezin altijd een speltvolkoren moest kopen en daarbij elke keer met grote ogen naar het zoete krentenbrood keek, waarvoor ze nooit genoeg geld bij zich had.

‘Dan weet u dus ook dat ik hier nog nooit was geweest?’ vroeg Sofie. Ze voelde woede opwellen als brandend maagzuur.

‘Uw man soms, u nooit. En hij heeft nooit iets voor u gekocht.’

Sofie stond op en pakte haar tussenseizoensjas van de haak, waarin ze het te koud of te warm had. Maar altijd maar een klein beetje te koud of te warm.

‘Dus dan weet u dat ik helemaal geen brood eet.’

Giacomo knikte. ‘En dat vind ik zo jammer voor u.’

‘Waarom hebt u me dan aangenomen? Is dit een slechte grap, ten koste van mij?’ Ze trok de rits te snel omhoog, waardoor die bleef steken. ‘Wilt u me zien mislukken?’

‘Nee, ik wil u zien bakken!’ Zijn ogen glommen. ‘Dat is mijn grootste wens!’

‘Hoe kan iemand die geen brood eet nu bakken? Dat wist u toch!’

‘Kan iemand die niet leest boeken drukken? Kan iemand die niet speelt piano’s bouwen?’ Giacomo liep naar Sofie toe en wilde haar handen vastpakken, maar ze had die al in haar jaszakken gestopt. ‘De belangrijkste vraag is: waarom bent u eergisteren naar me toe gekomen? En daarna weer? U wist toch dat u niet kunt bakken? Misschien is dat wel de reden dat u hiernaartoe bent gekomen?’

Nee, dacht Sofie. Dat is de reden waarom het vandaag mijn laatste dag is.

3

Eerste rijs

Sofie werd wakker zonder dat de wekker nerveus piepte.

Meestal stond ze meteen op zodra ze haar ogen open had gedaan.

Maar nu koos ze voor het nietsdoen.

Daar kon je, als je er eenmaal mee was begonnen, niet meer mee ophouden. Bij het nietsdoen, dacht ze, gaf je de wereld de tijd om bij je aan te komen, zodat ze niet van plotselinge bewegingen behoefde te schrikken. De wereld was schuwer dan je zou denken.

Sofie keek naar het raam. Door de kieren van het niet helemaal gesloten rolluik viel een beetje geel licht van de straatlantaarns naar binnen. Ze moest aan de felverlichte bakkerij denken, waar het dorp nu ontwaakte. Giacomo Botura zou zonder haast, maar volledig geconcentreerd, deeg kneden waarvan hij zonder dat hij iets behoefde af te wegen broden en broodjes vormde. Zijn handen waren perfecte weegschalen.

Dat was zijn leven, maar niet het hare.

Zodra Sofie dat had gedacht, stak weer de vraag de kop op die haar al maandenlang bezighield: wat was haar leven?

Sofie merkte niet dat de tijd verstreek. Ze bleef gewoon liggen en staarde voor zich uit. De eerste zonnestralen verlichtten de lege plekken aan de slaapkamermuur, waar de dansfoto's hadden gehangen. Ze kon zich die nog stuk voor stuk herinneren.

Haar telefoon trilde.

Ze wierp een snelle blik op het schermje. Was dat Giacomo?

Nee, Franziska.

Sofie verliet stilletjes de slaapkamer om Florian niet te wekken. In de keuken nam ze op. 'Goedemorgen, zusterlief.'

'Zeg, het spijt me heel erg dat ik je zo vroeg stoor, maar Anouk is een beetje verkouden, niks ernstigs hoor, maar zo wil ik haar niet naar school sturen. Dat geeft zo'n gedoe.' Sofie kwam er niet tussen. 'Wil jij op haar passen? Daar zou je me enorm mee helpen, ik heb een afspraak bij mijn oude bedrijf, maar daar kan ik haar echt niet -'

'Is goed, dat doe ik.'

'Echt?'

'Ja, geen probleem. Is ze nog altijd Maria?'

'En hoe. Als ik niet uitkijk, maakt ze nog een aureooltje van aluminiumfolie.'

Sofie had nog net tijd om zich te douchen voordat Franziska met Anouk voor de deur stond. Ze belde Giacomo niet om hem in te lichten. Hij zou vanzelf wel zijn conclusies trekken als ze niet kwam opdagen. Waarschijnlijk had hij het gisteren al doorgehad. Hoewel hij weinig rechtstreeks met mensen te maken had, leek hij ze wel erg goed te kennen. Misschien moest je voor een beter begrip een beetje

afstand tot de mensheid hebben. Net zoals bij sommige schilderijen, die van dichtbij alleen maar een verzameling punten waren en pas van veraf ergens op leken.

Anouk had tekenspullen meegebracht. Ook de naakte barbiepop met de witte sok om haar heupen zat in haar rugzakje.

‘Je bent gezegend!’ begroette Anouk haar met een gebaar dat op een kruis leek, maar dan met meer dwarsbalken.

‘Dat is haar nieuwste tic,’ verduidelijkte Franziska, terwijl ze Sofie een tas met extra ondergoed aangaf. ‘Ze heeft bij toeval een mis op tv gezien en nu zegent ze van alles. Bij ons thuis zijn inmiddels alle planten gezegend, zelfs de oude ficus.’

Sofie aaide Anouk over haar bol. ‘Wil je wat fruit?’

‘Maria eet graag fruit, en het kindeke Jezus ook.’

Sofie wendde zich tot Franziska. ‘Nou, ga jij maar. We redden het hier prima.’

Nadat ze voor haar nichtje een appel in partjes had gesneden, keek Sofie heel even geërgerd naar de tafel, die zonder bloem erop opeens zo ongewoon leeg leek.

‘Ben jij ook ziek, tante Sofie?’ vroeg Anouk.

‘Nee, hoezo?’

‘Je kijkt zo raar, naar de tafel, maar ook heel ver weg. Zo raar.’

Sofie keek Anouk aan. ‘Zeg, wat wil jij eigenlijk worden als je groot bent?’

Anouk fronste haar voorhoofd. ‘Hoe bedoel je?’

‘Wat voor beroep wil je later hebben?’

‘Ik ben Maria!’ Het meisje stak een partje appel dwars in haar mond.

‘Ja, maar –’

‘Ook als ik groot ben!’ onderbrak Anouk haar met volle mond. Ze stond op. ‘Jezus gaat nu de minimensen redden. Je moet goed kijken!’ Ze stak de barbie omhoog en deed propellergeluiden na.

‘Jezus kan vliegen?’ Sofie onderdrukte een lach.

‘Natuurlijk!’ Anouk hield haar hoofd schuin, alsof ze zich afvroeg of haar tante Sofie echt zo dom was of alleen maar deed alsof. ‘Hij is toch de zoon van God? Die kan alles! Weet je dat niet? Dat weet toch iedereen!’ Anouk maakte een geluid dat als *pfieuw-pfieuw-pfieuw* klonk. ‘Hij kan ook bliksemschichten uit zijn ogen schieten.’

Giacomo Botura zou nu beslist zeggen dat de wereld voor kinderen als deeg was dat ze konden kneden. Daarentegen zagen volwassenen alles als oudbakken brood.

De bel ging. Franziska moest iets zijn vergeten.

Maar toen Sofie opendeed, stond Irina voor haar. In t-shirt en jeans, en met sneakers aan haar voeten, net een vriendin die even haar gezicht liet zien. Maar ze waren geen vriendinnen. Ze waren altijd concurrenten geweest.

‘Mag ik binnenkomen?’ vroeg ze. Ze stak haar een bos snijbloemen toe. Fresa’s, tulpen, ranonkels en violieren, allemaal bloemen in wit of pasteltinten, en extra groot.

Sofie nam de bloemen in ontvangst. ‘Die zijn zeker ook van het gezelschap, bedank iedereen maar.’

‘Ja, doe ik.’

Irina had met haar antwoord gearzeld en daardoor wist Sofie dat het balletgezelschap niets met dit bezoek te maken had.

Plotseling ging Anouk voor Irina staan. ‘Jij bent de Heilige Geest,’ zei ze ter begroeting. ‘Je moet voor de televisie gaan staan en stralen!’

Irina keek Sofie vragend aan.

‘Kun je niet iets gaan tekenen?’ vroeg Sofie, die voor Anouk neerknielde. ‘Dan spelen we daarna verder, oké?’

Anouk haalde haar schouders op. ‘Wat moet ik dan tekenen?’

Sofie zei het eerste wat in haar opkwam. ‘Wil je een baobab voor me tekenen?’

‘Wat is een *baobab*?’

‘Baobab. Een boom die vanbinnen helemaal leeg is.’

Anouk trok een gezicht. ‘Wat een gekke boom. Woont daar een eekhoortje in?’

‘Ja,’ zei Sofie. Ze stond op en vroeg aan Irina: ‘Wil je koffie?’

‘Water, graag.’

‘Kom, dan gaan we in de keuken zitten.’

Alle belangrijke gesprekken vonden in dit huis plaats in de keuken. Nooit in de woonkamer, nooit in bed, uitsluitend in de keuken. Misschien omdat een mens zich beter voelde met versterkingen binnen handbereik.

‘Ik wilde weten hoe het met je gaat. Vanwege die migraine,’ zei Irina toen ze achter haar aan de keuken in liep.

Sofie pakte een fles water uit de koelkast en schonk een glas voor Irina in. ‘Beter. Dank je. Het spijt me dat ik de zaal moest verlaten.’

‘Kon je er niets tegen doen?’

‘Nee. Mijn voeten zijn uit zichzelf aan de wandel gegaan.’

Irina ademde diep in.

‘Nou, vooruit met de geit,’ droeg Sofie haar op, en ze ging aan de tafel zitten. ‘Wat je ook te zeggen hebt, gooi het eruit! We hoeven niet te doen alsof we zusjes zijn en jij je zorgen om me maakt.’

‘Ik heb helemaal niets tegen jou perso-’

‘Ik ook niets tegen jou. Maar dat is iets anders dan bevriend zijn.’ Sofie nam ook een glas water. ‘We hebben niet veel tijd, straks komt vast de maagd Maria weer langs.’

Irina’s dunne, perfect geëpileerde wenkbrauwen kropen naar elkaar toe. Ze wekte de indruk dat ze er niet zeker van was of Sofie niet toch geestelijke problemen had, zoals sommigen in het gezelschap vermoedden.

‘Niet over nadenken,’ voegde Sofie eraan toe. ‘Zeg wat je te zeggen hebt.’

Irina moest nogmaals ademhalen. ‘Kom niet meer naar de schouwburg. Alsjeblieft.’

Sofie streek een lok haar strak naar achteren. ‘Ik had gedacht dat jullie zouden willen dat ik zo snel mogelijk terugkom en tot het einde blijf.’

‘Nee. Als jij in de zaal zit, gaat iedereen zitten wachten of je misschien weer opstaat en wegloopt. Het publiek, de pers en, erger nog, het hele ensemble. Ik ook. Dan kunnen we niet optimaal presteren, dat snap je ook wel.’

Dat begreep Sofie. Toch voelde het alsof Irina haar zojuist volledig uit de danswereld had verbannen. ‘Dus een toegangsverbod,’ zei Sofie.

‘Zo moet je dat niet zien!’

‘Het geeft niet. Dat vind ik prima. Ik moet dat leven achter me laten. Volledig. Het is anders net alsof je weer met je ex afspreekt die bij je is weggegaan. In één keer afsappen, dat is het beste.’

‘Je bent natuurlijk welkom bij de repetities, en misschien op een dag weer...’

Sofie schudde haar hoofd. ‘Het is al goed. Ik ben qua carrière sowieso al een andere weg ingeslagen.’

Irina tastte naar haar oor, waarschijnlijk omdat ze dacht dat ze het niet goed had verstaan. ‘Wat doe je nu dan?’

‘Ik ben bakker,’ antwoordde Sofie, maar ze keek Irina niet aan.

‘Waar?’

‘Hier in het dorp.’

Irina had een aanloop nodig voor haar volgende vraag en liet haar vingertoppen over de tafel dansen. Sofie herkende het begin van *Doornroosje* en pakte Irina's hand vast.

De nieuwe prima ballerina trok die als een betrappt kind terug en vond eindelijk de moed voor haar volgende woorden. ‘Is het heel erg als je niet meer op het podium kunt staan?’ Ze beet op haar onderlip. ‘Weet je, daar ben ik echt bang voor. Dat moet toch voelen alsof je een schilder bent die geen penseel meer kan vasthouden, of een schrijver die geen woord op papier krijgt.’

Irina klonk heel bezorgd. Bij iedere danser speelde de angst voor het einde van de carrière bij elk optreden mee. Elke sprong kon de laatste zijn. Je kon je alleen afzetten als je dat volledig verdrong.

‘Zo is het niet,’ zei Sofie, hoewel het voor haar precies zo aanvoelde. ‘Giacomo Botura zegt dat je van deeg van alles kunt bakken, een broodje, een dunne baguette of een busbrood. Het ene brood is niet beter dan het andere, elk brood heeft zijn eigen waarde. Van mijn deeg werd tot voor kort een danseres gemaakt, maar nu een bakker. Maar ik ben het allebei. Honderd procent. Je moet alleen bereid zijn om jezelf te vormen.’

Irina keek haar lang aan, met haar mond open van verbazing. ‘Je bent echt veranderd,’ zei ze. ‘Ik ben blij voor je.’

Sofie was ook verrast over wat er zojuist uit haar mond was gerold.

Anouk kwam binnen. ‘Kijk eens, de *babiboeboom*. Er woont nog geen eekhoortje in, maar ik heb wel zijn voorraad nootjes erin getekend. Helemaal vol, tot bovenaan.’ Ze legde het vel voor Sofie op de tafel. ‘Dat is dan honderd euro. Mag ik morgen weer komen of heb je dan al iets te doen?’

In de slaapkamer zat Florian op het bed. Met de laptop op schoot probeerde hij aan een nieuwe choreografie te werken, maar hij bleef telkens nadat hij een paar toetsen had aangeraakt steken. Hij werkte eigenlijk het liefst in de keuken, met de fluitketel en de fruitschaal binnen handbereik (al greep hij meestal eerder naar de koektrommel). Nu wilde hij de wereld aan de andere kant van de slaapkamerdeur niet betreden, omdat hij het gevoel had dat al zijn problemen zich daar bevonden. De in het halfdonker gehulde slaapkamer maakte daarentegen een aangenaam onwerkelijke indruk op hem.

Telkens weer kwamen er flarden van gesprekken onder de deur door of kropen ze via het sleutelgat naar hem toe. Florian probeerde uit alles wat er werd gezegd een beeld te vormen dat hem kon vertellen wat er in Sofie omging. Maar de flarden waren voor hem eerder scherp gerande glassplinters dan puzzelstukjes, die weigerden een geheel te vormen.

Misschien kon zijn afspraak met Marie enige opheldering bieden, ze had immers in allerlei handboeken over relaties zitten snuffelen om zijn huwelijk weer op de rails te krijgen. En hij had geen idee wat hij verder nog kon doen.

Hij had het al eerder zelf geprobeerd, met begrip, met ontbijt op bed, met een uitstapje naar een middeleeuwse stad waar Sofie dol op was, en met heel veel tijd. Met weken vol begrip en toegeeflijkheid, waarbij hij het gevoel had dat hij op het strand stond en Sofie op een stuurloos vlot zat dat steeds verder wegdreef. En met elk woord van hem leek de afstand tussen hen nog groter te worden. Hoe had dat kunnen gebeuren? Aan het begin van hun relatie was elk woord als een lasso geweest die hen naar elkaar toe trok. Er waren gewoon geen verkeerde woorden geweest. Maar sinds Sofie niet meer danste, waren steeds meer woorden de verkeerde geworden, en nu waren er geen andere meer. Er werd vaak gezegd dat het ene woord op het andere volgde. Maar de woorden van hem en Sofie volgden elkaar niet meer, die knalden juist op elkaar, die vochten met elkaar en negeerden elkaar inmiddels zelfs. Soms kreeg hij de indruk dat hun gesprekken twee afzonderlijke monologen waren.

Daarom zweeg hij liever.

Totdat hij de juiste, nog niet versleten woorden had gevonden waarmee er weer een gesprek mogelijk was.

De volgende morgen sprak Giacomo lange tijd met de foto op zijn dressoir. Hij vertelde dat Sofie de dag ervoor niet was verschenen, hoewel hij zo had gehoopt dat zij degene was die samen met hem de bakkerij ging redden. En hij had zich al op haar eerste broden verheugd. Vervolgens had hij het over zijn eigen begin, dat hij alle fouten had gemaakt die je bij het bakken maar kon maken, vaak tegelijkertijd. Over korsten die zo hard waren dat je er spijkers mee in de muur had kunnen slaan, over deeg dat in de

oven zo was gaan lopen dat het op zo'n horloge van Dalí leek. Giacomo vertelde ook dat hij zelf zijn mislukte broden had geproefd, om ervan te leren. De foto glimlachte de hele tijd naar hem, en hij voelde hoe groot zijn verlangen was om het gezicht erop weer eens in het echt te zien, en niet alleen als dit gestolde moment, hoe mooi dat ook was.

Het slot van de deur naar de bakkerij ging met een luide klik open, alsof het bij een goed afgesloten schatkamer hoorde. Zodra Giacomo de deur openduwde, kwam het aroma van alle broden en broodjes die hier ooit waren gebakken hem als een kostelijke herinnering tegemoet, samen met de frisse geur van de pepermuntolie die de venijnige meelmotten weg moest jagen.

Deze speciale melange vertelde hem dat hij op de plek was waar hij hoorde. Nergens ter wereld rook het zoals in zijn bakkerij.

Maar de geborgenheid was verstoord, want de bakkerij was leeg. Dat was natuurlijk altijd zo wanneer hij naar binnen liep. Maar Sofie was er slechts twee dagen geweest, en nu ontbrak ze al. Giacomo had zelfs het gevoel dat ze daarvoor ook altijd al had ontbroken, maar dat hij dat eenvoudigweg niet had gemerkt.

Toen hij naar de oude draak liep om hem wakker te maken, probeerde hij niet te denken aan waarom Sofie gisteren was weggebleven en of ze nog wel terug zou komen. Giacomo was namelijk van mening dat hij dat met nadenken niet voor elkaar kon krijgen. Daarom liet hij nadenken liever over aan degenen die ervoor hadden doorgeleerd. Maar voelen, dat kon hij wel goed. Misschien zelfs te goed. Vooral als het pijn deed. Hij had in Sofie een pijn gevoeld die hij maar al te goed kende: wanneer je iets verloor waar-

aan je heel je hart had verpand. Daarom voelde hij zich op een bijzondere manier met haar verbonden.

Maar op de een of andere manier moest hij haar hebben weggejaagd. Misschien met de verkeerde woorden? Wat gesprekken betreft had hij weinig ervaring, hij zei immers niet veel, en als hij dat wel deed, was het vooral tegen Mot. Dat met Elsa kon je geen gesprekken noemen. Dat was informatie uitwisselen. Terwijl Giacomo graag met haar had willen praten, al sinds jaren, sinds toen. Maar zodra hij de muur tussen hen probeerde af te breken, maakte de oude vrouw die alleen maar sterker. Ooit had hij gedacht dat Mot hen wat dichter bij elkaar zou kunnen brengen. Maar de dashonddame, Giacomo's geschenk aan Elsa, had alleen maar benadrukt hoe groot de afstand tussen hen was.

Hij had goede raad nodig en er was maar één iemand die hij daarom kon vragen. Die middag, toen Elsa al naar huis was, koos Giacomo een nummer dat in al die tientallen jaren niet was veranderd. En zoals altijd moest hij de telefoon precies drie keer laten overgaan voordat er werd opgenomen.

'Nonna, ik ben het!' riep hij in de hoorn, want zijn oma was een beetje doof. Vorig jaar was ze negentig geworden, maar dat had haar lichaam nog niet in de gaten. Dat bekommerde zich sinds haar tachtigste niet meer zo veel om verjaardagen en bleef gewoon zoals het was.

'Kleine Gigi! Jij bent het!' Haar stem was zo duidelijk te horen, alsof ze naast hem zat. Dat lag ook aan het nieuwe toestel dat hij haar vorig jaar met kerst cadeau had gedaan. Een mooie zilverkleurige telefoon, draadloos. In haar keuken moest dat eruitzien als techniek uit de toekomst.

'Gaat het goed met je, nonna?'

‘Je stuurt me altijd van die prachtige ansichtkaarten. Wat heb je het mooi daar!’

Jaren geleden had Giacomo in de supermarkt een setje ansichtkaarten gevonden waarop de mooiste bouwwerken van het land stonden. Geen enkel daarvan had hij ooit met eigen ogen gezien. Maar het was goed om te weten dat hij ze kon bezichtigen, mocht hij dat ooit willen.

‘Ik denk veel aan jou en aan je tagliatelle met sardientjes.’

‘Beter is er niet!’

Giacomo wist dat nonna daar heel trots op was. Zelf at hij liever iets anders. Als kind had de gedachte om die kleine visjes in hun geheel op te eten hem al met weerzin vervuld. Hij had ze altijd onopvallend in zijn hand uitgespuugd en ze daarna snel in zijn broekzak gestopt, zodat hij ze later in de haven kon weggooiden. Daardoor hadden zijn broeken altijd vreselijk gestonken, vooral wanneer hij na het eten was vergeten om de visjes weg te gooien.

‘Wat wil je, mijn jongen, waar kan je nonna je mee helpen? Je klinkt alsof je ergens mee zit.’

In gedachten zag Giacomo nonna op het houten bankje in haar kleine keuken zitten, niet vlak voor het raam, maar een klein beetje gedraaid, naar het fornuis toe, omdat ze alleen vanaf daar door een smalle steeg, die steil naar de haven beneden leidde, een stukje van het aquamarijnblauw van de Tyrreense Zee kon zien. Wanneer ze familie in het binnenland bezocht, zei ze altijd dat ze een huis pal aan de haven had.

‘Ik heb een probleem met een jonge vrouw.’

‘O, een jonge vrouw. Vertel je nonna dan maar eens over haar.’

‘Ze heet Sofie en ze is als hulpje bij me begonnen. Twee dagen lang, en ik dacht dat we op de goede weg waren. Dat ik eindelijk iemand had gevonden bij wie ik de toewijding voor het bakken kan laten ontvlammen. Net als bij verliefd zijn. Dat herinner jij je toch nog wel?’

‘Brutale vlerk! Je nonna is ook ooit een jonge meid geweest, hoor. En een mooie!’

‘Dat weet ik, nonna. Je was de mooiste vrouw van heel Calabrië.’

‘Heel even was ik dat zeker. Zo voelde het in elk geval toen jouw nonno mij verliefd aankeek.’ Ze moest even lachen. ‘Maar vertel me liever wat er aan die jonge vrouw scheelt.’

‘Ze is gisteren en vandaag niet komen opdagen. En ze heeft ook niet afgebeld.’

‘Hm...’ Nonna’s hmm’s waren hele boeken, zo veel gedachten bevatten ze.

‘Ik heb haar al in mijn hart gesloten, nonna. En ze ontbreekt in de bakkerij. Weet je, het viel me vanochtend bij het kneden op dat ik een hele hoek van de werktafel helemaal niet heb gebruikt. Daar lag geen bloem, daar lag geen deeg.’

‘Dat was zeker het hoekje waar zij heeft gestaan?’

‘Ja, dat was van haar.’ Giacomo keek door de gang naar de onverlichte bakkerij. ‘Het had haar hoek moeten zijn. Maar misschien komt ze nooit meer terug.’ Hij liet zijn hoofd hangen. ‘Weet jij wat ik moet doen om haar terug te krijgen? Of kan ik het juist beter laten? Misschien komt ze voor een paar weken of maanden terug, maar gaat ze, als ze uiteindelijk niet voor het bakken kiest, toch voorgoed weg. Dan heb ik voor niets al die tijd in haar opleiding ge-

stoken.’ En ook al die hoop. Giacomo wist helaas maar al te goed dat verspilde hoop meer pijn deed dan verspilde tijd.

‘Jouw hart is slimmer dan je denkt, mijn jongen. Als je haar in je hart hebt gesloten, dan is ze je moeite waard. Ook als ze op een dag weer vertrekt. Laat haar zien hoeveel je van het bakkersambacht houdt, hoe gelukkig het je maakt. Als dat voor haar ook zo is, zal ze blijven.’

Giacomo zocht steun bij de betegelde wand, die heel erg koud was. ‘Ik weet niet of dat wel genoeg is..’

‘Maar ik weet dat je niet meer kunt doen. Voor sommigen is een beroep net een goudstuk dat met elke aanraking weer een beetje meer slijt. Voor anderen is het een parel die daardoor juist meer gaat glanzen. Maar ik moet nu op- hangen, kleine Gigi. De vissers kunnen elk moment de straat in komen en die wil ik zien.’

Daarvoor zou nonna haar haar, dat al lang niet meer haar eigen haar was, fatsoeneren en zouden de vissers heel even een glimp opvangen van wat nonno lang geleden in haar had gezien. Het maakte niet uit hoe dof haar ogen inmiddels waren, hoe diep haar rimpels, want ze was toen en ook nu een beeldschone vrouw. En ze had de ogen van de vissers nodig om zich erin te kunnen spiegelen.

De volgende ochtend startte Giacomo bedroefd de bakkerij, alsof die niet meer was dan een motor die hij aan moest zwengelen.

En toen stond Sofie daar opeens en hing ze haar jas aan de haak. Na het gesprek met Irina was ze gaan piekeren, over het werk hier. De dag daarna had ze opeens de geur van de bakkerij in haar neus gekregen, dat unieke aroma van warm brood dat uit de oven werd getrokken, en ze had

gemerkt dat ze de kleine bakkerij inderdaad miste. En de bakker ook. Zijn broden en zijn woorden. De wens om terug te keren was steeds groter en sterker geworden. Totdat ze uiteindelijk weer de wekker had gezet.

‘Het ging de afgelopen paar dagen niet zo goed met me. Het spijt me dat ik niks van me heb laten horen.’

Giacomo knikte en liet niet merken hoe blij hij was. Een stomme gewoonte, maar dat was altijd al zo geweest. Hij had het gevoel dat er iets van zijn geluk verloren ging als hij dat naar buiten liet komen, en bovendien was het net een ontkiemende plant die je moest laten groeien, zodat hij rijpe vruchten zou gaan dragen.

Sofie kon niet zeggen waarom, maar ze had de behoefte om Giacomo een betere verklaring te geven. En ze had het gevoel dat ze hem in vertrouwen kon nemen.

‘Het gaat eigenlijk al een hele tijd niet zo goed met me, omdat ik ben...’ Sofie zocht naar het juiste woord. Uiteindelijk vond ze er een dat net zo krachteloos klonk als ze zich voelde: ‘... uitgedoofd.’

Tot Sofies verbazing reageerde Giacomo met een glimlach.

‘Neemt u me niet serieus?’ vroeg ze.

Hij schudde zachtjes zijn hoofd. ‘Weet u eigenlijk waaruit we bestaan? Wij allemaal?’

‘Uit water? Maar wat heeft dat mij te maken?’ Sofie vroeg zich af of ze haar jas van de haak moest pakken en weer moest gaan.

‘Het materiaal waaruit we bestaan, komt van uitgedoofde sterren. We zijn allemaal niets anders dan uitgedoofde sterren.’

‘Dat maakt het niet veel beter.’

‘Jawel, juist wel. Want we zijn weliswaar uitgedoofde sterren, maar we leven en we lachen en we hebben lief. Miljoenen jaren geleden had niemand dat voor mogelijk gehouden. En als uitgedoofde sterren het voor elkaar krijgen om levend te worden, dan gaat u dat ook lukken.’

‘Om weer levend te worden?’

‘Ja. U moet het net zo aanpakken als de uitgedoofde ster en uzelf veranderen.’

‘Die ster heeft daar een eeuwigheid de tijd voor gehad.’

‘Zo precies hoeft u die ster ook weer niet na te doen,’ zei Giacomo met een knipoog. Toen schrok hij op. ‘Ik ben iets heel belangrijks vergeten!’

En hij omhelsde haar. Het was een van de betere omhelzingen, die niet alleen met armen, maar ook met het hart werd uitgevoerd. Giacomo’s handen wisten precies waar ze hoorden en hoeveel druk ze moesten uitoefenen om het aangenaam te laten voelen. Dus niet alsof Sofie even breekbaar was als een ei, maar ook weer niet alsof ze even ongevoelig was als een zak meel.

‘Ik ben Giacomo. En jij?’

‘Sofie. Aangenaam.’ Ze moest lachen.

Toen ze zich uit de omhelzing losmaakte, stootte Sofie tegen Giacomo’s hoofddeksel. Snel bukte ze zich om de pet op te rapen. En toen schoot haar iets te binnen wat ze al een hele tijd wilde vragen. ‘U... Dus je bent... een Italiaan, toch? Waarom draagt u... Waarom draag je dan een...’ Ze gaf hem de alpinopet aan.

Giacomo klopte er wat meel vanaf en zette hem weer op. ‘Weet je, vroeger wilden mijn baguettes nooit zo goed lukken. Ik probeerde van alles, maar net dat ene fijne kneepje bleef me ontglippen. Totdat ik op een rommelmarkt deze

mooie pet zag liggen en dacht: misschien dat het daarmee eindelijk wel gaat lukken! Omdat mijn hoofd dan denkt dat ik een Fransman ben.' Hij zette hem recht. 'En weet je, het heeft gewerkt!'

'Maar nu denken veel mensen in het dorp dat je een Fransman bent.'

'Dat kan me niet schelen. Ik weet immers zelf dat ik Giacomo uit Calabrië ben. Het is werkkleding.' Hij liep naar de werktafel. 'Zo, genoeg gepraat. Het bakken gaat niet vanzelf. Ook niet als je ooit een ster bent geweest. Het deeg wacht al op je.'

Sofie liep naar hem toe. 'Denk je dat ik dat echt kan leren? En er misschien zelfs goed in kan worden? Zag je een bakker in me toen ik me aan je voorstelde?'

'Ik zag een vrouw die een bakker kan worden. Weet je, het belangrijkste bij elk beroep is niet of je het kunt leren, maar of je het wilt leren. Of jij een bakker wordt, dat bepaal jij, en niemand anders. Want als anderen dat voor je doen, wordt zelfs het mooiste beroep een marteling.'

En het mooiste beroep, dat hoefde hij niet eens uit te spreken, was natuurlijk het bakkersvak.

'Ik was danseres,' flapte Sofie eruit. 'Dat was mijn beroep.' Het voelde als een bekentenis, maar ze was blij dat ze het had uitgesproken. Ze was er altijd trots op geweest om dat te kunnen zeggen, maar tegenover een bakker als Giacomo leek het opeens de absurdste beroepskeuze die er bestond.

'Dat is goed. Heel goed zelfs. Een danseres in een bakkerij, dat past wel.'

'Hoezo?'

'Wat moet je als een danseres altijd zijn?'

‘Fit?’

‘Dat bedoel ik niet. Voor het draaien. En pirouettes.’

‘Beweeglijk?’

‘Ja, beweeglijk. Jij bent je hele leven beweeglijk geweest.’

‘Mijn lichaam was dat.’ Sofie haalde diep adem. ‘Ik niet.’

Giacomo lachte fijntjes. Die gedachte kende hij. ‘Kijk toch maar eens of er een klein beetje beweeglijkheid in je ziel zit. Misschien heeft die het overgenomen van je lichaam.’ Door zijn kin een stukje te heffen spoorde hij haar aan om bij het deeg te gaan staan. ‘Knedden heeft ritme, net als dansen. Op jouw eerste dag heb je dat meteen gevoeld en het goed gedaan. Maar toen was het meer jouw ritme dan dat van het deeg. Ik zal het je laten zien.’

Giacomo pakte verschillende soorten deeg en liet Sofie zien hoe kleverig en weerspanning bijvoorbeeld roggedeeg was, en hoe licht en speels het deeg van Italiaans tarwemeel.

Elsa kwam kort voordat de bakkerij openging de winkel in en keek door de tunnelachtige gang naar de werkplaats achterin. Mot kuierde lui naar achteren en plofte zonder een moment van twijfel naast de oven neer.

‘Ach, daar is ons chique danseresje weer,’ zei de oude vrouw met een minachtende blik. ‘Is de hooggeborene toch nog een keer afgedaald naar de simpele stervelingen? Halleluja!’

‘Ik ben geen...’ begon Sofie. Het werd tijd om het een en ander op te helderen.

Maar Giacomo gaf haar een snee donker brood aan. ‘Eet op. Dan voel je je beter.’

‘Ik kan toch niet zomaar iets eten als het niet zo goed met me gaat? Dan pas ik vroeg of laat niet meer door de deur.’

‘Je moet ook niet voortdurend eten. Maar nu wel.’

Sofie pakte het sneetje aan en beet erin. Het was verrukkelijk. Bruinegebakken, pittig, met diep erin verborgen, en dat proefde je pas wanneer je er even op had gekauwd, ook een lichte zoetheid, een beetje als mout.

‘Naar Elsa’s recept gebakken,’ legde Giacomo uit, die Sofies gezicht nauwkeurig in de gaten had gehouden en had gewacht totdat het zich ontspande. ‘Ik eet er altijd een sneetje van wanneer ze een erg slechte dag heeft. Dan kan ik het haar gemakkelijker vergeven.’

‘Waarom is ze zo nors? Heeft ze iets naars meegemaakt of zo?’

‘Het leven,’ antwoordde Giacomo, ‘is als een rivier vol gevaren. En sommigen raken daarin verstrikt.’

Sofie keek Giacomo aan en had de neiging om hem te vragen hoe dat bij hem zat. Maar kenden ze elkaar daarvoor al goed genoeg?

‘Je moet kneden,’ zei Giacomo, ‘het deeg wacht.’

En toen Sofie de grote homp op de werktafel bekeek, wist ze dat het deeg inderdaad op haar wachtte.

Giacomo gaf haar elke dag wat meer brood.

‘Moet je proeven,’ zei hij telkens, en dan gaf hij haar een stukje aan. Giacomo vond het fijn om te zien dat Sofies smaak wakker werd geschud en dat er een nieuwe zintuiglijke wereld voor haar openging.

Ze bakte steeds beter. Wat nog ontbrak, was dat snel vervliegende ingrediënt dat je liefde noemde. Giacomo wist dat het moeite kostte als je iets deed waarvan je niet hield. Hield je er wel van, dan was het bevredigend. Die liefde kon je slechts uit één bron halen, jezelf.

Sofie bakte echter, zoals vele anderen, in het deeg ook melancholie en verdriet mee. In sommige van haar broden zat ook uitputting. En leegte. Waarom dachten de mensen dat je liefde er wel in kon meebakken, maar dat al die andere gevoelens niet hun weg naar het eten vonden?

Hij kon de baksels van Sofie niet verkopen, die gooide hij weg zodra ze naar huis was gegaan en dat brak zijn hart. Want als ze niet de weg naar haar liefde vond, moest hij haar laten gaan. En omdat er niemand anders had gesolliciteerd, betekende dat dan ook het einde van zijn droom om de bakker van dit dorp te mogen blijven.

Maar dat was niet de reden waarom hij vandaag in de bakkerij had gezwegen.

Hij moest naar het meertje.

Zoals altijd trok hij daarvoor na het werk zijn beste donkergrijze broek aan, en het pas gestreken lichtgroene overhemd met het fijne motiefje, en hij zette zijn bruine alpinopet op. Hij legde een rood met wit geruite keukendoek op de bagagedrager en zette twee baguettes er dwars op vast. En zoals altijd sinds Mot er was, nam hij haar mee. Hij had voor haar een mandje voor op zijn fiets gemonteerd en dat met een deken gevoerd, waarin ze graag wegkroop. Mot was dol op warmte, en als de opening van de oude oven niet zo hoog had gezeten, was de kleine dashonddame er al lang in gesprongen.

Hij fietste nooit snel naar het meertje, want dan zou hij er eerder aankomen.

‘Zeg straks maar tegen Elsa dat die nieuwe jas haar goed staat,’ zei Giacomo tegen Mot, die net probeerde haar gevoelige neus in de deken te begraven. ‘En dat ze gerust kersenlolly’s aan de kinderen mag uitdelen. Wat heb je aan je

kindertijd als je nooit een lolly krijgt? Als je ze cadeau krijgt zijn ze het lekkerst.’

Giacomo vertrouwde Mot al jaren alles toe wat hij niet tegen Elsa kon zeggen. De oude vrouw kapte hem steeds af, alsof een woord van hem een ongenietbare droge broodkorst was. Maar als hij de voor Elsa bedoelde woorden tegen Mot zei, liet hij ze toch vrij en vonden ze misschien hun weg naar Elsa. Met woorden wist je het maar nooit. Sommige, die luid in een gezicht werden gebruld, stierven weg, en andere stille, die alleen werden gedacht, bereikten toch degene voor wie ze waren bestemd. Hij mocht dus nog hoop koesteren.

Het meertje lag buiten het dorp en was alleen te bereiken via een onverharde veldweg, die bovendien nog een wijde boog maakte en langs de spoorlijn liep, en daarom wandelde er zelden iemand naartoe. De watervogels en de dieren in het kleine eikenbos dat zich tegen het meertje aan had gevlijd, hadden het water meestal voor zichzelf.

Giacomo zette zijn fiets op de standaard en liep naar de begroeide oever. Er waren bijna geen golven, de wind had rondom het dorp genoeg korenvelden waarin hij zich kon uitleven en bekommerde zich amper om dit kleine vlekje.

Een bankje was er niet, en ook geen ligweide met gemaaid gras, alleen woekerend onkruid. Giacomo brak de meegebrachte baguettes in kleine stukjes en gooide die op de oever. Niet in het water, waar ze naar de bodem zouden zinken. Een mus waagde zich er als eerste naartoe en pikte een voor zijn snaveltje veel te groot stukje op, dat hij snel in veiligheid bracht. Daarna landde er met veel geruis een eendenfamilie voor Giacomo in het water, die waggelend aan land kwam, en ten slotte gleed een zwaan elegant naar

hem toe. Twee kraaien hopten krassend de oever op.

Giacomo zette zachtjes een lied van Modugno in, dat alleen hier van zijn lippen kon rollen. *‘Mille violini suonati dal vento / tutti i colori dell’ arcobaleno / vanno a fermare una pioggia d’argento / ma piove, piove.’*

Dat betekende: Duizend violen bespeeld door de wind / Alle kleuren van de regenboog / doen hun best om de zilveren regen te stoppen / Maar het regent, het regent.

Bij deze regels leek het meertje altijd iets donkerder. Maar hier en nu ging het erom dat hij het zich herinnerde, ook al was het als het openkrabben van een oude wond, die al lang een korstje had moeten hebben en gevoelloos had moeten zijn.

Mot hield van het meertje. En ondanks haar leeftijd sprong ze nog altijd graag het water in. In elk geval voor eventjes. Dan moest Giacomo voor haar een stok in het meertje gooien, een flinke, ja eigenlijk een veel te grote. Een die eigenlijk voor veel grotere honden was bedoeld. Alleen daarvoor bevrijdde ze zichzelf uit de deken en sprong ze het water in. Vol trots sleepte ze de stok weer aan wal en schudde zich uit. Daarna keek ze Giacomo bevelend aan, want hij moest haar droogwrijven en weer in de deken wikkelen.

‘Je hebt me inmiddels goed gedresseerd,’ zei Giacomo toen hij haar weer in het mandje zette. ‘Slimme hond.’ Hij keek in haar ogen, waarin geen afgunst te zien was. ‘Ze zeggen dat mensen na verloop van tijd op hun honden gaan lijken, maar ik denk dat jij steeds meer op mij begint te lijken, Mot. Steeds meer op een mens.’

Giacomo wist niet of dat een compliment voor een hond was. Mot leek er tevreden mee te zijn dat ze gewoon zichzelf was.

Op de eerste dag van haar nieuwe baan had Sofie de weg door het nachtelijke dorp nog deprimerend gevonden, alsof het licht van de lantaarns de duisternis ternauwernood in bedwang konden houden. Nu leken de lichtvlekken net spots op een donker podium. En haar stappen waren niet meer zwaar, maar veerden zoals ze al weken niet meer hadden geveerd. *Balancés* waren een lyrische *terre-à-terre*-beweging, in het ritme van een wals, met het accent op de eerste stap. Laag, hoog, hoog, laag, hoog, hoog. Sofie had deze passen sinds haar laatste avond als danseres op de plotseling zo harde houten vloer van het podium niet meer uitgevoerd. En dat terwijl ze zo hield van die zachte golfbewegingen, omdat die zo'n eenvoudige schoonheid bezaten, en omdat ze daarbij weer op krachten kon komen voor de complexere, inspannender bewegingen die erop volgden. Het deed haar goed om een paar ervan in haar wandeling naar de bakkerij op te nemen.

Onderweg was er ook muziek, een geheel eigen ochtendsymfonie. Soms hoorde ze de roep van een kerkuil, die als *kraich-kraich* klonk, of vossen die hartverscheurend over het veld schreeuwden.

De bakkerij, dat lichte puntje in het hart van het dorp, was van een onbekende wereld in een soort thuis veranderd. Sofie wist niet of dit haar toekomst was, maar als heden was het veel beter dan wat ze in de afgelopen weken had gehad.

Alleen gisteren niet. Toen was Giacomo erg afwezig geweest. Hij had op de automatische piloot gekneed, gevormd en gebakken, zonder te praten, zonder haar te zeggen dat ze zo nu en dan even niets moest doen. En dan niet omdat ze inmiddels wist hoe het moest. Ze had hem ge-

vraagde wat er aan de hand was, maar hij had slechts zijn hoofd geschud.

Ook vandaag was hij stiller dan anders. Maar met elke volle plaat die hij in de hete oven schoof, leek hij iets van zijn zorgen te verliezen.

Toen het gros van het werk gedaan was, stond hij opeens naast haar.

‘Kom, we moeten nog iets doen.’

Sofie wreef haar handen langs elkaar om het grove deeg eraf te krijgen. ‘Waar gaat het om?’

‘Om liefde!’ antwoordde Giacomo.

Sofie wist natuurlijk niet dat hij wilde ontdekken waarom er aan haar deeg een portie liefde leek te ontbreken. En ook niet dat hij heel slecht was in gesprekken die niet over meel en de behandeling van deeg gingen (al kon hij met haar beter praten dan in de afgelopen jaren met menig ander mens).

Giacomo pakte een donker roggedeeg en legde dat op het werkblad. Het deeg was van het stugge soort dat niet gekneed wilde worden, dat zich daartegen verzette. Een trage, kleverige brei, die met zijn huidige toestand erg tevreden was.

‘Denk aan iets moois bij het kneden.’

‘Hoe bedoel je?’ vroeg Sofie, die haar handen inwreef met bloem.

‘Denk aan liefde. Aan mooie liefde.’ Hij streek haar opmonterend over haar schouder. Een vrouw als zij had in haar leven vast veel liefde ervaren. Giacomo pakte haar handen en legde ze op het deeg.

‘Heel veel liefde,’ zei Giacomo. ‘Is belangrijk. Voor alles.’

Waarom praat hij zo veel over liefde, vroeg Sofie zich af.

‘Weet je,’ probeerde Giacomo het Sofie met een nieuw beginnetje uit te leggen, ‘niet de aardappel is ons basisvoedsel, ook niet pasta of rijst. Brood begeleidt ons elke dag, bij veel mensen begint en eindigt de dag met brood. Als we zijn wat we eten, dan zijn we een brood. En als we een brood zijn, dan moet dat met liefde worden gebakken.’

Uit de winkel klonk een ijle stem, als een doorzichtige, dun geweven stof. Mevrouw Grünberg stond voor de toonbank.

‘Een brood alstublieft,’ zei ze zonder aarzelen. En toen ze het kreeg, brak ze meteen een stuk van de korst af. Tijdens het eten ervan deed ze even haar ogen dicht, daarna keek ze Elsa stralend aan. ‘Doet u me er daar nog maar een van!’

‘Dat krijgt u toch nooit allemaal op.’

‘O jawel.’ Mevrouw Grünberg legde het geld voor twee broden op het schaalpje. ‘Maar dank u wel dat u zich daarom bekommert. Dat is heel attent van u.’

Giacomo onderdrukte een lachje. Zo’n vriendelijke zin moest voor Elsa toch erg ongewoon klinken.

‘Ja, eh, hier... De volgende!’

Sofie wist niet hoe ze liefde in het deeg moest stoppen. Wanneer ze aan liefde dacht, dan dacht ze aan dansen, dat was de liefde van haar leven. En Florian was er deel van geweest.

Geweest? Sofie schrok op omdat ze in haar gedachten de verleden tijd had gebruikt. Meteen raakte ze bij het kneden uit haar ritme.

Plotseling voelde ze de handen van Giacomo op de hare. ‘Bij sommige mensen kriebelen hun voetzolen als ze aan liefde denken, anderen voelen het trekken in hun borst of

een gat in hun buik. Denk gewoon aan liefde, je handen doen de rest.'

Sofie voelde woede in haar opkomen, alsof dat gevoel een deeg was dat razendsnel rees. Ze wilde met Giacomo niet over haar liefdesperikelen praten, zo gingen ze niet met elkaar om. En waarom keek Giacomo haar zo stralend aan, alsof hij in haar veel meer zag dan alleen een medewerkster? Ze moest voortaan meer afstand bewaren. Misschien ging het hier allemaal volledig de verkeerde kant op.

Franz & Iska heette het label dat Franziska na haar opleiding tot modeontwerpster had opgericht en dat ze na de geboorte van Anouk met winst had verkocht. Het geld had ze in aandelen belegd en in een huis aan de rand van het dorp geïnvesteerd. Het was een enorme kavel, met oude bomen en een beekje. Het geheel uit gevlamd hout, glas en staal opgetrokken woonhuis met zijn schuine aluminium dak bood het dorp de nodige gespreksstof.

Anouk was de reden dat ze landelijk waren gaan wonen. Franziska en haar man Philipp, die als architect momenteel een groot project in Canada had, wilden hun dochter een kindertijd als uit een prentenboek geven, compleet met boerderijdieren, vrolijk fietsende postbodes en kinderen die op straat hinkelden. Of dat hier allemaal aanwezig was, wist Franziska eigenlijk niet, want het bleek al snel dat Anouk niet graag naar buiten ging en weinig belangstelling had voor de andere kinderen op de kleuterschool. Anouk was het liefst alleen. Het huis met de grote tuin bood daarvoor de ideale gelegenheid.

Sofie was na haar werk langsgesproken en had wat bro-

den en kadetjes meegenomen die een dag eerder niet waren verkocht. De overige doneerde Giacomo zoals altijd aan een goed doel.

Ze namen plaats op het vlonderterras, waar je alleen bomen en beemden, struiken en graanvelden zag, maar geen huizen of straten. Ze dronken thee die alleen al door dit uitzicht gezonder smaakte.

‘Hoe is het met je kleine moeder Gods?’

‘Die scheidt op het moment van blauw cadeaupapier een zee die de kleine Jezus kan splijten.’

‘Dat was toch Mozes? Jezus liep over het water, niet er-tussendoor.’

‘Haar Jezus kan het allebei. Kom, we gaan eens kijken, dan zie je ook twee vrolijke octopussen, zijn nieuwste apostelen.’

Toen ze door de gang naar Anouks kamer liepen, waar aan de deur nog altijd een kleine ster hing die een punt kwijt was, stelde Sofie vast dat ze haar nichtje bewonderde. Voor Anouk was het helemaal geen probleem om zichzelf opnieuw uit te vinden. Hindernissen als angst, onzekerheid of logica kende ze niet. Voor Anouk zou de omschakeling van danseres naar bakker niet moeilijker zijn geweest dan andere kleren aantrekken.

Met een ‘Tada, welkom in de Bijbel volgens Anouk’ deed Franziska de deur van de kinderkamer open. Daarachter bevonden zich pluche beesten, plastic figuurtjes en met knutselmateriaal gebouwde Bijbelse taferelen, maar geen maagd Maria.

‘Anouk? Waar heb je je nu weer verstopt?’ vroeg Franziska op licht berispende toon, want dat vond Anouk leuk wanneer ze verstopper-tje speelden (waarbij ze altijd al snel

opgewonden giechelde, wat het vinden en het aansluitende kietelen een stuk eenvoudiger maakte).

Het bleef stil.

‘Wil jij even in de badkamer kijken?’ vroeg Franziska aan haar zus, terwijl ze naar de klerenkast liep, Anouks favoriete verstopplek.

Maar daar was ze niet. En ook niet in de badkamer. Franziska’s geroep werd alsmaar luider en wanhopiger. Al helemaal na de vergeefse zoektocht in de tuin. Anouk was met haar zogenaamde Jezus verdwenen.

Franziska belde de politie.

De hoofdingang van de kleine witte dorpskerk, met de toren die eruitzag alsof hij nog een stukje moest groeien, zat op slot. Maar links ervan was een open deur, die naar een zijbeuk voerde, die je een paar meter binnen kon lopen totdat een hek de verdere doorgang versperde. Daar, in het schijnsel van een paar theelichtjes die de gelovigen hier hadden aangestoken, slechts een paar muntjes per stuk, stonden drie bankjes om te knielen en te bidden. De kerk was sober, op een driedelig altaarstuk dat de kruisiging verbeeldde, een groot granieten doopvont en een in zwart-wit uitgevoerde kruisgang aan de wanden na. De glas-inloodramen waren in de oorlog allemaal vernield en daarna vervangen door gewoon glas.

Giacomo bad hier. Of hij deed wat hij als bidden beschouwde. Hij deelde zijn gedachten, hoop en wensen met iemand die daar misschien nog iets mee kon doen. En mocht er daarboven niemand zijn, dan was hij in elk geval tegenover zichzelf eerlijk geweest. Vandaag deelde hij veel gedachten over wat er jaren geleden bij het meertje was ge-

beurd en waardoor zijn leven voorgoed was veranderd.

Opeens verscheen er naast hem een klein meisje met een barbiepop, die in een roze handdoek met een dessin van eenhoorns was gewikkeld.

‘Hallo,’ zei ze, ‘ik ben Maria. Ik woon hier.’

‘Ik ben Giacomo. Ik woon in een bakkerij.’

Ze liet hem de pop zien. ‘Dat is Jezus, mijn kind.’

‘O, ben jij die Maria!’

‘Inderdaad.’ Anouk knikte tevreden, blij dat er eindelijk iemand was die het meteen begreep.

‘En waarom ben je naar huis gekomen?’

‘Dat wilde Jezus.’ Ze liep naar het kleine stenen bekken met wijwater, dat naast de deur in de wand was aangebracht, en doopte de kop van haar pop erin. ‘Hij moet zich wassen, want hij heeft een beetje aardbeienjam op zijn hoofd gekregen.’

‘Waar slaapt hij dan?’

‘In de kribbe natuurlijk. Die staat naast mijn bed.’ Ze wreef Jezus’ hoofd met de roze handdoek droog, liep naar Giacomo toe en bekeek hem van alle kanten. ‘Jij bent toch die bakmeneer uit ons dorp? Die van mijn tante?’

‘Als jouw tante Sofie heet, dan ben ik dat.’

‘Ze zegt dat je een beetje vreemd bent. Maar jij bent helemaal niet vreemd.’

‘Zijn we niet allemaal een beetje vreemd?’

‘Ik niet!’ antwoordde Anouk stampvoetend.

‘Behalve jij natuurlijk.’

‘En Jezus!’

‘En Jezus.’

Anouk ging naast hem op de bank zitten. ‘Ik denk niet dat mijn tante bij je blijft. Ze doet het alleen om geld te

krijgen van... Ik weet niet meer hoe dat heet.' Ze vouwde de handen van haar barbie. 'Kom, here Jezus, wees onze gast en zegen wat je ons hebt geschonken.' Ze lachte. 'Hij bidt tot zichzelf.'

'Dan kan bidden heel nuttig zijn,' zei Giacomo.

'Wil je weten hoe hij is geboren?'

Giacomo knikte en kreeg een enigszins aangepaste versie van het kerstverhaal te horen. Blijkbaar waren bij de geboorte van Jezus niet alleen de os en de ezel van de partij geweest, maar ook dolfijnen en dinosaurussen. De geboorte was pijnloos verlopen, Jezus was er na een zachte *plop!* gewoon opeens geweest en de buik van Maria was meteen weer plat. En de drie koningen brachten kamille, wortels en munt mee. Dat alles werd door Anouk eerder gespeeld dan verteld, het kleine voorhalletje van de kerk was haar podium.

'En nu ga ik met Jezus naar de kleuterschool. Want daar moet hij binnenkort ook naartoe.'

'Kunnen we op de heenweg bij jouw ouders langs? Ik wil graag de kribbe van Jezus zien. En de dolfijnen.'

Anouk begreep dat volkomen. 'Oké!'

Giacomo was verrast, want het huis aan de rand van het dorp was hem nog nooit opgevallen, omdat het volledig achter dennen verborgen lag, alsof het zich voor de andere gebouwen verstopte.

Anouk wees ernaar. 'Bethlehem!'

'Waar bel je aan in Bethlehem?' vroeg Giacomo, die op het eerste gezicht geen bel kon ontdekken omdat de voordeur van hetzelfde gevlamde hout was gemaakt als de gevel.

'Daar,' zei Anouk, die naar een verzonken koperen knopje wees.

Ze hadden nog niet aangebeld of Franziska, die op de politie had gerekend, verscheen in de deuropening.

‘U bent vast op zoek naar de kleine Maria,’ zei Giacomo met een warme glimlach.

‘Waar zat je nou?’ Franziska dook op haar dochttertje af en legde haar handen half liefdevol, half verwijtend rond haar gezichtje. ‘Ik was vreselijk ongerust!’

‘In de kerk, want daar woon ik. Daar kwam ik ook de bakmeneer tegen, die was daar aan het bidden. Eigenlijk wilde ik daarna naar de kleuterschool, maar hij wilde de kribbe van het kindeke Jezus zien.’

Giacomo knipoogde naar Franziska. ‘Dat leek me wel een goed idee.’

‘Een geniaal idee,’ antwoordde Franziska met een zucht. ‘Kom binnen.’

Toen Sofie Giacomo zag, die aan de hand van een trotse Anouk werd voortgetrokken als een edel ros dat ze net had gevangen, veranderde haar houding ten opzichte van hem onmiddellijk. De ergernis van die ochtend, met al dat gewauwel over liefde, was vergeten. Giacomo had Anouk gevonden en teruggebracht, een redder in nood. En de omgang met Anouk was voor deze wonderlijke man blijkbaar heel gemakkelijk. Ze lachte Giacomo toe met een warmte die ze tot dan toe niet voor hem had gevoeld. Maar die verwarmde nu Sofie, en ze voelde zich heel erg fijn in haar vel.

4

Ovenrijs

Irina draaide haar lichaam in grote kringen rond, alsof ze een boom was waarin de wind vrij spel had.

‘Meer storm,’ zei Florian. ‘Steek je armen uit als takken en je vingers als twijgen. En probeer je hoofd zo hoog mogelijk te houden. Dat drukt uit dat je de situatie meester, of meesteres, probeert te blijven. Draai je helemaal om en laat je dan rustig een stukje zakken.’

Florian had Sofie niets over deze individuele repetitie verteld. Ook geen briefje achtergelaten waarop stond waar hij naartoe was. Hij had deze afspraak op het nippertje gemaakt, omdat hij de leegte thuis niet meer kon verdragen en zelfs een documentaire over roze dolfijnen bij Hongkong hem niet kon afleiden. Bovendien wilde hij dat Sofie na haar werk in die leegte thuiskwam en dan hetzelfde zou voelen als hij. Zijn grote angst was dat ze die leegte zou ervaren als een ruimte waarin ze haar ei kwijt kon.

Toen Florian zijn oogleden een klein stukje liet zakken en de wereld onscherp werd, leek het heel even alsof Sofie daar op het podium van de schouwburg zijn nieuwe choreografie danste, waarin een danseres het leven van de

mens van de geboorte tot de dood uitbeeldde. Maar de illusie was van korte duur, want Irina danste veel atletischer. Sofie was altijd elegantie en lichtheid geweest. Ook voor hem was er door haar vertrek een einde gekomen aan een belangrijk deel van zijn leven: nooit meer zou hij kunnen werken met de danseres die zijn ideeën perfect belichaamde. Dat had hij Sofie nooit verteld, want hij wilde niet nog een steen op de heuvel van haar verdriet gooien. Toen hij gisteravond laat was thuisgekomen, had hij Sofie in bed de bladzijde van een boek horen omslaan. Hij had het niet kunnen opbrengen naar binnen te gaan, want hij kon de manier waarop ze hem al een tijdje aankeek niet meer verdragen. Daarom had hij alleen zijn hand op de deurklink gelegd en die zachtjes aangeraakt. Toen zijn vingers waren gaan trillen van verdriet was hij naar de woonkamer gelopen en had daar op de bank geslapen. Maar in zekere zin stond hij nog steeds voor die deur.

‘Welke levensfase is dat?’ vroeg Marie zacht. Ze zat naast Florian en boog zich naar hem toe. Rij 5, stoel 33 en 34. De beste plaatsen.

‘De puberteit, die geef ik weer als een onweer. Bij de belichting gebruiken we naast spots die bliksem uitdrukken ook vlakken van licht, eilanden van rust en helderheid, die ook weer snel verdwijnen en die Irina niet kan bereiken.’

‘Dat klinkt precies zoals mijn puberteit,’ zei Marie met een knipoog. ‘Plus goedkoop bier en domme beslissingen met jongens.’

Florian grinnikte. Hij vond het fijn dat Marie zo veel belangstelling voor het ballet had. Het was alweer een tijdje geleden dat hij als een trotse circusdirecteur iemand zijn wereld had laten zien, waardoor hij zich nog bewuster

werd van de betovering en de glitter ervan.

‘Wat doe je met de eerste liefde?’ vroeg Marie.

‘Die komt nog. En de eerste teleurstelling.’

‘En daarna een nieuwe liefde?’

‘Laat je verrassen, ik ga nu nog niet alles verklappen.’ Hij keek naar het podium en verhief zijn stem. ‘Dank je, Irina. Dat was echt fantastisch! Ik heb alles laten opnemen en de volgende keer kijken we voor welke bewegingen we kiezen.’ Florian stond op en zei tegen Marie: ‘We kunnen nu in de kantine iets gaan drinken en bespreken hoe ik mijn huwelijk kan redden. Als dat nog te redden is. Heb je iets voor mij gevonden?’

Ja, dat had ze. En Marie had zich afgevraagd of ze het tegen hem moest zeggen. Want het klonk alsof er een kans van slagen was: ze moesten aan de goede tijden denken, opschrijven wat ze zo leuk aan de ander vonden, heel bewust voor dates met elkaar kiezen en leuke dingen met elkaar doen, zonder het over hun problemen te hebben. Marie had besloten dat tegen Florian te vertellen en niets achter te houden. Ze wilde deze man, maar niet dankzij goedkope trucjes. Dergelijk bedrog betekende een valse start voor een relatie. Ze zou hem zijn opties laten zien, maar de keuze was aan hem.

Toen ze achter Florian aan door de gangen naar de kantine liep, verbaasde Marie zich erover dat ze zo snel genegenheid voor deze man had opgevat. Misschien kwam dat doordat ze dat gevoel al heel lang niet meer had toegelaten, want Florian leek volkomen onbereikbaar, vroeger op school al, en nu als buurman weer. Haar huidige gevoelens voelden als zo’n ontkiemende plant die op een versneld af-

gespeelde opname de grond uit schoot, naar boven kronkelde en knoppen kreeg die meteen openbarstten. Dat punt had ze al bereikt, en het kostte haar moeite om dat niet te laten merken.

‘Wil je me jullie huis eens laten zien?’ vroeg ze, waarmee ze zich voor Florian openstelde. ‘Dan krijg ik een betere indruk van Sofie en kan ik je misschien nog nuttigere tips geven. Ik ken haar eigenlijk alleen als succesvolle danseres. Die paar korte babbeltjes in het washok en op de trap tellen niet echt.’

‘Ze is ’s morgens altijd in de bakkerij. Je kunt wel voor een ontbijtje langskomen, dan maak ik iets lekkers. Wat zeg je van roerei, versgeperst sinaasappelsap en een glas rieslingsekt?’ Hij deed de deur naar de kantine van de schouwburg open.

‘Ja, ja, ja en ja.’

Die laatste ja was voor Florian en de tijd met hem. Maar dat hoefde hij niet te weten. Toch deed het haar goed dat ze het had uitgesproken, ook al moest ze het tussen andere woorden verstoppen.

De volgende ochtend was Giacomo anders, niet alleen stil omdat dat nu eenmaal zijn aard was, maar hij zei ook niets tegen Sofie. Ze wist niet dat hij die dag nog helemaal geen woord had gezegd en ook geen liedje van Modugno had gezongen. Dat de geur van zijn bergamotzeep hem vandaag niets deed en dat er op het grindpad naar de bakkerij geen warme gedachten bij hem waren opgekomen toen hij de planten uit zijn geliefde Calabrië had zien staan.

‘Giacomo?’ vroeg Sofie, nadat ze de grote kneedmachine had gevuld en aangezet. ‘Gaat het wel goed met je?’

Hij keek haar aan. Nee, dat ging het niet. Hij keek haar kant op, maar vermeed in haar ogen te kijken. Zijn kaak maalde, alsof hij een stuk oudbakken brood in zijn mond had. ‘Wanneer stop je met hier werken?’

‘Even laat als anders. Waarom vraag je dat?’

‘Dat bedoel ik niet. Je wilt hier helemaal niet zijn.’

‘Waar heb je het over?’

Hij streek de bloem van de werktafel. Orde scheppen, voor duidelijkheid zorgen. ‘Anouk heeft het me verteld. Je doet dit alleen maar omdat je anders geen geld van het arbeidsbureau krijgt.’ Inwendig zette hij zich schrap, alsof hij elk moment van een klif kon storten. ‘Ga dan maar met een. Ik wil er niet op wachten. Als brood te lang in de oven ligt, wordt het niet beter, alleen maar donkerder. En op een bepaald moment gaat het vies ruiken. Dat wil ik niet.’

Sofie had graag haar handen rond zijn gezicht gelegd, zodat hij in haar ogen kon kijken. Maar dat durfde ze niet. In zo’n sombere bui had ze Giacomo nog niet meegeemaakt.

‘Ik ben geen brood,’ zei ze, en ze merkte meteen dat die zin niet genoeg was. ‘En ik wil hier niet weg.’

‘Dus je wilt beweren dat kleine Anouk heeft gelogen?’ Giacomo’s ergernis was zo groot dat hij die niet na die ene zin kon loslaten.

‘Nee,’ zei Sofie. ‘Natuurlijk niet. In het begin wilde ik inderdaad maar een paar dagen blijven. Maar dat plan is veranderd. Alles is veranderd.’

‘Ik wil je niet van alles leren en je dan weer zien vertrekken.’ Hoewel het werkblad schoon was, wreef hij er nog eens overheen.

‘Dat gaat niet gebeuren. Geloof me, alsjeblieft.’

Giacomo zweeg.

‘Ik ga nu weer verder met de kneedmachine,’ zei Sofie. Ze wilde dat er niets veranderde, dat ze gewoon verder kon werken. Hier in deze kleine bakkerij met Giacomo. ‘Want die is zo klaar. Vind je dat goed?’

‘Ja, dat is goed. Het deeg wacht.’

‘Dat weet ik,’ zei Sofie, en ze liep naar de draaiende machine. De hele tijd hield ze Giacomo in het oog. Het duurde even totdat zijn gespannen schouders weer naar beneden zakten en hij zijn gebruikelijke vaart weer terugkreeg. Pas nadat hij Mot uitvoerig onder haar kin had gekrabbeld, waarvoor de kleine dashonddame genietend haar kop hief, leek hij weer een beetje de oude te worden.

Toch bleef Sofie hem in de gaten houden. Hij vormde rechte broden, waarvoor hij zoals altijd ruim de tijd nam, duidelijk meer dan nodig was. Het was de enige taak die zij sneller uitvoerde dan hij.

Gewoonlijk was er in de bakkerij van alles te horen: de klanten in de winkel, de radio, de kneedmachine en het gesis van het benevelen, waarbij het deeg onmiddellijk nadat het in de hete oven was geschoven met waterdamp werd bespoten om het te bevochtigen. Maar nu hing er een stilte, en daarin klonk opeens zacht gezang.

Sofie liep voorzichtig van achteren op Giacomo af. Mot spitste haar oren en keek haar vol belangstelling aan. Snel legde Sofie haar vinger tegen haar lippen. De dashonddame hield niet-begrijpend haar kopje schuin, maar ze maakte geen geluid. Sofie boog zich steeds verder naar voren en raakte bijna Giacomo’s rug aan. De muziek sprak op magische wijze de danseres in haar aan, daar kon ze geen weerstand aan bieden. De melodie was simpel en melan-

choliek, als een schlager van vroeger, en de woorden leken zowel Duits als Italiaans te zijn, maar tekst noch melodie kwam haar bekend voor.

Per ongeluk ademde ze in zijn nek.

Hij draaide zich om, zijn oogleden fladderden, alsof hij net wakker was gemaakt.

‘Wat zong je daar?’

‘Dat is mijn geheim,’ zei Giacomo snel. ‘Daar wil ik niet over praten, oké? Alsjeblieft.’

‘Het klonk heel mooi.’

Hij knikte. ‘Het is ook een mooi lied. Voor een mooie vrouw.’

‘Toe maar.’ Sofie stapte naar achteren. ‘Een klant?’

Giacomo liep naar de oude draak en keek erin. De ovenrijs van de speltbroodjes verliep goed, ze kregen meer volume. Door het benevelen zouden ze een knapperig korstje krijgen.

‘Giacomo? Ga je het me nog vertellen?’

‘Sommige dingen hebben tijd nodig. Dat is net als met deeg.’

‘Ik wist wel dat je over deeg zou beginnen!’

Hij draaide zich om. ‘Maar zo is het ook. Deeg heeft tijd nodig om te rijzen, om omhoog te komen. Je kunt het niet opjagen. Al doen de grote industriële bakkerijen dat wel, met allerlei trucs en middeltjes. Dan rijst het wel, maar goed wordt het nooit.’

‘Je draait eromheen!’

‘Nee.’ Verlegen trok hij de kraag van zijn bakkersbuis recht. ‘Ik leer je alleen maar iets, omdat dat mijn taak is. Wie brood bakt moet geduld leren hebben. En degene die heeft geleerd om geduld te hebben, kan het leven aan. Al-

les moet vandaag de dag steeds sneller, maar het wordt er niet beter op.' Hij ging naast haar bij de oven staan. 'Brood bakken betekent wachten. Het belangrijkste werk verricht je niet zelf, dat doet eerst het deeg en daarna de oven. Je kneedt weliswaar het deeg, maar je bent toeschouwer bij je eigen werk, je hebt niet alles in de hand. Net als in het leven, nietwaar?'

'Wanneer ga je jouw geheim onthullen?' Sofie merkte dat ze het leuk vond om hem een beetje te plagen.

'Misschien vertel ik het je morgen.' Giacomo trok zijn schort recht. 'Of overmorgen. We zien wel.'

'Maar je gaat het me vertellen?'

Giacomo kon erg goed geheimen bewaren, dat was zijn tweede natuur. Geheimen prijsgeven had hij al vele jaren niet meer gedaan.

'Als je er over een tijdje nog steeds bent, vertel ik het je.'

'Je krijgt zeven dagen,' zei Sofie, die hem een por in zijn zij gaf. Ze wist dat Giacomo zich niet liet dwingen. Maar niet geschoten was altijd mis.

Hij zou het geheim met haar delen zodra de tijd er rijp voor was. Zo leek het met alles te zijn, alsof hij een boom was en zijn gedachten de vruchten, die helemaal bovenin groeiden. Die kon je niet plukken, je moest gewoon wachten totdat ze opeens in je schoot vielen.

De dagen daarna vlogen voorbij. Sofie had het idee dat ze alleen nog maar in de bakkerij was. De uren thuis, bij haar zus of tijdens het boodschappen doen leken wel dagdromen, die niets met haar eigen werkelijkheid te maken hadden. Hetzelfde gold voor de pogingen van Florian om hun huwelijk te redden. Hij had opgeschreven wat hij leuk aan

haar vond en had haar gevraagd om hetzelfde te doen. Hij had een fotoalbum samengesteld met gezamenlijke foto's uit gelukkiger tijden en zelfs alles weggelaten wat verband hield met ballet. Hij wilde haar mee uit eten nemen in dat chique restaurant waar ze destijds hun verloving hadden gevierd, hij wilde met haar naar een wellnesshotel aan zee (met sauna en massages!). Hij had zelfs plannen gemaakt voor de jaarmarkt die momenteel in de stad werd gehouden, inclusief spookhuis en suikerspin. Maar Sofie wilde bakken, om Giacomo's geheim te horen.

DINSDAG

Kort na het middaguur klingelde het winkelbelletje en vroeg een stem die Sofie heel goed kende: 'Is het brood hier al gezegend?'

Met een verrassende snelheid schoot Giacomo naar de toonbank voorin en overhandigde zijn jonge kerkvriendin een kersenlolly, nog voordat Elsa de kleine moeder Gods kon beledigen. Sofie veegde vlug haar handen af aan haar schort, deed haar haar goed en liep hem achterna. Ze omhelsde Franziska en Anouk en negeerde daarbij opzettelijk het gemor van Elsa.

'Wat leuk dat jullie mij hier komen bezoeken!' Ze gaf Anouk nog een lolly, en toen Franziska een teleurgesteld gezicht trok, kreeg zij er ook een.

Vervolgens bekommerde ze zich zelf om de bestelling. Voor meer was helaas geen tijd, want er wachtten nog andere klanten en het gemor van Elsa werd steeds luider. 'Met een kind is het een beetje als met deeg,' zei Giacomo toen ze weer achterin waren.

'Hou toch eens op. Dat kun je toch niet met elkaar vergelijken!'

Giacomo stak zijn wijsvinger op. ‘In het begin zijn ze allebei nog onaf. Er past nog niets bij elkaar.’

Sofie knikte goedkeurend. ‘Klopt, maar verder gaat die vergelijking niet.’

Giacomo wees naar Sofies handen. ‘Ze kleven aan je, willen niet loslaten. Als je ze dwingt, dan verscheur je het deeg, precies als bij een kinderziel. Maar als je ze tijd, liefde en warmte schenkt, dan worden ze één geheel en laten ze je als vanzelf los en zijn ze klaar om de wereld in te gaan.’

‘Of de oven in.’ Sofie moest lachen.

‘Is het leven niet als een oven die ons bakt?’

‘Over bakkende ovens gesproken,’ zei Sofie. ‘Vertel je me vandaag jouw geheim?’

Giacomo zweeg.

WOENSDAG

Het viel Sofie op dat haar lichaam veranderde. Sommige spieren werden sterker, andere slonken juist. De danseres werd langzaamaan een bakker.

‘Ik ben een beetje bang voor die verandering,’ bekende ze aan Giacomo toen ze samen met hem voor de deur van de bakkerij een korte pauze nam en een cappuccino dronk, terwijl de zon met haar eerste stralen naar de wereld reikte om te zien of die al klaar was voor de dag. ‘En ik heb het gevoel dat ik daarvoor een jonger lijf nodig heb, dat elastischer is.’ Sofie probeerde te glimlachen, maar dat lukte niet helemaal.

‘Het leven is als –’ begon Giacomo.

‘Zeg nu niet brood!’ Sofie schudde lachend haar hoofd.

‘Maar dat is wel zo,’ zei Giacomo. ‘Wil je naar me luisteren?’

‘Ja.’ Dat deed ze altijd.

‘Vers brood is krokant en veerkrachtig. Na verloop van tijd wordt het zachter, maar de smaak wordt juist sterker.’ Hij trok zijn wenkbrauwen op. ‘Dat kunnen veel mensen niet waarderen, die willen dat krokante terug, maar oud brood heeft meer diepte! Op hoge leeftijd wordt het trouwens wel hard, dan heb je goede tanden nodig.’

Sofie lachte en deed de deur van de bakkerij open, want het was tijd om weer naar binnen te gaan. ‘Dat met die tanden meen je niet.’

‘Jawel! Dat is echt zo.’ Giacomo zette zijn kopje in de gootsteen en liep naar de gebakken broden, die op platen in een kar op wieltjes lagen. Hij streelde er eentje, waarvan de prachtige korst eruitzag als gestolde lava. ‘Ik weet dat je me een beetje uitlacht omdat mijn wereld zo klein is en alleen uit bakken bestaat.’

‘Nee, ik...’

‘Maar kijk, het is ongeveer zoals met het menselijk lichaam.’ Hij glimlachte in zichzelf. ‘En nu wil ik alweer een vergelijking met brood maken. Misschien moet ik het bij eentje per dag houden. Bij alles in het leven gaat het immers om de juiste verhoudingen.’

Sofie legde een hand op zijn bovenarm. ‘Toe maar, ik luister graag naar je vergelijkingen.’

‘Echt waar?’

‘Ja, echt waar.’

Er verscheen een blije fonkeling in zijn ogen toen hij over zijn haar streek. ‘Weet je, in elke menselijke cel zit het bouwplan voor het hele lichaam. Is dat niet ongelooflijk?’

‘Ja, zeker.’

‘En weet je wat ik geloof? Dat alles wat we doen, elke handeling die we met heel ons hart uitvoeren, het bouwplan voor de invulling van ons hele leven bevat. We hoeven alleen maar goed te kijken! Als ik metselaar zou zijn, zou ik alleen maar over bakstenen praten. En jij hebt vroeger vast alleen maar over dansen gepraat, hè?’

Sofie keek naar haar voeten. ‘Ik heb nooit echt nagedacht over wat ik deed. Ik deed het gewoon. Dat voelde goed. Alsof ik precies daar was waar ik moest zijn.’

‘Dat is een voorrecht. De meeste mensen hebben het gevoel dat er een betere plek voor ze is, een betere baan, een partner die nog meer om ze geeft, misschien zelfs een ander land dat meer belooft.’

Sofie liet haar stem zakken. ‘En jij? Zit jij op de juiste plek?’

‘Als je het aan onze broden vraagt, luidt het antwoord ja. Want zonder mij zouden die er niet zijn!’ Giacomo liet een glimlach zien waarin heel veel zat, maar die evenveel verborg. ‘En al zou ik voor mezelf niet op de juiste plek zijn, dan ben ik dat wel voor veel van mijn klanten. En dat is meer dan een troost. Dat voelt als een roeping.’

Sofie keek hem lange tijd aan. ‘Weet je zeker dat je geen filosoof bent?’

Giacomo schudde beslist zijn hoofd. ‘Ik ben alleen maar een man die over brood nadenkt. Dat ligt immers de hele dag voor mijn neus.’

Sofie bedacht dat sommige mensen een leven lang bomen voor zich zagen en toch nooit dachten aan de wind daarin.

‘Wat moet ik anders doen?’ vroeg Giacomo, die zich weer tot een deegstuk wendde.

‘Me jouw geheim vertellen!’
Hij zweeg.

DONDERDAG

Bij de veranderende lichaamsdelen van Sofie hoorde ook haar neus, of beter gezegd haar reukvermogen. Als je haar weken geleden had gevraagd waarnaar meel ruikt, dan had ze geantwoord: naar helemaal niets. Zoals water naar niets ruikt.

Dat was nu anders.

Ze kon nu ruiken welke zakken meel Giacomo openmaakte.

‘Dat is mijn lievelingssoort,’ zei ze, toen hij wat van het versgemalen meel van de kleine molen in het naburige dorp pakte. Het rook bijna bloemig.

‘Het meel is het belangrijkste,’ legde Giacomo uit. ‘Het geheim van goed brood zit in het meel.’

‘En in de liefde,’ zei Sofie. ‘En in de tijd. Je geeft het deeg veel tijd.’

‘Je kunt slecht meel zo veel tijd en liefde geven als je wilt, maar het zal nooit een lekker brood worden. Maar ze staan wel op de tweede en derde plaats van belangrijke dingen.’

‘En wat staat er op de vierde?’ vroeg Sofie.

‘De grootte!’ Giacomo pakte een deegstuk en merkte daardoor niet dat Sofie een lach onderdrukte. ‘De smaak van het deegstuk hangt af van de grootte.’

‘Toe maar,’ zei Sofie, die haar best deed om zich in te houden.

Toen moest ze uit het deeg waarvan Giacomo zijn beroemde baguettes bakte maar liefst zeven verschillende varianten maken. Naast een baguette was dat de *flûte*, die

weliswaar evenveel woog als een klassieke baguette, maar dubbel zo lang was en half zo dik. Het *pain*, dat even lang was als een baguette, maar dikker. De *ficelle*, de ‘veter’, die net zo lang was als een baguette, maar slechts half zo zwaar. En ook nog de *tiers*, een soort broodje; de *boule*, een bolletje van deeg, en tot slot de *bâtard*, een grote bol van het restdeeg. Bij elke variant was de verhouding tussen de korst en de grove gaten in het kruim weer anders.

Nadat Giacomo al die soorten enige tijd later met de grote inschieter uit de oven had gehaald – dat liet hij Sofie nog niet doen – moest ze proeven.

Grote happen.

Lang kauwen.

Ogen dicht.

Vergelijken.

Sofies smaakpapillen waren door de dagen in de bakkerij en het vele proeven afgestemd op fijne nuances, en daarvan waren er hier heel veel te vinden. De broden smaakten niet alleen allemaal anders omdat de verhouding tussen kruim en korst anders was, ze waren ook zoeter of bitterder, luchtiger of steviger.

‘De juiste proportie, daar gaat het om.’ Giacomo brak een stukje van de flûte af. ‘Ik heb niet veel, maar wel een stel goede handen.’

‘En een goed hart.’

‘Ach, dat hart.’ Hij wuifde het weg en sprak met volle mond. ‘Ik denk dat we allemaal met een goed hart worden geboren. Maar bij sommigen wordt het al heel vroeg kapotgemaakt. Weet je, harten kunnen alleen goed leren kloppen als andere harten voor ze kloppen.’ Opeens werd hij heel stil. ‘Dat is helaas zo.’ Toen liep hij zonder nog een

woord te zeggen naar buiten, de frisse lucht in.

Sofie durfde hem niet achterna te lopen en hem te vragen of hij haar vandaag zijn geheim wilde vertellen.

VRIJDAG

Wanneer iemand Sofie vroeg wie de beste danser was die ze ooit had gekend, noemde ze altijd haar vader. Terwijl niemand ooit een danser in hem had gezien, hijzelf al helemaal niet, want hij was een stevig gebouwde man met overgewicht. Maar zodra er muziek uit de radio klonk, wierp hij al zijn ellende van zich af zoals een trekpaard zijn zware juk en danste hij. Geen walsjes, geen ballet met pirouettes en sprongen. Hij danste tijdens het wassen van de borden, het snijden van uien, het schudden van de pannen. Elke beweging werd een dans. Sofie had nooit gedurfd om hem op zo'n moment aan te spreken, ook niet als ze hongerig aan tafel zat en op haar gebakken aardappelen wachtte. Deze momenten waren alleen voor haar bijzondere vader.

Giacomo danste niet zoals haar vader, hij had zijn eigen manier, meer uit de heupen, meer zwier, natuurlijk alles met uitsluitend kleine beweginkjes. Het was eerder zinspelen op een dans, een beetje zoals je lichaam tijdens je slaap beweegt wanneer je over dansen droomt, of zoals de poten van Mot bewogen wanneer ze op de door haar dromen gesponnen weide achter de konijnen aan zat.

Soms hoorde ze Giacomo daarbij ook zachtjes zingen. Maar telkens wanneer ze, zoals ook nu, naar hem toe liep om uit de zee van geluiden woorden op te vissen, hield hij ermee op, want hij hield inmiddels heel goed in de gaten of ze in de buurt was.

Toen ze die dag voor de wandeling naar huis haar jas van de haak pakte, draaide ze zich nog een keer om en keek hem vragend aan.

‘Nog niet,’ zei hij.

‘Binnenkort wel?’

Waarop Giacomo zweeg. Maar dat deed hij vandaag voor het eerst met een kleine glimlach.

ZATERDAG

‘Je kneedt deeg,’ zei Giacomo, die naast haar ging staan.

‘Dat moest ik toch doen?’

‘Je maakt geen brood.’

‘Dat snap ik niet.’

‘Het is net als met lopen. Sommige mensen zetten een stap, en dan nog een, maar anderen maken een wandeling, die hebben een groter doel voor ogen. Aan de buitenkant ziet het er hetzelfde uit, maar vanbinnen voelt het anders. Maak een brood!’

Toen Sofie het deeg weer aanraakte, dacht ze er niet meer aan dat het deeg was, maar dat het een brood werd. Ze zag tijdens het kneden voor zich dat het heerlijk dampend uit de oven kwam. Wat ze daardoor anders deed, kon Sofie niet zeggen, maar het voelde opeens een stuk beter aan.

Plotseling voelde ze iets tegen de buitenkant van haar onderbeen. Toen ze naar beneden keek, zag ze Mot, die zich tegen haar been aan vlijde.

Sofie had de dashonddame graag geaaïd, maar haar handen zaten vol meel en aan haar vingers kleefden brokken deeg.

‘Dank je, Mot,’ zei ze. ‘Je hebt geen idee hoe trots je me zojuist hebt gemaakt.’

Toen ze opkeek, zag ze dat Giacomo haar en Mot aandachtig had gadeslagen.

‘Is het eindelijk zover?’

Giacomo zweeg.

Maar Sofie had de indruk dat hij nog nooit zo luid had gezwegen als vandaag.

ZONDAG

Sofie zat met haar armen over elkaar aan de grote werktafel en vertikte het om ook maar iets te doen. Gisteravond met Florian was... niet mooi geweest. Uit welk belegen relatiehandboek hij zijn ideeën ook haalde, ze werkten niet. Op de vloer uitgestrooide rozenblaadjes die naar de slaapkamer leidden? Muziek van Barry White? Ja, hij had zelfs haar lievelingsgeur royaal door de woning gespoten en het lampje op het nachtkastje op een dimmer aangesloten, die hij zo ver naar beneden had gedraaid dat het even duurde voordat ze hem tussen de lakens zag liggen. Kon het nog onromantischer? Het paste trouwens helemaal niet bij hem en droeg er alleen maar aan bij dat hij nog vreemder aanvoelde.

Die vreemdheid had Sofie niet langer kunnen verdragen.

Omdat ze een sleutel van de bakkerij had, had ze het beddengoed van thuis in het donker door het dorp gesjouwd en een voorbeeld aan Mot genomen. Ze had net als de dashonddame tegen de oven aan geslapen, die zelfs op dit late uur nog bereidwillig iets van zijn laatste beetje warmte afstond.

Nog voordat Giacomo binnenkwam werd ze wakker, en ze nam een besluit. Er moest van alles worden opgelost,

thuis, maar ook hier. Inmiddels had ze het allemaal lang genoeg aangezien. Giacomo zou onverdiend iets van haar woede voor Florian meekrijgen, maar dat kon haar niet schelen. Ze had er gewoon heel veel zin in om eens lekker kwaad te worden.

Toen Giacomo de deur opendeed, zag hij tot zijn verbazing dat hij niet de eerste was en dat ze op de werktafel zat, met haar lange haar in een losse vlecht.

‘Buongiorno, Sofie,’ begroette hij haar. ‘Waarom ben je nu al hier?’

‘Je hebt het altijd over vertrouwen,’ zei ze. De eerste zin van wat ze had voorbereid.

‘Dat is heel belangrijk!’

‘Je hebt het over het vertrouwen dat je hebt in je meel, in je deeg, in de oude draak daar en in je recepten.’

‘Dat klopt allemaal, ja.’ Hij liep naar de drie ingelijste foto’s waaraan een beetje meel kleefde, waardoor ze eruitzagen als een winters raam. Geroutineerd veegde hij ze schoon.

‘Alleen in mij heb je geen vertrouwen!’ Haar halsslagader klopte.

‘Jawel, natuurlijk wel, in jou ook. Heel veel zelfs!’

‘Waarom vertel je me dan niet eindelijk eens wat je tijdens het bakken zingt? Ik heb er de hele week op gewacht. Waarom doe je er zo moeilijk over? En zeg nou niet dat het niet belangrijk is, want dan zou ik er niet zo’n toestand van maken. Het is belangrijk.’

Giacomo vouwde de stofdoek netjes op en ging naast haar op de tafel zitten. Hij zat daar liever niet, want die plek was voor het deeg, maar hij wilde haar niet stand antwoord geven. Hij wilde naast Sofie zitten, heel ontspan-

nen, als vrienden die een gesprek voeren. Pas nadat hij een paar keer diep adem had gehaald, zei hij iets.

‘Het spijt me. Maar het is moeilijk voor me om erover te praten. Want weet je, het is heel, heel, heel erg persoonlijk.’

‘Dat snap ik, maar dit hier tussen ons is toch ook persoonlijk? We zijn veel meer dan collega’s, we zijn vrienden. Dat dacht ik althans...’

‘Zijn we ook!’

‘Vertel het me dan. Neem de tijd.’

Giacomo moest nog een paar keer diep ademhalen voordat hij ertoe in staat was. Voor hem was het namelijk een tikje beschamend. En zodra hij er iets over had gezegd, bestond het in de wereld buiten hem. En daaruit zou het nooit meer verdwijnen.

Sofie gaf hem een plagende por. ‘Toe dan. Je kunt het.’

Giacomo zuchtte. ‘Het zingen hoort erbij. Bij het bakken, bedoel ik.’

‘Waarom zing je dan zo zacht? Ik versta er niks van.’

‘Ik zing dan ook niet voor jou.’

‘Zing je soms voor het deeg?’

Hij schoof onrustig op de werktafel heen en weer. ‘Nee, zo kun je dat niet zeggen.’

‘Zijn jouw broden daarom zo goed? Omdat je zingt? Is dat je geheim?’

‘Het klinkt zo raar als je het hardop zegt. Ik moet het je laten zien, kom mee.’ Hij liep naar de metalen kar waarin enkele dubbelgebakken broden lagen, die door hun tweevoudige verblijf in de oven een bijzonder aromatische korst hadden gekregen. Ze waren de dag tevoren helaas niet verkocht en werden vandaag voor de halve prijs aan-

geboden. ‘Dat brood helemaal rechts was voor de familie Wabnitz bedoeld, dat ernaast voor Oliver Schmidt, en die twee daarnaast voor mevrouw Von Strachwitz en meneer Bergmeier.’

‘Ze zien er allemaal hetzelfde uit.’

Giacomo knikte. ‘Onze ogen houden ons een leven lang voor de gek. Geen zintuig heeft zo veel trucjes als ons zicht. Smaak is veel betrouwbaarder. En waarom? Omdat die belangrijker is voor het overleven. Wie één keer iets giftigs eet, kan het niet meer navertellen.’ Hij trok de plaat een stukje naar voren. ‘Ze kunnen er allemaal hetzelfde uitzien, maar ze zijn het niet.’

‘Omdat jij zingt?’ vroeg Sofie aarzelend.

Giacomo knikte. ‘Inderdaad. En je hebt helemaal gelijk: dit geheim heb je meer dan verdiend.’

Toen hoorde ze Giacomo’s stem voor het eerst heel helder. Sofie zag hem ook voor de eerste keer zingen, hoe zijn lippen daarbij bewogen, hoe hij zijn hoofd wiegde en daarbij straalde alsof hij op een groot podium voor duizenden toeschouwers stond.

*Brieven reizen de wereld in
Zien woestijnen, bergen, zeeën,
Nooit reis je mee
Je droomt je slechts vooruit.*

Giacomo zette de tweede strofe in en spreidde daarbij zijn armen.

*En soms
Geef je ze*

*Een groet mee, een lieve
En zeg je
Vergeet mij niet.*

Hij keek haar met een wat schuchtere blik aan. ‘Ik heb niet beweerd dat het goede liedjes zijn. Maar mevrouw Schiller van het postagentschap in de supermarkt ziet er op onbewaakte ogenblikken zo melancholiek uit. En het lied werkt.’

‘Ik vind het prachtig! Maar ik weet nog steeds niet wat je er allemaal mee bedoelt.’ Ze wees naar de identieke dubbelgebakken broden.

‘In het begin zong ik tijdens het bakken liedjes van de grote Domenico Modugno.’ Hij wees naar een van de drie net afgeveegde foto’s. Daarop was Modugno te zien tijdens de Grand Prix Eurovision de la Chanson van 1958, in een zwarte pantalon, een licht colbert met brede revers, een zwart vlinderdasje en ver uitgestoken armen, alsof zijn lied het grootste geschenk van alles was.

‘Zijn onnavolgbare “Nel blu dipinto di blu” heb ik natuurlijk gezongen, “Addio... Addio” of “Dio, come ti amo”. De broden werden er beter door. Terwijl ik hetzelfde meel, hetzelfde water, dezelfde gist en hetzelfde recept gebruikte als voorheen! Maar nu doordrongen van de muziek, van de woorden en de verhalen van de grote Modugno. Maar niet alle klanten hadden liever die broden, en daarom probeerde ik het voor hen met andere liedjes. Soms werkte dat, soms niet. Toen begon ik de liedjes bij de mensen te zoeken. Met verhalen die voor hen lijken te zijn geschreven.’ Hij sperde zijn ogen open. ‘Boem! Een explosie! Ze waren er dol op!’

Sofie zat er met open mond bij. ‘Je bent hartstikke gek!’

‘Nee! Het is allemaal waar!’ Hij hief trots zijn kin. ‘Zo waar als ik Giacomo Botura uit Calabrië ben!’

Sofie ging voor de foto’s staan. ‘Van wie is die mooie melodie van daarnet dan? Ook van die Modugno of van die andere man daar?’ Ze wees naar de foto ernaast.

‘Dat is Gennaro Gattuso, een voetballer. Hij speelt met de bal alsof het een muzieknoot is! En die prachtige vrouw op de derde foto is mijn nonna. Ze kookt als een componist! De melodieën van mijn liedjes zijn allemaal van Modugno, de grootste van de groten.’

Dat was gelogen. Veel van zijn liedjes hadden weliswaar hun oorsprong bij Modugno, maar Giacomo had ze in de loop der jaren aan zijn klanten aangepast. Wat ooit melodieën waren geweest voor heel Italië, zelfs voor de hele wereld, waren dat nu voor een enkel dorp geworden.

Sofie vond het ongelooflijk dat deze man, die ze voor een ambachtsman had aangezien, ook een kunstenaar was. ‘Maar de verhalen die je zingt, die komen allemaal van...’

Giacomo glimlachte trots en wees naar zichzelf. ‘Voor iedere vaste klant één! En als mijn brood plotseling niet meer zo goed smaakt, dan is er in hun leven iets belangrijks veranderd. Laatst nog bij mevrouw Grünberg. Toen moest ik uitzoeken wat er met haar aan de hand was en haar verhaal veranderen. Nu lust ze het brood weer, ze wordt er blij van.’

Sofie keek naar de winkel voorin. ‘Maar hoe weet Elsa welk brood voor wie is? Ze zien er allemaal hetzelfde uit.’ Ze pakte er een en bekeek het van alle kanten. ‘Je krast er geen naam in, en er hangt ook geen briefje aan. Elsa pakt de broden gewoon willekeurig uit het rek.’

‘Kom mee, dan laat ik je zien dat je ogen je ook daarbij voor de gek houden.’

Maar Sofie bleef staan en vouwde haar handen als voor een gebed. ‘Zing nog een liedje. Alsjeblieft!’

Giacomo was al halverwege de gang, maar bleef staan. ‘Goed, één dan.’

‘Ja, eentje. En daarna misschien nog eentje.’

Dit keer zong hij met een dieper timbre, het ritme was langzamer, de melodie bijna wiegend.

*Geen grap laat hij onbenut
Elk moment wil hij
Met lachen vullen
Het is zijn muziek, zijn credo, zijn lucht
Om te ademen
En hij weet
Een huilende clown
Bij het avondeten
Kruidt alleen maar zijn eten.*

‘Meneer Nittels!’ riep Sofie, alsof ze kandidaat in een quiz was. Ze had in de boerderijwinkel van de familie Nittels gezien hoeveel grappen een enkele man in een mum van tijd kon maken. Zelfs als iemand iets treurigs vertelde.

‘Nog eentje graag!’

‘Het laatste!’

‘Natuurlijk.’

Nu leek het ritme ingewikkeld, het lied struikelde bijna en het klonk melancholiek.

*Kindergelach, krokodillentranen
Op deze plek groeien ze
Als bonte vruchten, glanzend, bol
Jij ertussenin, je hart wijd open
Maar binnenin een donkere parel
Uit droefenis gegroeid.*

Sofie hoefde niet lang na te denken. ‘Marie Denka. De juf van de kleuterschool...’

‘Ja, dat klopt.’

Sofie liep naar Giacomo en omhelsde hem langdurig. ‘Het is krankzinnig, maar ook prachtig. De verhalen zijn echt een bijzonder ingrediënt.’

Giacomo’s stem klonk opeens breekbaar. ‘Bestaan we niet allemaal uit verhalen? Maken die ons niet tot wie we zijn? Alles wat we hebben beleefd en hoe we dat aan onszelf vertellen? Wat zouden we zijn zonder onze verhalen?’ Zijn stem werd nog brozer. ‘We kunnen alleen maar hopen dat we uit goede verhalen bestaan. En dat we daaraan mogen meeschrijven.’

‘Hoe goed zijn jouw verhalen?’ vroeg Sofie opeens heel ernstig.

‘Veel zijn het er niet,’ antwoordde Giacomo. ‘En ze zijn net zo wonderschoon als droevig. Als je ze gaat tellen, zijn er meer droevige. Maar de mooie zijn zo mooi dat die dat weer goedmaken. Maar laten we het daar nu niet over hebben. Kom mee, ik wil je nog iets laten zien.’

Giacomo liep door de smalle gang naar de winkel, waar hij het licht aandeed. ‘Valt je iets op?’

Sofie bekeek de ruimte als een van die zoekplaatjes waarop ze als kind zo gek was geweest. Maar alles leek er net zo uit te zien als anders.

‘Kijk goed,’ zei Giacomo. ‘Het hout van het rek!’

Sofie zag niets. Pas toen ze zich bukte en erop lette dat ze geen schaduw op het rek wierp, zag ze het. Met potlood waren er letters op het hout gezet. Soms alleen een w, een keer een B, daar een H.

‘De beginletters van hun achternamen!’ riep ze uit. En ze zocht als vanzelf naar de hare, hoewel ze wist dat ze geen vaste klant was. ‘Je moet ook voor mij een brood met mijn verhaal bakken!’

De telefoon ging. Dat gebeurde eigenlijk nooit. Sofie voelde dat dat een slecht teken was, want Giacomo spande opeens al zijn spieren aan, alsof hij een klap verwachtte. Hij pakte de hoorn even voorzichtig op als het hete handvat van een pan die te lang op het vuur had gestaan.

‘Bäckerei Johannes Pape & Sohn.’

‘Ben ziek,’ zei Elsa. ‘Moet het zonder mij doen.’

‘Dan wens ik je...’ Beterschap, wilde Giacomo er nog aan toevoegen, maar ze had al opgehangen.

‘We zijn vandaag alleen,’ zei Giacomo tegen Sofie, en hij merkte dat dat niet klopte. Dankzij Sofie was hij eindelijk niet meer alleen. Met iemand als Elsa, die deed alsof hij helemaal niet bestond, in een bakkerij staan was erger dan moederziel alleen zijn.

Giacomo moest de verkoop overnemen, omdat alleen hij alle vaste klanten kende. Sofie was daarom in haar een-tje voor alles achterin verantwoordelijk en riep hem alleen af en toe, als ze het echt niet meer wist. Aan het einde van de dag waren ze allebei doodop, maar gelukkig. Ze hadden het gered. Ook al was het zonder Mot bij de oven niet hetzelfde geweest.

Ze hadden geen van tweeën gemerkt dat Elsa een paar

keer buiten had gestaan (met Mot aan de riem) om in zowel de winkel als de bakkerij te kijken. De oude vrouw had het erg pijnlijk gevonden om te zien hoe goed die twee het zonder haar reddend, hoe blij de klanten de winkel uit liepen.

Het ging beter zonder haar.

Eigenlijk was ze vooral een storende factor.

Voor iedereen hier.

Er was die dag nog iemand ongemerkt langsgelopen om de bakkerij te bekijken. Het was Florian, die Sofie zag stralen toen ze broden en broodjes naar de winkel voorin bracht. Ze straalde net zoals vroeger, toen ze elkaar hadden leren kennen.

Het was prachtig om haar zo te zien, en tegelijkertijd deed het pijn, want Florian had het gevoel dat Sofie op een andere oever was beland, waar hij haar niet meer kon bereiken. Het boeket voorjaarsbloemen in zijn hand gooide hij in een van de zwarte vuilnisbakken die langs de kant van de straat stonden te wachten totdat ze werden geleegd.

Die middag sprong Giacomo op zijn fiets om Elsa brood in een rieten mandje te brengen (en hij voelde zich een beetje als Roodkapje op weg naar grootmoeder). Elsa woonde alleen in het huis van haar reeds lang overleden ouders, dat voor een gezin van zes was gebouwd. Het leek op de jurk van een ooit corpulente vrouw die nu slap om haar vermagerde lijf bungelde.

Giacomo belde aan, hoewel hij wist dat Elsa niet open zou doen. Maar ze zou het horen en weten wie er langs was geweest.

De volgende dag bracht hij haar niet alleen brood, maar

ook een extra pittige *salsiccia curva dolce*, een salami die daar fantastisch bij smaakte en hem altijd kracht gaf wanneer hij zich futloos voelde.

Dag drie, er zat een fles primitivo bij. En ook nog zes blikken voer voor Mot, het duurste dat hij in de supermarkt kon vinden, met op het etiket een herdershond die zijn lippen aflikte en daarbij ook nog wist te glimlachen. Dit keer liep Giacomo om het grote huis heen en keek in de tuin, die vrijwel geheel uit gras en een paar groenblijvende struiken bestond. Mot sliep op een grote steen, een zwerfkei. Giacomo keek een hele tijd naar de hond en zag dat het beestje zich telkens omdraaide en op een andere manier tegen de steen aan ging liggen, maar nooit de goede houding vond en zeker niet de ovenwarmte waarnaar ze verlangde.

Zo kon het niet doorgaan.

Hij moest nonna bellen. Snel fietste hij terug. Hij deed de winkel deur van de bakkerij open en koos met de telefoon van de winkel haar nummer. Na drie keer overgaan nam ze op. Giacomo keek op de grote oude klok achter de toonbank. De vissers kwamen zo dadelijk weer vanuit de haven naar boven, er was niet veel tijd voor een gesprek met haar.

‘Nonna, ik ben het!’ riep hij zoals altijd in de hoorn, want nonna hield van tradities.

‘Gigi! Ik moest net aan je denken. Omdat de bakker, je weet wel, Niccolo, net langs mijn raam liep. Hij wilde me een brood geven, maar ik heb gezegd dat ik alleen het brood van mijn Gigi eet, want niemand bakt zo goed als hij!’ Natuurlijk at ze nooit Giacomo’s brood, want dat zou de lange reis naar Calabrië niet overleven. Ze kocht het

heimelijk in de supermarkt, wanneer niemand het zag, zodat ze officieel dat van haar kleinzoon kon eten.

‘Bel je weer vanwege die jonge vrouw?’

‘Nee, dit keer gaat het om een oude.’

Nonna lachte. ‘Als zij net zoals je nonna is, dan is er maar eentje die haar probleem kan oplossen: zichzelf.’

Elsa leek in niets op nonna. De een keek met liefde naar de wereld, de ander met afschuw.

‘Het gaat om Elsa.’

‘O, Gigi...’ Natuurlijk kende nonna hun gezamenlijke verhaal.

‘Ze heeft zich ziek gemeld en komt niet meer. Maar ik heb haar door het raam van haar huis gezien en ze maakt geen zieke indruk. Ik wil haar weer bij me hebben.’

‘Denk je dat het aan die jonge vrouw ligt? Niemand vindt het leuk om te worden vervangen. Misschien hoopt ze dat je die jonge weer wegstuurt?’

‘Nonna, dat is niet eerlijk!’

‘Wie heeft ooit beweerd dat het leven eerlijk is? Je weet inmiddels toch wel beter.’

Giacomo zweeg.

‘Je wilt die jonge vrouw niet wegsturen, en dat is ook goed. Dan is ze je dierbaar geworden. Daar hoopte ik al op, kleine Gigi. Het is niet goed om alleen te zijn.’

‘Maar nonna, ik –’

‘Laat je nonna uitpraten! Wie weet hoeveel tijd ze nog heeft.’

‘Ja, nonna. Het spijt me.’

‘Het geeft niet. En nu goed luisteren: laat Elsa los, laat haar vrij. Je hebt haar al veel te lang vastgehouden. Ook al wilde je alleen maar het beste voor haar. Maar soms is het

beste gewoon niet het juiste. Misschien komt ze weer bij je terug, misschien ook niet, dat is aan haar. De vissers komen eraan!’

Giacomo zag voor zich dat ze opstond en in haar wangen kneep, zodat die wat kleur kregen. ‘Tot gauw, kleine Gigi. Wees sterk! Daar ben je immers zo goed in.’

De volgende dag bracht Giacomo geen eten meer naar Elsa.

Alleen voor Mot tilde hij een grote nap met lekkers over het hek de tuin in. En hij legde er een warme deken in de kleur van de oven bij.

5

Kruim

In de afgelopen jaren had Giacomo nog het meest met Mot gepraat, die een goede en geduldige luisteraar was, al neigde ze tussendoor tot indommelen. Maar honden verstonden de kunst om altijd met een wakker oor te slapen. Daarom sprak Giacomo zelfs met de dashonddame wanneer ze met haar ogen dicht en opgerold als een slak tegen de oven lag.

Na Mot had hij het vaakst tegen de foto gepraat die bij hem thuis op het dressoir stond en in het hoekje rechtsonder van een zwart bandje was voorzien. Gezien de betekenis had de foto in de bakkerij moeten hangen en veel groter moeten zijn dan de foto's van Domenico Modugno, Gennaro Gattuso en zelfs zijn nonna. Maar de foto stond voor een verdriet dat hij met niemand wilde delen. Hij wilde geen vragen over deze foto beantwoorden, al helemaal niet van leveranciers die meel, broodzakken of gekloofd hout brachten en hem toevallig zagen hangen. Met deze foto besprak hij de belangrijkste, de grootste vragen. En daarom praatte hij er momenteel erg vaak tegen.

Giacomo had met de foto ook lang overlegd over het

lied dat hij voor Sofie van een tekst moest voorzien. Misschien kon dat haar zelfs helpen om haar weg te vinden. En Giacomo hoopte vooral dat die weg haar naar hem in de bakkerij leidde en dat het geen onverhard paadje was dat snel overwoekerd raakte, maar een perfect aangelegde, geasfalteerde weg met straatlantaarns en trottoirs. Eentje die tientallen jaren meeding.

Toen hij op deze ochtend weer over het korte grindpad liep dat met planten uit zijn geboortestreek werd omzoomd – het olijfboompje, de drie soorten peperoncini, het zoethout, de onlangs geplante auberginevariant *melanzana cima di viola* en de cactusvijg, die niet zo goed wilde aanslaan – was hij zo opgetogen dat hij bij binnenkomst zelfs vergat om Modugno, Gattuso en zijn nonna af te stofsen. De regels voor Sofie lagen al de hele tijd op zijn lippen.

Ze kwam een kwartier te laat binnen en maakte geen vrolijke indruk. Giacomo kon niet weten dat ze net ruzie had gemaakt met Florian, die volgens eigen zeggen geen engelengeduld had. En die na al die rozenblaadjes, brieven, cadeaus en overgenomen huishoudelijke taken – vooral die waaraan hij zich gewoonlijk onttrok, zoals het van boven tot onder schoonmaken van de badkamer – bijna niet meer de kracht had voor nog een poging.

Giacomo weet Sofies bedrukte stemming aan het feit dat hij nog geen brood voor haar had gebakken. Daar ging hij meteen iets aan doen.

Sofie was verbaasd dat hij haar met zo'n brede lach begroette. Ze voerde de werkzaamheden uit die nu tot haar taken behoorden (het waren er een paar meer geworden nu Elsa niet meer kwam). Daartoe behoorden ook de zakken meel uit de garage, die als opslagruimte diende, naar

de bakkerij slepen, het aanzetten van het deeg en het kneeden van het aangezette deeg in de machines waarvan de haken onverzettelijk hun pirouettes uitvoerden. Ze woog net het zout af toen Giacomo met de inschieter, met daarop een nog heet brood, naast haar kwam staan.

‘Proeven!’

‘Ik moet het deeg nog –’

‘Proeven! Het brood wacht!’ Hij knipperde met zijn ogen naar haar.

Sofies vingers waren inmiddels wat meer aan hete dingen gewend, en het lukte haar om een klein stuk af te breken. Ze rolde het van haar ene hand in haar andere om het af te laten koelen, terwijl ze er ondertussen op blies.

Giacomo keek haar aan met een blik alsof dadelijk het doek opging, het licht werd gedimd en zijn lievelingsfilm begon. Hij had Sofie op al haar werkdagen laten proeven, maar hij had nog nooit op deze manier voor haar gestaan.

Het brood was... echt overheerlijk!

Daardoor kon ze meteen weer lachen. Het leek perfect afgestemd op haar smaak, alsof alle aroma’s erin precies bij haar smaakpapillen pasten.

Sofie keek Giacomo met grote, opengesperde ogen aan. ‘Is dit... mijn brood?’

‘Van jou. Alleen voor jou.’

Ze brak nog een stuk af en stak het ondanks de hitte meteen in haar mond. Zo behaaglijk en geborgen had ze zich al heel lang niet meer gevoeld. ‘Wat heb je gezongen?’ vroeg ze met volle mond.

‘Is een geheim,’ antwoordde Giacomo, die er gelukkig van werd nu hij haar zo gelukkig zag. Het was waar: geluk was het enige wat verdubbelde als je het deelde. ‘Dat weet alleen het brood.’

‘Je moet het me vertellen!’ Sofie sloeg haar armen achter haar rug over elkaar. ‘Anders steek ik hier geen vinger meer uit.’

Giacomo had haar alleen maar willen plagen. Hij begreep maar al te goed dat ze haar verhaal wilde horen. Of de vier regels die hij eruit had gevormd.

‘Voor jou heb ik het zelfs laten rijmen. Al vind ik dat niet zo gemakkelijk.’

De melodie die hem voor Sofie was ingevallen, trippelde heel voorzichtig, als op spitzten. Hij zong nu een langzame Weense wals.

*Het deeg, het danst als meel in het licht
Maar haar voeten, die staan stil
Als het meel het water vindt
Voelt Sofie eindelijk wat ze wil.*

Sofie keek hem aan en liep toen snel naar de deur omdat de tranen in haar ogen sprongen.

Giacomo wist niet of het tranen van vreugde of verdriet waren, misschien wisten de tranen dat zelf ook niet. Toen Sofie na een tijdje weer binnenkwam en met de rug van haar hand de laatste natte plekken van haar wangen veegde, viel ze Giacomo om zijn hals en trok hem heel stevig tegen zich aan.

‘Dat moet je mij ook leren. Ik wil dat ook voor anderen kunnen doen.’

Dat was precies de zin waar Giacomo zo op had gehoopt. Hij ging met haar naast de grote werktafel staan, alsof het een schoolbord was waarop hij alles kon uitleggen.

‘Zullen we maar meteen beginnen?’

‘Zeker!’ Sofie nam nog snel een groot stuk van haar brood en kauwde er genietend op.

‘Ik heb je al verteld over het ingrediënt dat liefde heet, hè?’

‘Ja.’

‘Maar ik heb je er nog niet alles over verteld.’ Hij tekende een groot hart in het meel op het werkblad. ‘Liefde is een ingrediënt, net als meel. Als je er geen verstand van hebt, denk je dat er maar één soort bestaat. Bovendien gedraagt het zich heel anders. Bij liefde heb je de liefde voor het handwerk, die je erin mee kunt bakken.’ Hij tekende een brood in het laagje meel. ‘En de liefde voor je eigen leven, die later ook heel goed smaakt.’ Hij tekende een breed lachend poppetje met een alpinopet en schreef er GIACOMO boven. ‘Zo’n brood is het beste dat je van een bakker mag verwachten als hij je niet persoonlijk kent. En dan is er nog de liefde of genegenheid voor een ander, die erin wordt mee gebakken. Net als bij moeders en vaders die voor hun gezinsleden koken en daarbij denken aan hoeveel ze van hen houden.’ Giacomo wist echter uit eigen ervaring dat het bij menig gerecht niet uitmaakte met hoeveel liefde je het bereidde, het smaakte toch niet. Dat hadden de sardientjes van zijn nonna hem wel geleerd.

Ter illustratie tekende hij een houterig poppetje in het meel en schreef er SOFIE boven. ‘Jij kookt anders, je bakt anders wanneer je het voor een speciaal iemand doet. Eigenlijk heel eenvoudig, en toch zo ingewikkeld. De liedjes zijn mijn manier om genegenheid aan het brood mee te geven.’

Sofie wees grinnikend naar de tekeningen in het meel.

‘Ik ben blij dat je bakker bent geworden en geen schilder.’
Ze gaf hem gekscherend een por tegen zijn schouder.

Giacomo was een beetje gekwetst, want hij had haar net toevertrouwd wat voor hem het belangrijkste was. Bij alles. Niet alleen bij het bakken. Doe het met liefde. Gemakkelijk was dat niet. Je moest het leren. Zoals een spier die je moest trainen voordat je er zware dingen mee kon tillen.

‘Ik begrijp wat je bedoelt,’ voegde Sofie eraan toe, en ze tekende een hart naast haar poppetje.

‘Echt? Dat is belangrijk, hoor.’

‘Ja.’ Sofie tekende een groot hart om alle tekeningen.

Giacomo knikte tevreden. ‘Goed, bak dan nu een brood voor iemand van wie je houdt. En een tweede brood voor iemand met wie je problemen hebt. Gebruik hetzelfde deeg en kies voor dezelfde vorm.’

‘Met een lied?’

‘Met gevoel. Je kunt erbij dansen. Je kunt er ook gewoon bij denken. Het zijn jouw broden.’

‘Welk deeg?’

‘Kies maar. Verder hoeft je vandaag niets te doen. Ik neem de rest voor mijn rekening.’

Na die woorden ging hij aan het werk. En hij probeerde niet te vaak naar de lege plek bij de oven te kijken waar Mot eigenlijk hoorde te liggen.

Sofie besloot een brood te bakken voor de vrouw die ze ooit was geweest, de gevierde ster van het podium in de stad. En ook eentje voor de vrouw die ze was geworden, die niet meer danste, die niet meer werd aanbeden. En van wie ze nog steeds niet helemaal wist wat er van haar zou worden. Het bakken was een avontuur, net zoals sommige mensen die niet wisten hoe het verder moest bij wijze van

afleiding in een affaire vluchtten. Sofie had momenteel een verhitte affaire met bakken. Maar net als bij elke andere affaire was de hitte aan het begin het hevigst, daarna koelde alles langzaam af. Het was de vraag of in die fase het vuur van de liefde kon worden ontstoken, of dat bleef branden. Daarmee was weliswaar niets meer aan de kook te brengen, maar het straalde wel een aangename warmte uit.

Ze koos voor een luchtig deeg van Italiaanse bloem, dat paste goed bij haar vroegere ik. Voor degene die ze nu was, was een roggedeeg geschikter, zwaarder en rustieker.

Ze dacht bij het eerste deeg nadrukkelijk aan haar oude leven, en bij het tweede aan het feit dat ze dat had verloren. Want een echt nieuw leven was er nog niet. Alleen een paar dagen intensief bakken, waarin haar huwelijk verkruimelde als deeg dat onvoldoende was gemengd.

Gespannen keek ze later in de oven om te zien hoe de twee broden zich strekten en uitrekten en prachtig rezen.

Maar toen ze klaar waren, durfde Sofie ze niet te proeven.

Ze legde ze op een hoek van de werktafel en wachtte tot het allerlaatste moment, toen de bakkerij alweer was schoongemaakt, voordat ze zich eindelijk tot de beide broden wendde.

‘Ze zullen goed zijn,’ zei Giacomo, die plotseling naast haar opdook.

‘Denk je dat echt?’ Sofie keek er kritisch naar. Er was niet te zien welk van de twee de grootste was geworden. Maar het waren zonder twijfel allebei goed gebakken broden. Knapperige korst, kruim met regelmatige gaatjes.

‘Dat weet ik zelfs zeker,’ antwoordde Giacomo, en hij streek Sofie geruststellend over haar rug.

‘Nou, vooruit dan maar...’

Ze lette erop dat ze van allebei de broden een precies even groot stuk afbrak. Om zich zo goed mogelijk op de smaak en op het gevoel te kunnen concentreren, deed ze tijdens het proeven haar ogen dicht.

‘Hoe zijn ze?’ vroeg Giacomo, die naast haar stond.

Sofie nam zenuwachtig nog een stukje van elk brood.

Maar van de tweede at ze maar een klein puntje.

Toen liet ze de rest vallen, haar handen trilden.

En haar stem ook.

‘Ze smaken precies hetzelfde.’

Voor de volgende dag zette Sofie de wekker niet. Ze wilde het lot laten bepalen of ze naar haar werk ging en een nieuwe aanloop waagde. De teleurstelling had erin gehakt, ook al had ze geen idee wat er nu eigenlijk verkeerd was gegaan. Ze had zichzelf inmiddels al als een echte bakker beschouwd, maar dat beeld van haarzelf bleek niet meer dan een lachwekkende figurant.

Omdat ze 's avonds laat was opgebleven en ook haar best had gedaan om de pas ontkurkte fles wijn steeds verder met lucht te vullen, gaf ze het lot geen eerlijke kans om haar op tijd te wekken. Nadat ze om half tien was opgestaan, ging ze naar Giacomo toe en zei ze, omdat ze niet tegen hem wilde liegen, dat ze niet lekker was. En dat zou ze de komende dagen ook niet zijn.

‘Kom maar terug als je je weer juist voelt,’ antwoordde Giacomo daarop. Aan zijn stem kon ze horen dat ook hij zich afvroeg wat hij met die uitspraak wilde zeggen. Hoe kon je je niet juist voelen? Voelde je je dan verkeerd?

Sofie belde Franziska en vroeg of die zin had om langs te komen, zodat ze niet met haar gedachten alleen hoefde te zijn. Die waren als een troep opdringerige kraaien. Florian repeteerde in de schouwburg, dat deed hij de laatste tijd vaker wanneer zij thuis was. Ze was blij dat ze hem niet hoefde te zien, maar ook verdrietig. Want hoe vaker ze de Florian van nu niet zag, hoe vaker ze moest denken aan die van vroeger. Die er niet meer was.

Helaas voor Sofie bracht Franziska een fles rieslingsekt mee, want ook zij had iets wat ze in alcohol wilde verdrinken (al vermoedde ze dat je hiermee niet meer kon doen dan inmaken). Ze gingen niet aan de keukentafel zitten, ze hadden de grote bank nodig, om hun schoenen uit te doen en hun benen in te trekken. Zo hadden ze nog een beetje het gevoel dat ze tieners waren, die eigenlijk alleen tienerzorgen hadden.

‘Ik hou het niet meer uit,’ zei Franziska, nadat ze met elkaar hadden geproost. ‘Ik moet weer iets te doen hebben wat niet met de verzorging van de maagd Maria te maken heeft. Begrijp me niet verkeerd, ik hou gruwelijk veel van mijn kind. Anouk is een schat, het zonnetje in huis, echt waar. Maar ik moet af en toe weer eens met volwassenen kunnen praten.’

‘In de bakkerij is er iemand voor de verkoop nodig.’

Franziska masseerde haar rechtervoet en strekte haar tenen uit. ‘Nee, ik moet een project hebben, iets om te ontwikkelen.’

‘En Anouk dan?’

‘Een gastgezin. Ik ben al aan het zoeken.’ Franziska begon aan haar andere voet. ‘Vraag nu niet waarom ik jou niet vraag.’

‘Dat wilde ik net gaan doen.’

‘Omdat jij andere verplichtingen hebt, jij moet je leven weer op de rails krijgen. Net als ik. Weet je wat Anouk momenteel aan het doen is?’

‘Ik hoop niet dat ze de kruisiging naspeelt.’ Sofie nam nog een slok sekt. Dan hoefde Franziska niet alles alleen op te drinken.

‘Als je nu binnen een straal van tien meter van haar komt, word je met water gezegend. Dat heeft ze altijd bij de hand, in haar roze thermosflesje. Ze zegent overigens ook honden en katten. Dat is echt een succes. We zijn binnenkort het populairste gezin van het dorp.’

Sofie glimlachte niet. Want ze had naar iets onaangenaams toe gewerkt.

‘Wat is er met je?’ vroeg Franziska.

‘Nou...’

‘Ja?’

‘Er is een vacature in de schouwburg. De afdeling rekwi-sieten zoekt iemand, het liefst een kostuumontwerper, maar er heeft al maanden niemand gereageerd. En jij met je ervaring in de mode...’

Franziska liet haar voet los, waarin ze de hele tijd driftig had geknepen alsof die haar daardoor naar een betere toekomst kon brengen, en omhelsde Sofie. ‘Je bent een schat! Je bent een superschat!’

Sofie zei niet waarom ze haar er tot nu toe niets over had verteld, terwijl ze al een poosje had gemerkt dat Franziska naar afwisseling snakte. Omdat haar zus dan namelijk ook bij het balletwereldje zou gaan horen en haar over de stralende sterren zou vertellen, vooral over die ene die Irina heette.

‘Je hebt die baan nog niet,’ zei Sofie, die haar hoop verborg door het glas sekt aan haar mond te zetten.

‘Ik stuur Florian meteen een berichtje om te vragen of hij een goed woordje voor me kan doen.’

Zelfs daar ben ik niet meer voor te gebruiken, dacht Sofie. Ik kan niet eens meer een goed woordje voor iemand doen.

De daaropvolgende dagen belde Sofie niet naar haar zus en ook niet naar Giacomo. Hoewel ze het een vreselijke gedachte vond dat hij er nu helemaal alleen voor stond, omdat Elsa ook al ontbrak. Maar ze voelde zich net een groot gistdeeg, dat toegedekt en met rust gelaten wilde worden.

Op de vierde dag werd er ’s middags aangebeld. Sofie verwachtte niemand, ze was er ook niet op gekleed om iemand te ontvangen – afgedankt wijd overhemd van Florian, legging, dikke sokken – en ze deed daarom pas open toen de bel telkens onverbiddelijk kort achter elkaar werd ingedrukt en er geen einde aan leek te komen. Wie het ook was, de aanbeller kon de wind van voren krijgen. Daar had ze nu eens echt zin in!

Het was Elsa.

En Sofie liet die wind achterwege.

Giacomo had de oude vrouw door de gesloten voordeur verteld dat Sofie niet meer kwam. De volgende ochtend was ze zonder iets te zeggen weer in de bakkerij verschenen. Ze had altijd al geweten dat het dat magere ding ontbrak aan doorzettingsvermogen en al die andere zaken die je voor het bakkersambacht nodig had. Alles leek weer zijn gewone gangetje te gaan. Mot was zo blij om Giacomo

weer te zien dat ze tijdens het werk een hele tijd naast hem stond en zich steeds weer tegen hem aan vlijde, in plaats van tegen haar geliefde oven aan te kruipen.

Maar toen viel het Elsa op hoe miserabel zijn broden waren. Sommige waren bijna verbrand, andere veel te licht, ook het formaat klopte niet, en de klanten klaagden over een gebrek aan smaak. En dus wierp Elsa steeds vaker een blik naar achteren. Giacomo nam veel te uitgebreid de tijd om Mot te aaien, in plaats van de platen uit de oven te halen. Op een ander moment staarde hij maar een beetje voor zich uit, en dat terwijl er voor hem deeg lag te wachten. Er klonk geen muziek meer, en de foto's van Modugno, Gattuso en zijn nonna waren helemaal niet meer te zien, die leken onder een dikke laag sneeuw bedolven.

En dus had ze hem gevraagd: 'Wat is er met je?'

Het was de eerste vraag in ongeveer twintig jaar die over iets anders ging dan brood, en Giacomo was er zo door verrast dat hij inderdaad uit zijn verdoving ontwaakte.

'Wil je dat echt weten?'

'Anders stond ik hier niet en zou ik het niet vragen.' Elsa stak haar kin naar voren. 'Ik kan mijn tijd beter besteden.'

'Lief dat je dat vraagt.'

'Nou, voor de draad ermee, voordat ik me bedenkt!'

En toen, omdat hij zo blij was dat hij eindelijk zijn leed kon delen met iemand die niet twee hangoren had (nonna zat bij familie en was telefonisch niet te bereiken), vertelde hij Elsa alles.

En daarom stond ze nu bij Sofie voor de deur. Ze wilde niet binnenkomen. Ze droeg een doorgestikte mantel, een elegante zijden sjaal en dure leren schoenen. Dit was duidelijk een officieel bezoek.

‘Hallo...’ zei Sofie, om vervolgens stil te vallen omdat ze niet wist of ze Elsa bij haar voornaam mocht aanspreken, maar ze kende haar achternaam niet.

‘Je moet terugkomen,’ antwoordde Elsa. ‘De Italiaan is niet meer dezelfde. Hij is een hoopje ellende.’

Sofie voelde dat haar keel werd dichtgesnoerd. ‘Dat is naar om te horen.’

‘In deze toestand heeft niemand iets aan hem!’

‘Ik...’

‘Wat is er met je?’

Elsa was de laatste vrouw op aarde die Sofie haar zielenroerselen wilde toevertrouwen. ‘Ik heb nu geen tijd.’ Ze wilde de deur dichtdoen, maar Elsa’s dure leren schoen schoof ertussen. De oude vrouw vertrok geen spier, terwijl het toch pijnlijk moest zijn toen de deur tegen haar voet stootte.

‘Dat jouw broden hetzelfde smaken, betekent alleen maar dat je het nog moet leren. En leren is het mooiste wat er is. Dat betekent dat je groeit, zoals een boom takken vormt, en een prachtig bladerdak.’ Dat waren niet Elsa’s woorden, dat wist Sofie meteen. Die kwamen van Giacomo, Elsa had ze alleen maar naar haar toe gebracht.

‘Je moet jezelf tijd gunnen, net zoals een brood tijd nodig heeft,’ ging Elsa verder. ‘Leer geduld te hebben en je leert te bakken!’

Geduld, dacht Sofie, was iets wat ze niet bezat. Ze waardeerde het niet eens. Ongeduld was juist een van haar betere eigenschappen. Ongeduld had ertoe geleid dat ze stond te popelen om een grand jeté onder de knie te krijgen of nog een pondje af te vallen. Ongeduld had haar ertoe aangezet om ’s nachts zo lang te oefenen totdat ze op de

vloer van haar goedkope zolderkamer in slaap was gevallen.

Toen Sofie treuzelde met haar antwoord, liet Elsa haar zelfbeheersing varen.

‘Herpak je verdomme toch eens, kind! Je hebt die kleine Italiaan hoop gegeven, dus geef hem een eerlijke kans, en jezelf ook. Hang nu niet dat verwende, arrogante danspoppetje uit waarvoor ik je altijd heb aangezien!’

Sofie trok haar wenkbrauwen op. ‘Wilt u soms ook dat ik terugkom?’

‘Je kunt me de pot op. Maar de mensen in het dorp hebben brood en kadetjes nodig. En daar hebben ze op dit moment jou voor nodig. Dus kom morgen terug of ga je diep schamen!’

Toen Sofie de volgende ochtend bij de bakkerij aankwam, hing er een bordje met grote rode letters op de deur: GE-SLOTEN!

Maar binnen brandde wel licht.

Ze deed voorzichtig de zijdeur open en zag Giacomo op het krukje voor de oven zitten.

‘Wat doe je daar?’ vroeg Sofie.

‘Wachten.’

‘Op mij?’

‘Op jou.’

‘En als ik vandaag niet was gekomen, wat had je morgen dan gedaan?’

‘Op jou gewacht. En overmorgen ook.’

‘Waarom bak je niet?’ Ze liep naar de oude draak en keek erin. ‘De oven is al aan.’

Giacomo keek haar aan, met vermoeide ogen vol rode

adertjes. ‘Weet je, ik had gehoopt dat ik jou het bakken net zo kon bijbrengen zoals ik het heb geleerd. Door te kijken en te luisteren. Maar jij bent anders, je hebt ook anders leren dansen. Je hebt de bewegingen geleerd door je lichaam ernaar te vormen.’

Sofie wees naar de donkere winkel. ‘Hoe is het met je klanten? Die willen iets te eten hebben!’

‘Jij bent belangrijker.’

‘Nee,’ zei Sofie, en ze hing haar jas aan de haak. ‘We gaan nu bakken voor jouw klanten. En daarna leer je me alles wat je me wilt leren.’

‘Nee, we bakken niet voor mijn klanten.’

‘Jawel!’

Giacomo stapte op haar af en pakte haar zacht bij haar schouders. ‘Wij gaan bakken voor ónze klanten.’

‘We hebben geen tijd voor haarkloverij, we moeten aan de slag!’

‘Het is geen haarkloverij. Het is belangrijk. Een heel kapsel.’

Sofie lachte. ‘Dat kun je zo niet zeggen. Dat slaat nergens op.’

‘Een chic kapsel. Met heel veel haren,’ hield Giacomo vol. Hij streek over zijn haar, dat zoals altijd perfect zat.

Ze haastten zich, er was geen tijd voor meer vragen, alles moest zonder woorden gebeuren, als vanzelf en snel. Onder druk, dat wist Giacomo, ontstonden diamanten. Zo druk als vandaag was het in Bäckerei Johannes Pape & Sohn al heel lang niet meer geweest.

Ze vergaten helemaal om het bordje van de deur te halen.

De vroege vogels, die onderweg waren met hun hond of

op hun hardloopschoenen, stonden vol ergernis voor de winkel, omdat er in het dorp eigenlijk nooit iets veranderde. Dus ook niet in de bakkerij, die er al tientallen jaren was en die alleen op feestdagen gesloten was.

Ze rekten hun nekken als een troep ganzen.

‘Maar er brandt licht,’ zei iemand, wiens labrador aan de riem trok omdat er thuis een uitpuilende voederbak op hem wachtte.

‘Ik zag binnen net nog iemand bewegen,’ zei een vrouw van wie de schoenzolen meer lucht dan kunststof waren. Gezien het prijskaartje moest dat wel erg dure lucht zijn.

Elsa was degene die hen wegjoeg. (‘Hier is niets te zien!’) Nors haalde ze het bordje van de deur, om vervolgens net zo nors verder te gaan.

Na het werk ging Sofie niet naar huis, hoewel ze nog nooit zo uitgeput was geraakt van het bakken. Ze ging zitten, maar Giacomo pakte haar hand en trok haar weer overeind.

‘Vertel je me eens voor wie je die twee broden hebt gebakken.’

Sofie aarzelde, maar zei het toen toch.

‘Goed, we beginnen met het eerste,’ zei Giacomo. ‘Bak het.’

Hij liet Sofie een paar handelingen verrichten en zag dat ze al snel te druk deed en haar ritme kwijtraakte. Daarom leidde hij haar handen tijdens het kneden, raakte de armspieren aan die ze moest gebruiken en streelde de spieren in slaap die mochten rusten.

Sofie schrok even van zijn eerste aanraking, maar ze vond het al snel prettig dat hij zachtjes leidde, alsof ze samen dansten. Ze betrapte zich er zelfs op dat ze expres iets

verkeerd deed, zodat hij zachte druk kon uitoefenen. Giacomo's handen waren teder, maar krachtig. Het was al een hele tijd geleden dat ze zo was aangeraakt.

Ze vormde een brood, dacht daarbij niet aan de vrouw die ze ooit geweest was, maar voelde alleen maar Giacomo's handen.

‘Maak er nog een!’

Ze gaf nog een deegstuk een ronde vorm, dit keer was er veel minder druk van Giacomo nodig.

‘Je leert het al! Meteen nog eentje.’

Het volgende kreeg zijn vorm door vrijwel alleen haar handen. Dit keer gaf Giacomo alleen nog maar de aanzet tot aanrakingen.

‘Niet denken, doen. Je mag zingen, als je dat wilt. Of dansen. Maar het liefst doen. Als ik ga nadenken, weten mijn handen vaak niet meer wat ze moeten doen. Dan zit mijn hoofd in de weg. Ze hebben het jarenlang zonder dat hoofd gered. Dat is een belediging voor mijn handen.’ Giacomo stak ze omhoog om te laten zien dat die handen geen hoofd nodig hadden. Soms een lied, maar geen hoofd.

‘Nu jij alleen, en denk aan de Sofie van vroeger. Nee, vóél die Sofie van vroeger.’ Hij pakte haar heupen vast. ‘Voel haar ritme. Beweeg zoals zij!’

Ze moest nog tien broden bakken. Pas bij het laatste lukte het haar om het denken uit te schakelen en zich weer in de Sofie van vroeger te verplaatsen, zonder berouw, zonder verwijten, een heel zuiver zijn.

‘Nu het brood voor de Sofie van nu,’ zei Giacomo, die tegen de grote kneedmachine leunde. ‘Je hebt alle tijd van de wereld. Het deeg wacht geduldig, dat heb ik net aangezet.’

Sofie had het gevoel dat iemand lood aan haar polsen had gehangen. Elke beweging zat vol weerzin. Ze kneedde het deeg alsof ze het wilde straffen, verwonden. Vreugde voelde ze helemaal niet.

‘Nog een!’ droeg Giacomo haar op.

Sofie wilde niet, maar ze deed het. Opnieuw en opnieuw. Dit keer deden Giacomo’s handen niet mee, en die van haar voelden zich eenzaam.

Pas na een dozijn kwellende broden vond hij het genoeg.

‘Schuif ze maar in de oude draak. Het laatste helemaal vooraan.’

Nadat ze de deur van de oven had dichtgedaan, wilde Sofie koffie gaan halen, maar Giacomo hield haar tegen.

‘Bekijk je broden tijdens de ovenrijs. Dat is belangrijk, dat je dat ziet. Je moet naar de onmiddellijke gevolgen van je handelingen kijken. Dat is de enige manier om er iets van te leren!’

Hij bleef de hele tijd bij haar staan, en telkens als ze iets wilde zeggen, klonk er een ‘Sst!’

Toen het tijd was, gaf hij haar de inschieter aan om de broden uit de oven te halen.

‘Vind je het eng om te proeven?’

‘Ja,’ antwoordde Sofie. ‘Heel eng.’

‘Ze zien er goed uit.’ Giacomo keek naar Mot. ‘Wat denk jij, oud meisje?’

Mot keek hem aan en liet zowaar een zacht blafje horen.

‘Mot is heel benieuwd!’ zei Giacomo als vertaling. ‘Ze vraagt of hier vandaag een nieuwe bakker in trekt. Proef eerst het brood van de dansende Sofie.’

Hij gaf haar het eerste brood aan. ‘Denk nergens aan als je het eet. Jouw hoofd is zo zwaar. Laat het licht worden. Laat de gedachten los, alsof het ballonnen zijn die wegzweven.’

Zo makkelijk en zo mooi gezegd, zo moeilijk gedaan.

Sofie at het brood.

Een fractie van een seconde lang had ze weer het gevoel dat ze op het podium stond.

De tranen welden op.

‘Het is goed geworden, hè?’ vroeg Giacomo. In zijn stem was alleen maar trots te horen.

‘Ja,’ antwoordde Sofie, ‘te goed.’

‘Nu het andere!’ Hij gaf het haar aan. Zijn vingers ongevoelig voor de hitte. Het was het laatst gevormde brood.

Sofie haalde diep adem en beet er snel een stuk van af.

Het zei haar helemaal niets.

Het voelde nergens naar.

Het maakte niet uit hoelang ze erop kauwde.

Het smaakte gewoon naar brood.

Sofie schudde haar hoofd.

Giacomo legde een troostende hand op haar schouder. ‘Het tweede brood is veel, veel moeilijker.’

‘Het tweede leven is veel, veel moeilijker.’

‘We gaan ons best doen om het tweede brood beter te maken,’ zei Giacomo met een glimlach naar haar.

Daarvoor, dacht Sofie, moet het leven beter worden. En dat was veel moeilijker dan een brood bakken, om het even wat Giacomo dacht. Het leven was geen brood. Het was een bakkerij met een enorm aanbod. En er kwam altijd wel iets verkoold uit de oven.

Maar Giacomo’s plan en zijn lachje bevielen Sofie. Met

zijn hulp zou het tweede brood haar op een dag wel lukken. En dat tweede leven misschien ook.

Dat verliefd zijn een verslaving is, dat wist Marie. Het leven had haar echter nog nooit zo duidelijk gemaakt dat je een steeds grotere dosis nodig had.

En dat je daar heel ver voor wilde gaan, op het criminele af.

Ze kon alleen nog maar denken aan wanneer ze weer een mooi moment met Florian kon beleven. Daarom kwam het wel goed uit dat Sofie nu elke dag langer in de bakkerij bleef.

De schouwburg was helaas een allerm minst gelukkige plek om af te spreken, want daar hingen foto's op grootformaat van Sofie met haar perfecte balletlijf, van de stralende lach waarmee ze een buiging maakte en het applaus als een reusachtige golf over haar heen liet spoelen. Sofie was de zwaan en Marie het lelijke eendje. Dat kon Marie maar zelden vergeten. Eigenlijk alleen op momenten waarop Florian naar haar lachte, want op andere ogenblikken voelde ze zich even grijs als een zwaarbewolkte hemel.

Het ontbijt bij Florian thuis was een erg geslaagde dosis verliefdheid geweest. Marie had toen gefantaseerd dat ze een stel waren en dat dit gewoon een van hun vele gemeenschappelijke ontbijtjes was.

Daarna nam ze elke gelegenheid waar om met hem bij hem thuis te kunnen zijn. Ze belde een keertje aan omdat ze hem een krantenartikel over een balletuitvoering in Moskou wilde laten zien, waar ze 'toevallig' op was gestuit (in werkelijkheid had ze daarvoor anderhalf uur lang alle kranten bij de stationskiosk doorgebladerd). Een andere

keer belde Marie aan omdat ze melk nodig had, een keertje voor boter, een keertje voor meel; daarna zou het te veel opvallen en zou ze te verstrooid overkomen, als iemand die niet in staat was om een huishouden te bestieren.

Ze betrapte zichzelf erop dat ze steeds vaker in het trappenhuis stond te luisteren. Klonken er verdachte geluiden uit hun slaapkamer of werd er tijdens ruzies geschreeuwd? Het eerste hoorde ze nooit, het tweede steeds vaker. Marie schaamde zich omdat ze blij was met elke nieuwe ruzie. Dat was niks voor haar! En toch stond ze elke avond in het trappenhuis, en elke avond een treetje hoger.

Maar Marie had meer nodig, veel meer, en ze wist hoe ze eraan kon komen. Florian was vanmiddag thuis, er waren geen repetities gepland. Ze kende zijn agenda inmiddels beter dan hijzelf.

Marie drukte zenuwachtig op de bel.

Florian deed de deur open, zijn ogen waren moe, gisteravond hadden hij en Sofie weer ruzie gehad, gevolgd door een bijna nog luider zwijgen.

‘Heb je misschien tijd voor een korte wandeling?’ vroeg Marie. ‘Ik moet mijn hoofd leegmaken en sorry dat ik het zeg, maar jij ziet eruit of je dat ook wel kunt gebruiken.’

‘Ik vrees dat een beetje frisse lucht voor een leeg hoofd niet genoeg is.’ Hij wreef over zijn ongeschoren kin.

‘Maar het is een begin! Zullen we eens naar dat meertje lopen? Daar ben ik nog nooit geweest.’

Florian zwichtte en pakte zijn jas. April deed vandaag alsof het herfst was en had de wind vrij spel gegeven. Toen Florian zijn kraag opzette en daarbij hoorbaar zuchtte, streek Marie opbeurend over zijn rug, iets te lang en iets te teder. Ze schoof de grens stukje bij beetje op.

‘Heb je nog nieuws?’ Marie onderdrukte haar prangende nieuwsgierigheid, net zoals je ook tegen een kriebel in je keel voelt.

‘Al dagenlang hetzelfde: niets. Ik heb het gevoel dat ik Sofie met al die acties om onze relatie te redden juist definitief heb weggejaagd.’

‘Dat klinkt erg... definitief.’

‘Dat is het ook.’

Marie liep een paar stappen en ademde daarbij diep in, zodat haar stem bij haar volgende vraag niet te erg zou trillen.

‘Dan wordt het misschien tijd om...’ Ze kon het amper uitspreken, want voor haar lag er zo veel hoop in besloten. ‘... los te laten? Ik heb ooit gelezen dat je “vrijlaten” moet denken, omdat dat positiever is. Alsof je gevoelens een vogeltje zijn dat in een kooitje zit opgesloten. Misschien komt het ooit nog terug, misschien ook niet. Dat heb je niet meer in de hand. Jullie hadden samen plannen...’ Dat klopte niet, en Florian wist dat. Sofie had plannen gesmeed en hij ook. Maar samen? Hij wilde kinderen, maar had dat nooit gezegd. Hij wilde graag een tijd naar het buitenland om zichzelf opnieuw te ontdekken. Sofie wilde alleen maar dansen, het maakte niet uit waar.

Marie greep de kans aan om nog eens zijn rug te strelen, nu meer in de richting van zijn nek, die ze toevallig met haar vingertoppen aanraakte en waarbij ze meteen de vonken in haar lichaam voelde.

‘Weet je,’ ging Florian verder, terwijl ze langs de spoorlijn liepen, ‘misschien heb ik mezelf te lang voor de gek gehouden. Waarschijnlijk was het van begin af aan al duidelijk dat Sofie en ik slechts een tijdje samen konden zijn en

dat onze wegen zich dan zouden scheiden. Net als die rails hier, die lopen een tijdlang evenwijdig aan elkaar, maar gaan ten slotte toch uiteen omdat ze elk een andere bestemming hebben. Dat kun je niet veranderen, ze zijn immers van ijzer. En als het je al zou lukken om ze om te buigen, ontsporen er geheid treinen en vallen er slachtoffers.’

Ze liepen een paar meter zwijgend verder omdat Marie wilde dat de betekenis van zijn woorden echt tot Florian doordrong.

‘Mijn hoofd leegmaken is niet echt gelukt,’ merkte hij op een bepaald moment op.

Nu was het tijd voor deel twee van Maries plannetje. ‘Wacht maar af! Ik heb namelijk een *fouetté en tournant* geoefend om je op andere gedachten te brengen.’ Ze zette af voor de beroemde techniek, waarbij de danseres op haar ene been stond en de kracht voor de pirouette uit haar andere been haalde door dat snel, als een zweepslag, te bewegen. In *Het zwanenmeer* zaten er tweeëndertig achter elkaar.

Marie kwam niet verder dan twee.

Toen schoot ze in de lach, en ze sloeg haar handen voor haar mond.

Florian applaudisseerde.

‘Het wordt nooit wat met mij,’ zei ze.

‘Onzin, je beweegt je lichaam goed. Je moet alleen oefenen.’

‘Kun je me laten zien wat ik fout deed?’

‘Ja, dat kan ik wel.’

Marie nam de positie aan. ‘Ziet dit er zo goed uit?’

Het zag er vreselijk uit, vond Florian, maar zij zag er heel lief uit, onbeholpen als een jong hondje. Florian stap-

te naar Marie toe en tilde haar armen iets hoger op, duwde haar schouders zachtjes naar beneden en haar billen – daarvoor pakte hij haar bij haar heupen – een stukje naar voren. Het was prettig om haar aan te raken. Het voelde anders dan bij de ballerina's van het gezelschap.

‘Perfect!’ Hij trok zijn handen langzaam terug. ‘Je bent aangenomen.’

‘Zal ik je nog een positie laten zien?’

‘Natuurlijk!’

Op weg naar het meertje herhaalden ze dit spel keer op keer. De verdoving van de verliefdheid probeerde zijn bloedsomloop binnen te dringen, maar daarin zat nog veel te veel Sofie.

In het meertje peddelde vandaag een moedereend samen met haar zeven pulletjes als pluizige parels achter haar aan. ‘Jammer dat we niks hebben om te picknicken,’ zei Florian.

Marie klopte op haar kleine rugzak. ‘Dat hebben we wel.’

‘Meen je dat nou?’

‘Ik heb een paar pasteitjes gebakken, hartige en zoete, en we hebben ook champagne. Die is zelfs gekoeld.’

‘Je denkt echt aan alles.’

‘Als je iets doet, moet je het goed doen.’

‘Ja,’ zei Florian, ‘helemaal mee eens.’

Ze zaten daar nog een hele tijd bij elkaar.

De wind blies telkens weer als een stormachtige minnaar door Maries haren, maar ze streek haar lokken dan naar achteren, zodat Florian haar zag zoals haar kapper het bedoeld had. Toen ze weer thuis in de Beller Straße waren, gaf Marie Florian als afscheid een zoen op zijn

wang. Niet zo'n snelle, die als een vochtige handdruk was, maar zo eentje die je tijdens het liefdesspel gaf, waarna je het puntje van de neus en de gesloten oogleden kuste.

Sofie miste de warmte van de bakkerij toen ze de frisse aprillucht in stapte. Ze voelde dat haar lichaam bij elke stap verder afkoelde. Zodra ze thuis was, ging ze in de badkuip liggen en bleef daar met Italiaanse hits weken in het warme water, dat ze telkens bijvulde. Daarna at ze in de keuken bijna alleen maar brood. Het meeste had ze uit de bakkerij meegenomen, maar ze had ook elders wat gekocht, zelfs in de supermarkt, om te vergelijken. Ze vertrok haar gezicht bij het proeven of trok goedkeurend haar wenkbrauwen op, maakte aantekeningen over soorten en het aandeel aan graan, over korsten, over kruim en de gaatjes daarin.

Florian stoorde daar maar bij.

Hij kwam toch bij haar zitten en rook, na de wandeling met Marie, naar weiland, wind en champagne.

'Ben je er nog?' vroeg Florian.

'Ik zit hier toch,' antwoordde Sofie, die zojuist op haar telefoon informatie over oude graansoorten had gevonden.

'Je weet wel wat ik bedoel.'

'Ik moet dit hier zien.'

Wat Sofie met deze zin ook uitdrukte: ik wil niet zien wat er tussen ons ligt. Of daar niet meer ligt. Dat is nu mijn blinde vlek. En jij, Florian, zit daar middenin. Een deel van haar speet het dat ze zo tegen hem deed, zo afwijzend, zo bot. Maar dat was niet het luidste deel van haar.

Florian wilde haar over zijn dag vertellen, over de tijd

met Marie, die hij nooit verzweg. Van elke ontmoeting, elke aanraking deed hij haar verslag. En als hij thuis wijnflessen met Marie leegde, dan liet hij die staan, de glazen ook. Maar hij had de indruk dat Sofie zelfs over restjes lippenstift op een omwoeld bed niets zou hebben gezegd. Terwijl Florian wilde dat er tegen hem werd geschreeuwd, hij wilde verwijten en tranen, hij wilde ervaren dat Sofie nog iets voor hem voelde. Maar hij was van haar man gedegradeerd tot haar huisgenoot. En zij van zijn vrouw tot een egel. Hij had zich net opnieuw geprikt.

Het was een paar dagen geleden dat Sofies tweede brood was mislukt. Pas vanochtend was ze eraan toe om weer een poging te wagen.

Zoals Giacomo aan de verhalen voor zijn liedjes schaaftte, zo deed zij dat met haar dans. Soms een nieuwe stap naar voren en dan snel een *relevé* op haar teen. Op een ander moment spande Sofie haar hele lichaam aan en zette zich af voor een sprong die heel licht werd, eerder een soort uitrekken. Soms begon haar lichaam te draaien, naar links, daarna naar rechts, als in een wals, en bij ingebeeldde pirouettes draaide ze voorzichtig haar nek.

Aan het einde van de dag voelde haar lichaam vaak aan alsof het op het podium had gestaan. Het applaus miste ze niet zo heel erg, want het waren vooral de perfecte uitvoering en de tevredenheid over haar eigen prestaties die haar plezier deden.

Soms danste ze met Giacomo, zonder dat hij dat merkte. Dan schoof ze aan de werktafel iets meer naar hem toe om naar zijn zachte gezang te luisteren en bewoog daar dan op mee. Daardoor werden haar broden weliswaar ook een

beetje de broden voor meneer Torin, mevrouw Egerle en de familie Marienhof, over wie Giacomo in zijn liedjes zong, maar dat stoorde hen hopelijk niet. Misschien leidde het zelfs tot goed dorps nabuurschap.

Ook vandaag danste ze naar Giacomo toe. Het lied dat hij op dit moment zong, kende ze nog niet. Het was vast voor de nieuwe klant, die pas een ruime maand geleden in het dorp was komen wonen. Sofie wist alleen dat ze als fotomodel en soms als actrice werkte.

Bij elkaar opgeteld waren het misschien dertig, veertig dorpelingen in wier broden Giacomo hun verhalen mee bakte. Op de eerste plaats van Sofies hitparade stond het lied voor Marie, om wie Florian zich de laatste tijd zo bekommerde. Het was op een prachtige manier melancholiek.

Maar dit nieuwe lied kwam met stip binnen in de top drie van haar verhalenbakkershitparade.

*De wereld, die spiegelt zich in jou
En jij in haar, spiegel in de spiegel
Bruin je ogen, zwart je haar
Rood je lippen, kleurenspeel
Stof vlijt zich in banen tegen je aan
Maar jij blijft altijd jij
Want je wortelt diep in de grond
Berglucht, die staat je niet.*

Sofie merkte dat ze jaloers was op deze vrouw, die zulke bewonderende regels toebedeeld kreeg.

‘Je hebt mooie handen,’ complimenteerde ze Giacomo, in de hoop dat hij haar ook een compliment zou geven.

‘Deze grove dingen?’ grinnikte hij in plaats daarvan. Hij hield ze omhoog en wapperde ermee op de manier waarmee je kleine kinderen aan het lachen maakt.

Maar Sofie had geen behoefte aan kwinkslagen, ze had behoefte aan nabijheid. ‘Ik wil nog eens dat tweede brood proberen. Wil je me helpen?’

Hij ging achter haar staan en legde zijn handen op de hare.

Toen ze samen het deeg kneedden, vonden ze snel het perfecte ritme. Al bij de allereerste aanraking van zijn vingers trok er een huivering door Sofie heen, alle dunne haartjes op haar armen gingen rechtop staan. Giacomo hoorde haar verrukte ademhaling. Hij trok zijn handen weg en stapte bij haar vandaan.

Toen keek hij in haar ogen. Zo diep had Sofie hem dat nog nooit zien doen.

Hij begreep niet dat de lust hem gold, en niet het werk.

‘Nu ben je echt een broodbakker! Je maakt me heel, heel erg gelukkig, weet je dat? Jouw tweede brood is nog maar een kwestie van tijd.’

Giacomo omhelsde haar en Sofie beantwoordde die omhelzing. Streelde zijn rug, snoof zijn geur op, waarin branderige aroma’s zich vermengden met vers zweet en een zweem van zijn geliefde Calabrische zeep.

Plotseling stond Mot vrolijk naast haar te blaffen, ze sprong met haar voorpoten tegen haar op en keek haar vrolijk aan, met haar tong uit haar bek.

‘Je hebt het haar dus toch geleerd!’ Sofie keek Giacomo plagerig en met fonkelende ogen aan.

‘Nee, Mot geeft er de voorkeur aan zichzelf van alles te leren.’

Sofie hurkte naast de dashonddame neer en aaide haar warme hangoren. Dat had ze de hele tijd al willen doen.

Het tweede brood lukte ook vandaag niet, maar zelfs dat kon haar jubelstemming niet bederven. Vlak voordat ze de bakkerij verliet, liep ze naar voren, de winkel in. 'Ik ben een broodbakker,' zei ze tegen Elsa, en ze salueerde als afscheid. Het was domme opschepperij, dat wist ze. Maar ook echte trots. Voor het eerst had ze het gevoel dat dit haar nieuwe pad was. Nee, haar nieuwe leven.

'Dat is goed,' zei Elsa tot Sofies verbazing. 'Daar ben ik blij om. Dan kan ik eens wat langer bij mijn familie op bezoek. Dat ben ik al een eeuwigheid van plan.'

'Maar ik sta achter te bakken en niet hier voorin, dat kan ik niet...'

'Dat lukt je wel. Dat bakken heb je ook onder de knie gekregen. En ik had er nog wel alles om durven te verwedden dat je na de eerste dag nooit meer terug zou komen.'

Haar woorden waren bijna zacht.

'Dank u,' zei Sofie. 'Dat is echt... lief van u.'

Elsa knikte, deed haar schort af, vouwde het op en legde het netjes naast de oude kassa. Nadenkend streek ze erover, keek nog eens rond, knikte tevreden en liep door de voordeur naar buiten. Alsof ze een doodgewone klant was en niet langer bij Bäckerei Johannes Pape & Sohn hoorde.

6

Een brood

Sommige ziektes lagen in het lijf op de loer totdat de vakantie begon en sprongen dan als een duveltje uit het doosje.

De griep die het op Irina Nijinsky had voorzien was echter van het ongeduldige soort, dat niet op een paar vrije dagen kon wachten, zelfs niet tot morgen na de première van *Giselle*.

Het was vlak voor drie uur 's nachts toen de griep besloot met volle kracht de aandacht te trekken.

Om half vier ging bij Sofie en Florian de telefoon. Omdat dat tijdstip voor Sofie vlak voor het opstaan lag en het voor Florian midden in de nacht was, was zij degene die naar de telefoon rende. Nachtelijke telefoontjes betekenden nooit goed nieuws. Was er iets met Anouk, Franziska of Philipp, de man van haar zus?

Daarom sprak Sofie na het opnemen het woord 'Hallo' uit zoals je dat in een donker bos zou roepen, in de hoop dat de jager zou antwoorden dat hij het monster had neergeschoten.

'*Giselle*, kun je dat nog dansen?' klonk het aan de andere

kant van de lijn, gevolgd door gehoest dat alleen al bij het aanhoren pijn deed aan de bronchiën.

‘Irina?’

‘Kun je het nog? Zonder erover na te denken?’

Sofie luisterde naar zichzelf en nam in haar hoofd de danspassen, sprongen en bewegingen door, en probeerde tegelijkertijd in de rest van haar lichaam de benodigde spieren, pezen, gewrichten en botten te voelen. In het lichaam van een nieuwbakken bakker. Haar hoofd antwoordde ‘Ja’ en haar lichaam ook, zij het een tikje treuzelend en met licht trillende stem.

‘Dat kan ik,’ zei ze daarom.

‘Goed,’ antwoordde Irina. Weer een hoestbui.

‘Hoezo?’

‘Je moet morgenavond mijn rol dansen!’

Sofie had heel bewust niet meer bijgehouden wat er wanneer in de schouwburg werd opgevoerd. Zelfs het cultuurkatern in de krant sloeg ze over, net zoals ze vroeger alleen de sportpagina’s had overgeslagen.

‘Morgen al?’

‘Je zei net dat je het nog kunt!’

‘Maar mórgen?’

‘Sofie, ga meteen naar de schouwburg! Onze gastchoreograaf is al op de hoogte en gaat op pad zodra jij vertrekt. Ik smeeik het je, echt. De uitvoering van morgen moet doorgaan, anders kan die niet meedingen naar de Pavlova-prijs. Ik heb nog wat van je tegoed. Omdat je bij mijn première bent weggelopen!’

Dat was waar. Maar dat was niet de reden voor wat Sofie vervolgens zei.

‘Goed, ik vertrek nu meteen.’

De reden was dat ze op het podium wilde staan. Er was immers een orgaan in haar lichaam dat ze het niet had gevraagd, maar dat onmiddellijk en luid antwoord had gegeven.

Haar hart.

Het hart van een danseres.

Snel maakte ze zich in de badkamer gereed, haalde in de donkere slaapkamer stilletjes haar ballettenue uit de klerenkast en schreef aan de keukentafel een briefje dat ze op de deur van de bakkerij wilde plakken. Daarna ging ze naar buiten, en liep met snelle stappen door het dorp naar de tramhalte. De bakkerij lag op de route, ze plakte snel haar briefje op de deur. Toen ze zich omdraaide en verder wilde lopen, stond Giacomo opeens voor haar, in een veel te wijde pyjama, bedrukt met scheepjes en ankers. Zijn haar zat niet perfect, maar juist woest en wild, door de nacht in de war gemaakt. Sofie had de neiging om het glad te strijken.

‘Ik hoorde een geluid en ging kijken wat het was.’ Giacomo wees op de tonnen. ‘Daar heeft een keertje een kat klem in gezeten. Die heb ik eruit moeten bevrijden. Als dank werd ik gekrabd.’ Hij zag het handgeschreven briefje achter Sofie op de deur hangen. ‘Wat staat daar?’

‘Ik moet dansen,’ zei ze. ‘Morgen.’

‘Dan kun je niet bakken.’

‘Nee.’

‘Maar daarna kom je terug?’

Sofie hoorde de bezorgdheid in Giacomo’s stem, die daardoor verkeerd klonk. Alsof er aan een brooddeeg bittere alsem was toegevoegd, waardoor er niets meer van dat eigenlijk zo wonderlijke mengsel bij elkaar paste. Sofie

hoorde ook het moment waarop ze aarzelde. Ze hoopte dat Giacomo het niet had gemerkt.

‘Morgen is de première. Ik weet niet wanneer Irina, zij heeft de...’ Ze wilde ‘hoofdrol’ zeggen, maar dat voelde verkeerd. Ze had immers zelf altijd de hoofdrol gehad. En nu ook. ‘Dat is een collega, ze is ziek. Ik moet voor haar invallen.’

‘Ik begrijp het.’ Giacomo knikte. Te vaak. ‘We redden het hier wel.’

Sofie omhelsde hem. ‘Je bent een goeie, vergeet dat niet.’

Hij keek haar vragend aan. Maar hij vroeg het niet. Het antwoord boezemde hem te veel angst in.

Toen Sofie de grote repetitieruimte van de schouwburg in liep, begroette de jonge gastchoreograaf, die bontgekleurde houten kralen in zijn volle blonde baard had gevlochten, haar even innig als een teruggekeerde verloren zus. Florian had hem dit seizoen voor een encensering aanbevolen omdat hij met zijn onconventionele werkwijze klassieke stukken nieuw leven inblies. Hij stak meteen van wal, want er stond voor hem veel op het spel. *Giselle* was een van de grootste meesterwerken uit het klassieke ballet.

Voor iedere ballerina die de titelrol danste, betekende het een flinke uitdaging om de verandering van eenvoudig boerenmeisje naar geest, van naïef naar lijdend, geloofwaardig uit te beelden. Sofie nam meer tijd voor de warming-up dan voorheen, alsof ze eerst moeizaam elke spiergroep in haar lichaam wakker moest schudden.

Maar hoe vaker Sofie zich uitrekte, hoe meer ze merkte dat haar lichaam door het harde werk in de bakkerij veel beter in vorm was dan ze had verwacht. Niet alleen haar

armen, door het vele kneden, vormen en tillen, maar ook haar benen, door al dat lange staan en die talloze korte stukjes lopen, door het knielen en het bukken en het draaien en het strekken. Ze was bovendien amper aangekomen omdat ze in de laatste weken weliswaar veel brood, maar bijna niets anders had gegeten. Misschien zou ze niet meer zo elegant kunnen dansen, maar wel veel krachtiger.

‘Ben je al klaar?’ vroeg de choreograaf telkens weer. ‘Kunnen we beginnen?’ Hij bewoog zijn hoofd schokkend, als een zenuwachtige kip, en Sofie was bang dat die kralen daardoor uit zijn baard zouden vliegen.

Ze ging in positie staan.

Vanuit haar voetzolen steeg warmte op die pas in de puntjes van haar haar afnam. Sofie ademde diep in. Dacht aan Giselle. Dacht aan een meisje dat goedgelovig van dag tot dag leefde en meende dat het altijd zo zou blijven.

Na vier passen viel ze voor de eerste keer.

Mensen herinneren zich hun fouten vooral om ze niet nog eens te maken. Maar wat gebeurt er als de herinnering je juist zenuwachtig maakt, met nieuwe fouten tot gevolg? Toen Sofie de avond daarop met een woest kloppend hart in de coulissen stond te wachten totdat ze op moest, herinnerde ze zich al die keren die ze de vorige dag was gevallen. Het leek wel alsof het leven voor deze uitvoering heel veel valstrikken voor haar had geplaatst. De vraag was niet of ze er in eentje zou stappen, maar wanneer. En hoe vaak.

Het korte muzikale voorspel was ten einde, de strijkers speelden zachter. Na een minuscule pauze zetten de blazers in en ging het doek op. Het dorpsplein was modern vormgegeven, met op de achtergrond de schoorstenen, fa-

briekshallen en pijpleidingen van de zware industrie. Prins Albrecht verscheen met zijn dienaren, daarna Hilarion, de jachtopziener.

Giselle was in het huis waar ze woonde met haar moeder, een wijnboerin.

Er werd op de deur geklopt.

Haar opkomst.

Een oorverdovend applaus brak los. De regionale krant had gemeld dat ze vandaag weer ging dansen, de lokale radio ook, er was zelfs een cameraploeg van de tv aanwezig. De terugkeer van de prima ballerina.

Maar dat was slechts het klatergoud. Velen waren hier om haar te zien vallen, dat wensten ze Sofie zelfs toe. Ze had immers haar opvolgster Irina tijdens een uitvoering uit haar concentratie gehaald door zo respectloos weg te lopen. Migraine, wat een onzin.

De eerste minuten verliepen zonder missers. Toen was het tijd voor de solo van Giselle. Twaalf maten, dwars over de hele breedte van het podium, huppend op hetzelfde been. *Temps levés sur pointe*.

Bij de repetitie was ze twee keer gevallen.

Bij elke stap voelde ze zich als een koorddanseres hoog boven de trapeze.

Ze wankelde, herstelde zich, raakte daardoor licht uit haar evenwicht, spande haar lichaam, voelde in haar voetzolen hoe hard de vloer was, verzamelde kracht voor de volgende sprong, beheerste haar ademhaling.

De solo lukte.

Er verscheen een glimlach op Sofies gezicht. En die verbrak de keten aan herinneringen aan al die keren vallen. Dit was haar podium, dit was háár optreden. Tijdens de

‘Pas des deux des jeunes paysans’ met al die krachtige sprongen was Sofie al aardig in haar element. Na elke scène klonk er applaus, dat als een warme golf naar haar toe rolde.

En ze had bijna geen pijn in haar voet.

Tot aan het einde viel ze geen enkele keer. Toen ze na de laatste sprong zo zacht landde dat het leek alsof ze met een onzichtbare hand de planken van het podium beroerde, beefde de schouwburg van het applaus.

Dansen zorgde weliswaar voor meer zweet en vermoeidheid dan bakken, maar het liet een mens ook zweven als een veertje.

Na het laaiend enthousiaste slotapplaus, waaraan geen einde leek te komen, hield ze een toespraak.

Tijdens het premièrefeest vond ze een bericht van Giacomo op haar telefoon. Hij vroeg of ze wist waar Elsa was.

Sofie stuurde snel een antwoord. ‘Ze zei gisteren tegen me dat ze wat langer bij familie op bezoek wilde. Dat wilde ze al een hele tijd. Ze was erg gelaten, zo had ik haar nog nooit meegemaakt.’

Er kwam geen antwoord van Giacomo.

Ook niet toen Sofie hem vijf minuten later drie vraagtekens stuurde.

Toen Elsa had besloten om te sterven, ging ze schoonmaken. Van de wit betegelde keldervloer tot onder het dak op zolder. Ze zoog, veegde, waste alle ramen, schuurde het bad, poetste het oude tafelzilver totdat het glansde, ont-dooide de koelkast en de vriezer en gooide de inhoud ervan in de vuilnisbak. Niemand moest haar kunnen verwijten dat ze haar huis niet netjes had achtergelaten.

Daarvoor had ze bijna anderhalve dag nodig. Het werk werd enkel onderbroken voor een bezoek aan de kapper en voor linzensoep met bockworst, die ze over die tijd verdeeld at, vijf borden in totaal. Dat was haar lievelingseten. Geen brood erbij. Alleen maggi erin. Heel veel, totdat de soep bij het roeren van kleur veranderde.

Nadat ook de laatste vlok stof was weggewerkt, naaide ze stenen in haar nette winterjas. Al jaren van tevoren had Elsa de zware stenen verzameld en ze in een grote mand naast haar naaimachine bewaard. Eenmaal dichtgeknoopt zou ze de jas in het water niet meer kunnen uittrekken. Hij zou haar naar de bodem van het meertje voeren.

Elsa had het tijdstip dat de patholoog-anatoom had genoemd onthouden.

Tussen tien en elf uur 's avonds.

Destijds had ze al geweten dat dat ook het tijdstip van haar dood zou worden.

Maar toen had Giacomo haar nodig gehad, en je kon iemand die het bedrijf van je eigen familie voortzette toch niet in de steek laten.

Elsa keek in de spiegel nogmaals naar haar kapsel, bekeek de glans van haar leren schoenen.

Ze was er klaar voor.

Bij wijze van afscheid aaide ze Mot, die hier in huis altijd bij een nepschoorsteen sliep, over haar kopje. De oude dashonddame keek op en liet een klaaglijk geblaf horen dat in Elsa's oren in een vaarwel veranderde. Op het antwoordapparaat van het dierenasiel in de stad had Elsa een bericht ingesproken, en ze had ook een passend bedrag gedoneerd. Mot zou niet onverzorgd achterblijven. Elsa wilde niet dat Giacomo haar moest overnemen. Ze wilde niemand iets schuldig zijn.

Toen ze de deur van buitenaf op slot deed, lag er geen afscheidsbrief in het huis. Ze was tijdens haar leven karig met woorden geweest, dat ging nu niet opeens veranderen. Er waren toch al geen woorden nodig. Ze zou dood zijn, het waarom zou niemand interesseren. Behalve Giacomo. En Giacomo kende de reden.

Elsa koos voor een kleine omweg, zodat ze niet langs het sportveld en ook niet langs café Ochsens kwam. Ze wilde niemand tegenkomen, maar zich in alle rust op het weerzien verheugen. En het lachen van Giacomo en Sofie in de bakkerij vergeten. Die vreugde waarvan ze nooit deelgenoot was geweest. Vreugde hoorde al heel lang niet meer bij haar leven. En dat was niet erg.

Het was een mooie aprilnacht. Doordat het maantje een kleine sikkkel was, konden er veel sterren aan de hemel stralen. Er waaide een zacht, warm windje dat Elsa voorzichtig naar het meertje leek te leiden. Ze hoorde in de verte een vos roepen, en af en toe ruiste er iets vlak bij haar.

Toen stond ze aan het water.

Veel eerder dan gedacht.

Terwijl ze toch langzaam had gelopen. Als bij een religieuze processie. En elke stap was vanwege die stenen erg zwaar geweest.

Hoewel Elsa zich plechtig had voorgenomen om het niet te doen, keek ze toch nog even om naar het dorp, dat met zijn vele lichtjes aan de kaarsen voor het allerheiligste in de kerk deed denken.

Toen keek ze weer naar het meertje. Dat was zwart en stil. Er bewoog niets aan de oppervlakte, de duisternis was als een zwart laken.

Vanaf de oever zou de bodem geleidelijk naar beneden

gaan, tot het punt waarop de grond opeens diep wegzonk, vier meter steil de diepte in.

Elsa ging aan de rand van de oever staan en ademde zwaar.

Toen zette ze haar eerste stap het water in.

Het was veel kouder dan verwacht, haar schoen zonk weg in het slib op de bodem. Ze mocht niet vallen, niets breken. Waardig deze wereld verlaten, dat was Elsa's wens. Ze verdrong hoe gruwelijk verdrinken was. Wat dat betreft had ze immers geen keuze, haar enige kind was hier verdronken. Ze ging het hem nadoen.

Nog een stap.

De kou greep naar haar enkels.

Snel zette ze nog een paar stappen. Ze wilde het niet koud hebben. Ze wilde verdrinken voordat ze de kou diep in haar botten voelde.

Achter haar werd een fiets op de grond gegooid. Iemand hapte naar adem.

'Je komt nu meteen dat water uit!'

Toen stapte er iemand achter haar het meertje in. Een hand greep haar bovenarm vast, stevig als een bank-schroef.

'Laat me! Ik kan zelf wel bepalen wanneer ik ga!'

'Ik wil je niet verliezen!'

Ze draaide zich om, een schoen raakte los van haar voet.

Bezwete haren kleefden aan Giacomo's voorhoofd. Zelfs in het donker van de nacht zag ze hoe rood aangelopen zijn gezicht was. Hij was hierheen gesuisd, had alles gegeven wat in zijn benen zat. En meer.

Zijn hand ging naar Elsa's gezicht. Hij wilde haar wang strelen, haar troosten.

Elsa sloeg hem weg.

‘Wat heb ik voor reden om te blijven? Mijn man is al lang dood, mijn enige kind ook, jij haat me...’

‘Ik haat je niet.’

‘Maar ik haat jou!’ Elsa brulde tegen hem. Ze had al tientallen jaren niet meer geschreeuwd. Dat voelde zo goed.

‘Ik heb je nooit kwaad willen doen.’

‘Ik had zo graag kleinkinderen gewild!’

‘Dat heeft niet zo mogen zijn.’

‘Dat was jouw schuld! Laat me los.’ Ze probeerde zich los te rukken, maar Giacomo hield haar nog steviger vast.

‘Geen denken aan dat ik jou laat verdrinken.’

‘Ik wil niet meer. Jij hebt me niet meer nodig. Je hebt me misschien wel nooit nodig gehad.’

‘Maar ik heb je altijd bij me willen hebben! Jij bent alles wat ik nog heb.’

Elsa probeerde uit alle macht Giacomo van zich af te duwen. ‘Je kunt me niet eeuwig hier houden. Als ik vandaag niet het water in ga, dan morgen. Of wil je mij elke seconde van je leven in de gaten houden?’

Giacomo zag tranen in Elsa’s ogen. Die had hij daar nog nooit eerder gezien. Zelfs toen niet.

Hij liet haar los.

Elsa deed een stap naar achteren. Nog even en ze stond bij de afgrond.

Giacomo kwam haar achterna, zijn stem trilde van woede. ‘Je had Sofie nooit verteld dat je naar je familie gaat als je niet diep in je hart had gewild dat ik je zou tegenhouden.’

‘Dat is niet zo!’

‘Ja, dat is wel zo. Je had al veel eerder kunnen gaan, maar je wilde mij niet in de steek laten. Je gaf om me.’

‘Ik gaf om het bedrijf!’

‘Als je nergens meer om geeft, geef je ook niet om een bedrijf. Je kunt nog zo vaak beweren dat je geen hart meer hebt omdat het toen uit je is gereten, maar daarmee wordt het nog niet waar. En of je nou wilt of niet, ik hou van je als van mijn eigen moeder. En ik vraag niet of je ook van mij houdt.’

‘Dat doe ik ook niet. Ik veracht je, vanwege alles wat je toen hebt gedaan!’

Elsa's hiel schoof over de glibberige bodem van het meertje naar achteren en ze voelde opeens dat ze uitgled. Nog één stap en Giacomo zou haar niet meer kunnen tegenhouden. De ingenaaide stenen trokken steeds sterker. Ze kwamen van hier, ze wilden naar hier terugkeren.

Ze deed de laatste stap.

Het water zoog aan haar jas en trok die, met Elsa, de diepte in. Ze kon niet eens meer een laatste keer haar longen met lucht vullen, het kwam niet meer tot dat afscheid in rust en vrede dat ze zich had voorgesteld. Het zou nu een gejaagde dood worden.

Toen haar hoofd onder water werd getrokken en de kou haar oren in stroomde, wist Elsa opeens niet meer zo zeker of ze wel wilde sterven. De angst in haar lichaam was nog kouder dan het water om haar heen.

Giacomo sprong en kreeg haar rechterhand te pakken, die ze in een reflex had uitgestoken.

Hij probeerde haar omhoog te trekken, maar verloor zijn evenwicht, hij struikelde in de richting van de diepte en zette zich met zijn hakken schrap in het slib, boog met

zijn volle gewicht zijn rug naar achteren en pakte haar ook met zijn andere hand vast. Zijn schoenen glibberden naar voren, maar stap voor stap lukte het hem om achteruit te lopen en Elsa naar boven te trekken, totdat ze water uitspuugde en naar lucht hapte.

Giacomo greep haar vast en trok Elsa en zichzelf op het droge. Volledig uitgeput liet ze zich in het gras vallen, hij plofte hijgend naast haar neer. Hun borstkassen gingen op en neer alsof ze vissen op het droge waren.

‘Geef me een reden om te leven,’ zei Elsa ten slotte. ‘Eentje maar. Die me mijn verdriet laat vergeten. Je hebt een dag de tijd.’

Ze had het niet over geen alcohol, dat wist Giacomo. Al was dat het middel waarvoor velen kozen. Elsa moest met geluk worden verdoofd. Als dat hem niet lukte, zou hij de belangrijkste belofte van zijn leven verbreken.

‘Geef me een week,’ zei Giacomo.

Elsa was te uitgeput om tegen hem in te gaan. Die ene week maakte nu ook niet meer uit. Jarenlang was er geen reden gevonden, dat zou deze week ook niet gebeuren. En als ze dan zonder haast het water in kon gaan, zou ze ook kunnen loslaten.

Haar adem.

Haar leven.

Haarzelf.

Toen Giacomo de volgende ochtend over het grindpaadje naar de bakkerij liep, met de Calabrische geur van de bergamotzeep nog in zijn neus, voelde hij zich sinds lange tijd weer een vreemde in dit land. Want je eigen land, dat waren geen gebouwen en straten, geen kerktorens en rivie-

ren. Dat waren allemaal slechts symbolen voor wat echte wortels waren: de mensen. Hij vroeg zich af of Elsa daadwerkelijk zou verschijnen of dat ze 's nachts stiekem naar het meertje was teruggegaan, en of Sofie terugkwam of dat ze bij haar oude liefde bleef.

Nadat hij het lichtknopje had omgedraaid en de tl-buizen flakkerend waren aangegaan, voelde zijn geliefde bakkerij klein aan, provinciaals en wanordelijk.

Zo had hij die nog nooit bekeken.

In zijn ogen was het altijd een idyllische plek geweest, op een sympathieke manier onvolmaakt en ouderwets.

Eenzaamheid veranderde de dingen om iemand heen. Dat werden ook eenzame dingen. Zelfs de oude draak leek nog nooit door Giacomo te zijn aangeraakt.

Giacomo luisterde of hij voetstappen hoorde die de komst van mensen aankondigden, of het getik van Mots trage pootjes. Maar er was alleen de stilte van het dorp, af en toe onderbroken door een auto die naar de stad vertrok.

De foto's van Modugno, Gattuso en zijn nonna stofte hij vandaag niet af, hij stak de oven niet aan en de werktafel kreeg geen dekentje van bloem. Alles leek opeens zo zinloos. Het was alsof Elsa hem gisteren met haar neerslachtigheid had besmet.

Toen hoorde hij de deur van de zijingang van de winkel kraken. Zo luid alsof er een oude eik omviel. Elsa hing met een klokkend geluid haar jas op en zette de kassa aan.

'Goedemorgen!' riep Giacomo naar haar, wat hij anders nooit deed.

Er kwam geen antwoord.

Zelfs een gebeurtenis als die van gisteren veranderde El-

sa niet. Daar hadden tientallen jaren zich al op stukgebeten. Ze was door niets te vermurwen, daarom zou ze hem ook precies een week geven.

En hij had geen idee hoe hij voor haar een reden moest vinden.

Mot trippelde naar binnen en ging tegen de oven aan liggen, maar ze kon geen plekje vinden dat haar beviel.

Met tegenzin ging Giacomo aan het werk. En het viel hem op dat de bakkerij zonder Sofie anders klonk, er was meer nagalm, als in een kleine kapel. Toen Giacomo zijn lied voor Marie Denka inzette, voelde dat helemaal niet prettig. Daarom hield hij op met zingen en bakte hij geen verhaal mee in het deeg.

Drie kwartier later kwam Sofie eindelijk binnen, haar haar haastig in een knotje gedraaid, haar wangen rood van de wandeling door de koele ochtendlucht.

‘Ik heb gisteren te lang gefeest,’ gaf ze als excuus.

‘Het is mooi als je iets te vieren hebt. Dan moet je dat ook doen.’

‘Vanwege mijn optreden.’

‘Dat dacht ik al.’

‘Wil je niet weten hoe het is gegaan?’

‘Vast erg goed, als je het hebt gevierd.’ Giacomo probeerde het heel achteloos te laten klinken. Geen emoties te tonen. Dat mislukte.

‘Ja, dat klopt.’

‘Dat is fijn.’

Ze ging dichterbij hem staan, met haar hoofd gebogen. ‘Ik moet je iets vertellen, of nou ja, opbiechten.’

‘Ik ben geen priester, ik kan je geen absolutie geven.’ Dat

zei hij niet om het afscheid voor Sofie moeilijker te maken, ook als het voor hem moeilijk zou zijn. Het was eenvoudigweg de waarheid: veel dingen moest je vooral jezelf vergeven. ‘Gooi het er maar uit, zo erg zal het vast niet zijn.’ Hij keek naar het deeg, dat vandaag om wat meer vocht had gevraagd. Hij voelde aan zijn bovenarm dat Sofie zich zachtjes tegen hem aan vlijde, en op zijn rug voelde hij de tedere druk van haar hand. Dat bood troost.

‘Het was fijn om weer op het podium te staan, weet je. Net thuiskomen.’

‘Het applaus heeft je vast goedgegaan.’ Zoiets was er in de bakkerij immers niet. Meer dan een trotse blik en een hartelijk woord had hij niet te bieden.

‘Ja, zeker. En het was fijn om al die bekende gezichten weer te zien. Het heeft me goedgegaan, die hele danswereld. Dat was de oude Sofie, je weet wel, het eerste brood.’

‘Een bijzonder goed brood,’ antwoordde Giacomo. ‘Ik begrijp het,’ zei hij toen zachtjes, om het gemakkelijker voor haar te maken. Daarom liet hij haar ook niet zijn gezicht zien. ‘Je wilt weer terug. En dan moet je dat ook doen. Ik red me hier wel, maak je maar geen zorgen. Zo is het leven.’ Hij tastte naar haar hand, om die te drukken.

‘Dank je,’ zei Sofie, en ze beantwoordde de handdruk. ‘Dat is erg lief van je.’

Giacomo zei niets, zijn mond was te droog.

‘Weet je wat ik gisteren op het podium heb gezegd, nadat het slotapplaus was weggestorven?’ fluisterde ze tegen hem, nog steeds vervuld van geluk: ‘Dank u voor deze prachtige avond.’

‘Het is heel netjes om te bedanken. Erg beleefd.’

‘Ik heb nog meer gezegd.’

‘O ja?’ Giacomo luisterde niet meer zo goed. Hij had het liefst naar iets anders geluisterd, zoals hij nu ook naar iets anders keek. Maar dat ging helaas niet.

‘Ik heb diep ingeademd en gezegd: “Ik had deze dans nodig. Ik had dit afscheid nodig. Want eigenlijk hebt u vanavond geen ballerina *Giselle* zien dansen, maar een bakker. Want dat ben ik nu. Kom maar naar Giacomo’s bakkerij, daar werk ik nu. Bäckerei Johannes Pape & Sohn. Wij bakken brood dat danst op uw tong.”’

Nu wilde Giacomo zijn gezicht niet laten zien omdat de tranen in zijn ogen sprongen. ‘Dat heb je mooi gezegd.’

‘Ja, hè?’ Ze drukte haar hele lichaam tegen hem aan.

‘Vooral dat over dat brood, dat op je tong danst. Dat vind ik mooi. Heel erg mooi.’

Hij draaide zich naar haar om en sloeg zijn armen om haar heen. ‘Ik was bang dat ik je kwijt was.’

‘Je heb me toch net gevonden! En ik jou. Zullen we gaan bakken? Wacht het deeg?’

‘Ja, dat wacht.’

Toen Giacomo naar Mot keek, zag hij dat ze eindelijk vredig lag te slapen.

Het werd een goede dag in de bakkerij. Sofie danste veel meer dan voorheen. Haar bewegingen namen nu ruimte in, en soms deed ze vanaf de werktafel een paar stappen achteruit, om zich te draaien of helemaal op de punt van haar tenen te gaan en te trippelen. De bakkerij was haar podium geworden.

Sofie bleef echter niet om haar tweede brood te verbeteren, want de vermoeidheid vlijde zich als een zware, warme deken over haar heen.

Ze had de kleine bakkerij amper verlaten of de deur ging weer open. Giacomo keek op en zag tot zijn verbazing dat het niet Sofie was, maar een man die hij herkende als een klant die af en toe langskwam. Hij veegde het meel en de deegresten van zijn vingers om Florian een hand te kunnen geven.

Maar die wilde zijn handen voor iets anders gebruiken. Gisteravond, bij het optreden van Sofie, dat hij tegen haar wil toch had bijgewoond, was hij zo gelukkig geweest, want het voelde alsof ze weer naar hem terug was gedanst. Maar toen die toespraak. De hele nacht had hij geen oog dichtgedaan, maar gedronken, alles wat hij had kunnen vinden. Zelfs de al ingepakte fles wodka, die klaarstond voor de verjaardag van de intendant, had hij soldaat gemaakt. Zijn droefenis had zich met al die alcohol vermengd en was veranderd in woede. Dat voelde stukken beter dan verdriet. Eerst was hij woedend op Sofie geweest, maar omdat hij nog steeds te veel liefde voor haar voelde, kon zijn woede niet onbeheerst zijn, zoals echte woede hoort te zijn.

Maar er was iemand voor wie dat niet gold.

En Florian smeedde een plan.

Als hij Sofie niet kon veranderen, dan deed hij dat wel met de man die haar van hem had afgepakt. Hij zou hem net zo lang slaan totdat hij Sofie weer teruggaf. Dat klonk in Florians benevelde brein als een solide, zinvol plan waardoor alles weer zou worden rechtgezet.

Maar hij had geen enkele ervaring met geweld, dus het lukte hem alleen om Giacomo bij diens kraag te pakken. 'Ik wil mijn vrouw terug!'

'Ik heb haar niet,' zei Giacomo, die probeerde los te ko-

men uit zijn greep, want het ademen ging zo wel erg moeizaam.

Mot sprong tegen Florian op en begon te blaffen. Maar omdat ze net zo weinig ervaring had met blaffen als Florian met geweld bleef het bij een amusant gekef.

‘U weet heel goed wat ik bedoel.’ Hij voelde zich zo dom dat hij zijn greep liet verslappen. Maar hij liet Giacomo’s kraag niet los. Mot trok zich weer terug bij de oven en gromde alleen nog wat.

‘Ja, maar weet u het ook?’ wist Giacomo uit te brengen, terwijl hij weer lucht in zijn longen probeerde te krijgen. ‘Als u uw vrouw bent kwijtgeraakt, kunt u beter vragen: heb ik wel goed naar haar gezocht?’

‘Ik hoef haar niet te zoeken! Sofie is altijd hier, brood aan het bakken, bij u, zelfs als ze thuis is!’

Giacomo strekte zijn nek. ‘Kunnen we dit alstublieft bij een espresso verder bespreken?’

‘Nee, ik wil nu geen koffie!’

‘U ziet er anders uit alsof u er eentje kunt gebruiken. En het is echt heel goede.’

Giacomo’s vriendelijkheid ontwapende Florian. Hij liet hem snuivend los. ‘Ach, verdomme!’

‘Een dubbele?’

‘Ja, dat is goed.’

‘Pak dat krukje maar, naast de werktafel.’

Toen Giacomo met twee espresso’s uit zijn kantoortje terugkwam, was Florian bijna ingedut, zijn oogleden waren al half op weg naar beneden.

‘Hier.’ Giacomo gaf hem een kopje aan. ‘Ik heb nagedacht.’

Florian krabde aan zijn hoofd. ‘Ik ook. Maar soms lukt dat niet zo goed.’

‘Ik heb een belangrijke vraag voor u.’

‘Voor mij?’ Zijn verbittering was nog niet helemaal verdwenen. ‘Ik had het me eigenlijk andersom voorgesteld.’

Giacomo wachtte totdat Florian een slok had genomen, want hij moest wel volledig bij bewustzijn zijn. Toen vroeg hij: ‘Bent u al verliefd geworden op de nieuwe Sofie?’

‘Ik heb altijd al van Sofie gehouden. Altijd!’ Florian zette het kopje zo hard op de werktafel neer dat er wat van de koffie op spatte.

‘Dat is niet genoeg. U bent destijds verliefd geworden op de gevierde ballerina. Sofie moet voelen dat u nu op de bakker verliefd bent!’

‘Maar van haar hou ik toch ook al?’

‘Als het allemaal zo goed ging, dan zat u hier niet, hè?’

Florian nam nog een slok, een te grote, waardoor hij moest hoesten. ‘En hoe gaat dat dan?’

‘Ook daar heb ik over nagedacht.’

‘Dat doet u best wel vaak...’

‘Als je er eenmaal mee begint, kun je er moeilijk mee ophouden.’ Giacomo boog zich vertrouwelijk naar Florian toe. ‘Begin ook met het bakken van brood! Dat geeft een basis om weer echt verliefd te worden op Sofie, geloof me.’ Giacomo wist heel goed waarover hij sprak.

‘Dat is uw advies?’ Florian trok een gezicht. ‘Denkt u dat het bakken van brood alle problemen de wereld uit krijgt?’

‘Zo zou ik het niet willen zeggen.’ Maar zo bedoel ik het wel, dacht Giacomo.

‘Wat moet ik dan allemaal nog meer doen?’ Florian stond op en begon als een gekooide tijger heen en weer te lopen. ‘Ik heb er genoeg van om telkens iets nieuws te proberen, ontbijt op bed of rozenblaadjes of weet ik wat, en

daar elke keer de mist mee in te gaan!’

Giacomo pakte hem bij zijn schouders. ‘Ze is nu een echte bakker. Daarom win je haar hart met meel, gist en water.’

‘Dat klinkt in elk geval minder duur dan samen naar de Cariben.’ Florian lachte droogjes.

‘Daarmee kunt u alleen een vrouw overtuigen die graag op reis gaat.’

‘Ik weet het niet.’

‘Waag het erop.’

Florian keek Giacomo lange tijd aan. ‘Oké, waarom ook niet. Gaat u het me leren? Nu? Meteen? Hier?’

Giacomo schudde zijn hoofd. ‘Dat gaat Sofie doen. Ga samen met haar bakken. En als u Sofie echt terug wilt krijgen, moet u slecht bakken. Want hoe slechter u bakt, hoe meer ze u gaat helpen. Kunt u slecht bakken?’

Florian lachte fijntjes. ‘Daarin ben ik kampioen.’

Wie te veel tijd heeft om zich voor te bereiden, doet al snel te veel. Florian had helaas een hele ochtend de tijd om het gemeenschappelijke bakken met Sofie voor te bereiden. Als verrassing.

Omdat hij niet wist welke soort meel de juiste was – het verbaasde hem dat er zo veel soorten waren – had hij ze allemaal gekocht, van elke variant twee pakken. Daarna de boter: wel of niet gezouten? Met zeezout? Of toch maar margarine (die op de verpakking beloofde immers de ideale keuze voor bakken te zijn)? Weer kocht hij alles. Gist riep de vraag op: droog of vers? Hij moest lang zoeken voor hij ze vond, die kleine gistblokjes in de koelvitrine waren hem nooit opgevallen. Hij zat er nu toch helemaal

in, dus hij kocht droog én vers. Eieren kocht hij in alle maten die er waren. Zout had hij voor de zekerheid ook maar nieuw gekocht. Ook alle varianten. Was jodium of fluoride zinnig bij het bakken van brood?

Al die boodschappen zette hij naast elkaar op het aanrecht, als een klein en door en door gemotiveerd leger dat erop wachtte om te worden geleid in de strijd tegen de binnendringende vijand.

Maar ook daarna moest hij nog een hele tijd wachten totdat Sofie thuiskwam.

Florian zocht op internet naar foto's van broden, printte die op A4-formaat in kleur uit en behing de keuken ermee. Omdat hij daarna nog een hele stapel overhad, ging hij verder met de gang, en hij eindigde aan de buitenkant van hun voordeur. De foto die hij daar had opgehangen, de eerste die Sofie zou zien, vond hij bij nader inzien niet indrukwekkend genoeg, dus printte hij een nieuwe foto, verdeeld over vier A4'tjes onder elkaar. Een foto van een baguette. Pas toen hij die op de deur plakte, viel het hem op hoe fallisch dat eruitzag, en dus haalde hij hem weer weg.

Daarna verwarmde hij de oven voor en bestrooide het reeds schoongemaakte tafelblad met bloem.

Florian had dat ook samen met Sofie kunnen doen, maar het hielp hem om de zenuwen, die al flink de kop opstaken, de baas te blijven. Hij had toch aan alles gedacht? Het zou vast wel goed gaan.

Hij verzette zich tegen de drang om internetvideo's te bekijken die de basis van het bakken uitlegden. Het was belangrijk om onbekwaam te zijn, geloofwaardig onbekwaam.

Na een hele tijd, die zich voor Florian als taai deeg uit-

rekte, hoorde hij eindelijk Sofies sleutel in het slot glijden.

Hij ging in de gang klaarstaan, met opgestroopte hemdsmouwen en een deegroller in zijn handen.

Sofie kwam binnen en trok op hetzelfde moment haar wenkbrauwen op. ‘Wat is dit?’ Ze hing haar jas aan de kapstok.

‘Welkom in Eichners bakstudio! Kom mee naar de keuken, ik wil je iets laten zien.’

‘Nou, ik ben bekeerd van het werk en wil graag in bad liggen en uitrusten.’

‘Kom, je zult versteld staan!’ Florian pakte haar hand vast, die Sofie niet terugtrok, daarvoor was ze te verrast. ‘Tada!’ Hij ging voor de opgestelde ingrediënten staan en spreidde zijn armen. ‘Alles wat een bakkershart begeert! Kom, we beginnen meteen, ik heb er erg veel zin in.’

Sofie trok haar hand terug. ‘Je ziet er belachelijk uit, dat schort is veel te klein en ook nog verkeerd geknoopt.’

‘Dat maakt toch niet uit. Niemand ziet het, alleen jij.’

Sofie schudde haar hoofd. Eerst zachtjes, toen steeds heftiger. ‘Denk je nu echt dat ik na al die uren in de bakkerij zin heb om nog meer te bakken?’

‘Dit is geen werk, dit is een hobby. Eentje die we samen kunnen doen.’

‘Hoor je wel wat je zegt? Bakken is geen hobby, bakken is wérk!’

‘Sofie, luister eens, ik wilde alleen maar..’

Ze wuifde zijn woorden weg. ‘Ik wil niks horen, ik heb geen zin in ruzie en heb er al helemaal geen puf voor. Ik ga nu naar mijn zus, daar kan ik tenminste uitrusten.’

‘Blijf hier, alsjeblieft! Ik weet echt niet meer wat ik nog –’

‘Niet nu.’ Ze liep de gang in en pakte haar jas van de

kapstok. ‘Echt volstrekt de verkeerde timing.’

Florian rende achter haar aan. ‘Wat is dan een goede timing?’

Ze deed de voordeur open en liep snel de trap af. ‘Geen idee.’

‘En wat moet ik nu met al dat meel en zo doen?’

‘Mij een rotzorg!’ Het liefst had Sofie de deur beneden achter zich dichtgeslagen, maar dat was zo’n deur die altijd langzaam dichtging en zachtjes in het slot viel. Dat moest een uitvinding zijn van iemand die niet getrouwd was.

Een paar minuten later ging de bel. Maar Florian bleef ineengezakt aan de keukentafel zitten, want Sofie was het be-
slist niet. Haar woede giste altijd lang na en zwakte pas uren later af. Pas toen er op de voordeur van de woning werd geklopt en Marie zijn naam riep, deed hij open.

‘Ik hoorde Sofie toevallig in het trappenhuis schreeuwen,’ zei ze bij wijze van groet. Aan haar kleding te zien, een nauwsluitend topje met spaghetti-bandjes en erg korte shorts, wilde ze eigenlijk net gaan sporten. ‘Waarschijnlijk heeft het hele trappenhuis dat gehoord... Gaat het wel?’

‘Nee, kom binnen. Wil je een biertje? Ik kan er wel een-tje gebruiken.’ Zonder op antwoord te wachten liep hij voor haar uit naar de keuken.

Marie deed de deur achter zich dicht. ‘Waar is ze naartoe?’

‘Naar haar zus. Ze komt vast niet voor vanavond terug. Omdat ik zo verschrikkelijk ben.’ Toen hij weer de keuken in liep, zei hij weer ‘Tada’, maar dit keer was het geen jubelzang, maar eerder een treurmars. ‘Ik had alles voorbereid, zodat Sofie en ik samen brood konden bakken.’

‘Dat heb ik altijd al willen leren...’

Florian haalde twee flesjes bier uit de koelkast, opende ze en gaf er eentje aan Marie. ‘Tja, dan zit je bij mij verkeerd. Juist dat wilde ik van Sofie leren.’

Marie hield haar telefoon omhoog. ‘Dan leren we het nu samen. Anders is het ook zonde van al die moeite die je hebt gedaan.’

Florian trok zijn schouders op. ‘Ja, klopt, dat is ook weer zo. En Sofie moet niet denken dat ik zonder haar niets kan.’ Hij nam een flinke slok uit het flesje.

‘Maar wel met een muzikje erbij, oké?’ vroeg Marie. ‘Ik luister momenteel veel naar soul. Daar zit zo veel gevoel in.’

‘Dat is goed, kijk maar in de platenkast en zet op waar je zin in hebt.’

En zo gebeurde het dat Marie met Florian bakte. En het was Marie die zich vreselijk dom voordeed en voortdurend overal hulp nodig had.

En het was Florian die haar, terwijl het brood in de oven lag, vol geestdrift tekende; Marie lachend, als dansende bakker met een volgeladen bakplaat omhuld door een schitterende wolk bloem.

Bij het afscheid bij de voordeur was het Marie die haar handen teder rond Florians gezicht legde, naar hem lachte en hem zoende. Heel lang en heel innig.

Een zoen zoals Florian die al jaren niet meer had meegemaakt. Eentje van het soort dat naar meer smaakte.

Bij de wisseling van de seizoenen dachten de mensen aan blaadjes van bomen en het spel van de bloemen in de perken. Maar niet alleen planten, ook gebouwen, straten, hele

dorpen kregen nieuwe kleuren. Het dorp had de zware bruine winterjas voorgoed afgeworpen en zijn aprilgarderobe aangetrokken. Het metselwerk van de huizen leek te genieten van de zon en die op te zuigen zoals een droge spons het water. Alles kwam levendiger over dan tijdens de donkere maanden.

Voor Sofie was er nog meer veranderd.

Dit was nu echt háár dorp.

Ze bakte voor de mensen hier. In dat vakwerkhuis woonde Arno Winkelbaur (roggemix), in de bakstenen nieuwbouw erachter Nicola Margraf (volkoren spelt). Al-lebei aten ze nu misschien brood waarvoor zij had gedanst en dat zij in de oven had geschoven. In veel huizen was ze op die manier te gast. Sofie betrapte zichzelf erop dat ze door ramen in keukens loerde om te zien of daar een broodzak van Bäckerei Johannes Pape & Sohn lag, met de twee gekruiste aren en het dampende brood van rogge-meel erop.

Het leidde haar af van het geruzie met Florian.

Ze was de discussies zo ongeloflijk zat. Misschien werd het tijd om niet alleen qua werk een heel andere weg in te slaan. Sofie draaide aan de roségouden trouwring aan haar vinger. Er waren twee spitzen in gegraveerd, met de tenen over elkaar. Door de jaren heen had de ring bijna al zijn glans verloren.

Het huis van Franziska, Philipp (die nog altijd in Canada op zijn bouwplaats vertoefde) en Anouk dook op van achter de bomen, die nu pronkten met jonge blaadjes in fris groen. Een veilige haven, zelfs in deze stormachtige tijden.

Sofie hoorde de stem van haar zus op het terras. Toen ze

de hoek omsloeg, zag ze Franziska daar met Anouk zitten. Ze dronken met opgestoken pink koffie en chocolademelk uit het zondagse porselein.

Precies het soort idylle dat Sofie nu nodig had.

Toen Anouk haar tante zag, kwam ze juichend aangelopen met haar glinsterende toverstaf. 'Zal ik je zegenen?'

'Je hebt vandaag al genoeg gezegend!' riep Franziska. 'Je kunt ook te veel zegenen.'

Anouk zegende Sofie toch heel snel en verstopte zich daarna lachend achter de gasbarbecue. Franziska trok een tuinstoel voor Sofie bij en wees ernaar. 'Kom, ga zitten! Als het je nog niet is opgevallen: alle bomen in deze tuin, groot en klein, zijn vandaag al met vakmanschap, wat zeg ik, vakvrouwschap, gezegend.'

'Goed dat dat nu eindelijk geregeld is!'

Anouk kwam naast haar staan. 'Dat heb ik allemaal gedaan!' Ze drukte haar toverstaf gelukzalig tegen haar borst.

'Als ik een boom was, zou jij mijn eerste keuze zijn om me door te laten zegenen.' Sofie aaide haar zachtjes over haar bol.

'Wat wil je drinken?' vroeg Franziska, die twee kannen omhooghield. 'We hebben alles wat je hartje begeert, dus koffie of chocolademelk.'

'Ik neem een grote mok rust en vriendelijkheid.'

'Die krijg je er hier bij elke bestelling gratis bij.'

En toen babbelden ze over koetjes en kalfjes. Over niks belangrijks, maar juist dat deed Sofie goed. Een vriendelijk, onbeduidend gesprek leer je pas op waarde te schatten als je met je echtgenoot heel andere gesprekken voert.

Toen Sofie weer wilde gaan, boog Franziska nog even naar haar toe. 'Kan ik Anouk morgenochtend bij jullie in

de bakkerij brengen? De kleuterschool is wegens luizen gesloten en ik heb een officieel sollicitatiegesprek voor die baan in de schouwburg.' Ze keek naar Anouk, die naast haar zat. 'Nu moet je zo lief mogelijk kijken, zoals ik het je heb geleerd.'

Anouk sperde haar ogen zo ver mogelijk open en blies haar wangen bol. Het zag eruit alsof haar gezicht was opgepompt.

'Bijna goed.' Franziska keek weer naar Sofie. 'En? Zeg je ja of ja?'

'Giacomo vindt het vast niet erg als zijn kennis uit de kerk langskomt. Dus ja. Maar natuurlijk alleen als Anouk heel lief is.'

'Heel, heel, héél erg lief,' antwoordde Anouk. 'De heilige Maria is altijd lief!'

'En geen klanten zegenen.'

Anouk trok een gezicht. 'Misschien een beetje.'

Ze sloeg een kruisje met haar wijsvinger, maar ze hield haar hand ervoor, zodat niemand het kon zien. 'Zo misschien? Dat ziet toch niemand?'

'Oké, zo mag je zegenen.'

Ze straalde. 'En mag ik mijn twaalf leerlingen meenemen?'

'Maar die horen toch bij Jezus?'

'Zeg maar ja,' zei Franziska.

'Ja,' zei Sofie. 'Je mag komen. Met apostelen. Ook met de os en de ezel.'

'En natuurlijk de krokodil!' riep Anouk enthousiast.

Sofie had de geur van meel en brood leren waarderen, dat luchtje vol geroosterde warmte. Maar toen ze de deur be-

neden opendeed, merkte Sofie dat ze alleen de geur van Giacomo's bakkerij in haar hart had gesloten. In het trapenhuis rook het naar te lang en te heet gebakken brood, naar smakeloos meel, naar slordigheid.

Ze hield haar adem in en rende de trappen op om binnen haar eigen vier muren weer vrijuit te kunnen ademen.

Maar daar was die lucht nog sterker. Toen ze de keuken in liep om daar het raam wijd open te zetten, zag ze minstens een dozijn broden liggen. Of eerder broodongelukken, want geen ervan zag eruit zoals het hoorde. En zoals Sofie ineenkromp wanneer ze een danseres na een sprong zo slordig zag landen dat het tot botbreuken kon leiden, zo trok ook nu alles in haar samen.

'Wat vind je ervan?' hoorde ze Florian opeens vragen. 'Ik weet het, ze zijn niet perfect. Maar ik heb mijn best gedaan. En Marie was... zo aardig om me te helpen.'

Sofie keek om zich heen, de keuken was stralend schoon. Wanneer Florian kookte, zag het er daarna uit alsof de tomaten een veldslag met de melk hadden geleverd. Zelfs wanneer hij tomaten noch melk had gebruikt. Marie was erg behulpzaam geweest. Haar naar lavendel en zoethout geurende parfum was zelfs opgewassen tegen de bakluchtjes.

Florian pakte een brood. 'Hier, dit is het laatste en het beste. Proef eens!'

Hij leek daadwerkelijk te willen weten wat ze van zijn brood vond. Maakte hij daarom zo'n zenuwachtige indruk? Het lukte hem niet eens om haar recht aan te kijken.

'Ik heb helemaal geen honger.'

Hij gaf haar het brood aan en brak er een stukje af. 'Proef gewoon even, een klein stukje. Alsjeblieft.'

Het ontbrak Sofie aan de fut voor een ruzie en daarom stak ze het maar in haar mond. Ze wilde iets positiefs zeggen, zodat hij haar met rust zou laten, en ze kauwde om iets te vinden. Maar de korst was niet knapperig, het kruim was te onregelmatig, en het was vooral leeg. Geen liefde, geen verhaal.

‘Ja...’ zei ze aarzelend.

‘Wat ja? Goed ja?’

Ze kon niet liegen, niet over brood. ‘Nee, niet goed. Je kunt het eten. Met veel boter en veel kaas, maar daarmee wordt het nog geen goed brood.’

‘Dank je. Waarom heb ik het je eigenlijk gevraagd?’

‘We hebben ooit beloofd dat we niet tegen elkaar zouden liegen. Nooit.’ Toen waren ze nog maar net verliefd geweest. Dat voelde nu als een heel ander leven. Zo ongeloflijk ver weg. En onbereikbaar.

‘We hebben ook beloofd altijd goed met elkaar om te gaan, wat er ook gebeurt. Ik heb het idee dat die belofte jou geen ruk meer interesseert. Maar in elk geval weet je nu hoe goed brood hoort te smaken. Wat wil je nog meer in het leven?’

Hij zette zijn voet op het pedaal van de afvallemmer en gooide zijn beste brood erin.

Nadat hij zonder iets te zeggen de keuken uit was gelopen, trok Sofies borst samen door een bepaald gevoel. Dat kende ze, hoewel ze het al een hele tijd geleden voor het laatst had gevoeld.

Pas door Florians onbeduidende brood werd haar duidelijk wat er al een hele tijd als een goed deeg in haar aan het rijzen was: het verlangen naar een ander mens.

Ze was verliefd.

Alleen niet op Florian.

Bijna niemand kan kinderen overtreffen in hun vaardigheid om verloren ergens rond te hangen. Dat bewees Anouk de volgende dag in de bakkerij, maar toen ontdekte ze Mot, die met licht ineengedoken kop voor haar oven zat en niet begreep wat dat kind hier te zoeken had. De das-honddame werd door het kleine meisje meerdere keren geaaid, zij het vreemd genoeg tegen de haren in. Daarna probeerde ze haar met water te besprenkelen, maar daar moest Mot niks van hebben.

‘Je bent nu een gedoopte hond! Nu mag je met het kindeke Jezus knuffelen.’

Het meisje legde een brokje plastic in de vorm van een mens voor haar neer. Mot snuffelde eraan en begon het toen af te likken, want het rook naar boterkoekjes en chips.

‘Brave Mot,’ zei Anouk, ‘was Jezus maar lekker schoon.’

‘Ze verveelt zich,’ zei Giacomo tegen Sofie, die vandaag nogal zenuwachtig leek, en vormde naast elkaar twee broodjes.

‘We kunnen haar iets op een hoekje van de werktafel laten bakken.’

‘Is te hoog voor haar, en het krukje is te wankel.’

Mot gromde toen Anouk de barbiepop weer terug wilde pakken, want ze was nog niet klaar met aflikken.

‘Maar wat doen we dan met haar?’

Giacomo vormde broodje na broodje en keek opeens op, met een brede grijns op zijn gezicht. ‘In de verkoop!’

‘Bij Elsa?’

‘Bij Elsa!’

‘Maar die zal Anouk –’

Giacomo onderbrak haar. ‘Elsa zal de maagd Maria toch niets aandoen!’

‘Ik denk dat Elsa zelfs Jezus iets zou aandoen als die om een extra dik gesneden brood zou durven vragen.’

‘Laten we het proberen. Als het niet lukt, troosten we haar met een hostie.’

‘Dat zou een grap zijn!’

‘Eén keer per jaar mag ik zoiets doen.’

Hij liep naar Anouk toe en pakte haar hand. ‘Heb je zin om voor in de winkel te helpen?’

‘O, ja!’

‘Alleen is die oude mevrouw...’ Hij kon geen woord bedenken dat Anouk waarschuwde en tegelijkertijd geen belediging voor Elsa was.

‘Moet ze gezegend worden?’

‘Dat zeker.’ Hij boog zich voorover en fluisterde in haar oor: ‘Ik denk dat ze daar al heel lang op wacht.’

Anouk straalde, trok haar glinsterende toverstaf tevoorschijn en liep met Giacomo mee naar voren.

Sofie keek hen na, en in de plotselinge leegte vroeg ze zich opeens af waar Florian uithing. Toen ze vanochtend wakker was geworden, had hij niet naast haar in bed gelegen. En hij had ook niet op de bank geslapen. In de badkamer was het haar opgevallen dat zijn tandenborstel weg was, net als zijn toilettas met inhoud. Terug naar de slaapkamer had ze gezien dat er een koffer en de nodige kleren uit zijn kast ontbraken. Onderbroeken, sokken, T-shirts, twee jeans en twee coltruien. Hij moest het ’s nachts niet meer hebben uitgehouden en gewoon zijn weggeslopen.

De aanblik van de lege tandenborstelbeker had haar nog het meest getroffen. Marvin Gaye had ooit gezongen dat hij thuis was daar waar hij zijn hoed neerlegde. Voor haar was het een tandenborstel. Waar je die achterliet, daar was je thuis.

Eigenlijk was het niet vreemd dat dit nu gebeurde. Ze had er immers haar uiterste best voor gedaan. Haar hart behoorde nu ook een ander toe. Al wist die ander daar nog niets van. Ze moest het hem maar snel vertellen. Dan was ze pas echt aan haar nieuwe leven begonnen. En dan zou eindelijk ook dat tweede brood lukken.

Van achter de toonbank hoorde ze Elsa's narrige stem.

'Ik haat kinderen!'

'Maar dat weet Anouk nog niet.'

'En de kinderen haten mij.'

'Anouk is anders dan andere kinderen.'

'Ze zal huilend wegrennen.'

'Ze zal je zegenen.'

'Ze zal me wat?'

'Laat je verrassen.' Nu sprak Giacomo zachter. 'Je kunt haar nu gaan zegenen.'

Anouk pakte Elsa's hand en streelde die. 'Het doet helemaal geen pijn, tante Elsa!'

Sofie moest glimlachen toen ze haar nichtje zo hoorde praten, omdat ze begreep dat op Anouks leeftijd alle mensen nog ooms en tantes waren, iedereen was een verwant, iedereen hoorde bij de familie.

'Nu ben je gezegend,' klonk Anouks stem weer. 'Je hebt nu geen zonden meer. Dat is net alsof je nooit iets stouts hebt gedaan. Dat is goed, hè?'

Elsa's harde stem trilde een beetje. 'Ja, dat is goed.' Ze slikte. 'Wil je een kersenlolly?'

'Mag dat? Jij bent een erg aardige tante. Ik vind jou lief.'

Als de ene ridder de andere ontwapende, hoorde je het zwaard tijdens de botsing op de grond kletteren. Sofie hoorde alleen het luide gekraak toen Anouk op de kersenlolly beet. 'Mag ik er nog eentje?'

‘Die moet je verdienen, jongedame.’

‘Hoe dan?’

‘Door me met verkopen te helpen. Kun je dat?’

‘Natuurlijk. En ik zegen iedereen alleen met mijn hand ervoor. Kijk, zo!’

De volgende klant kwam binnen. Het was mevrouw Michaeliburg, de jonge moeder met haar zoontje. Anouk peuterde een kersenlolly van een van de kindermuffins, rende om de toonbank heen en gaf hem aan de jongen. ‘Die is van tante Elsa. Die staat daar.’

Je kon opgevallen monden niet horen. Maar voor Sofie leek het wel zo.

Pas toen Giacomo de volgende plaat uit de oude draak trok, zag hij dat er in alle broden een kruisje was getekend. Hij had ze geen moment uit het oog verloren, en toch was dit hem ontgaan. Grinnikend bedacht hij dat Sofies kleine nichtje misschien wel haar eerste wonder had volbracht.

Toen hij Elsa plotseling hoorde lachen, wist hij dat Anouk al met haar tweede wonder bezig was.

Zonder dat hij er erg in had, begon hij de hit van Domenico Modugno uit 1959 te neurien, ‘Nel bene e nel male’. Dat betekende ‘in goede en in slechte tijden’.

Het eerste deel neuriede Giacomo aanzienlijk luider.

Elsa had misschien nog geen reden om verder te leven, maar ze was er toch al aardig naar op weg, of niet soms? En aan Sofie had hij zijn liefde voor zijn bakkersambacht doorgegeven.

Wat kon er nu nog gebeuren?

Brood en zout

Sofie wist dat je niet bang moest zijn om te springen, want dan viel je zeker. Hoe moeilijker een sprong, hoe zelfverzekerder je moest zijn.

Toen ze de volgende morgen naar Bäckerei Johannes Pape & Sohn liep, glimlachte ze de hele weg. Sofie lachte tegen zichzelf. Maar toen ze de bakkerij in liep, was haar glimlach alleen nog maar voor Giacomo.

‘Mammoetbestelling,’ zei hij, zonder op te kijken. ‘Voor de voetballers. Belangrijk bekerduel, tegen de ploeg uit de stad. Ze hebben heel veel broodjes nodig.’

Sofies glimlach werd kleiner, maar verdween niet helemaal. Bij een sprong was het ook belangrijk dat je op het juiste moment afzette. Te weinig vaart, dan werd het niks.

En dus bakte ze broodjes. Voor het vormen had ze alleen de kom van haar handen nodig, net zoals ze voor een dans op spitzten alleen haar tenen gebruikte. Ze glimlachte weer tegen zichzelf. De glimlach zei: jij bent een aardige, mooie vrouw.

De winkel was al een tijdje open toen het meeste werk

eindelijk gedaan was en Sofie het niet langer uithield. Liefde wil zich altijd uiten, als een babbelziek wezen.

‘Giacomo, ik moet je iets vertellen!’ Ze ging naast hem staan.

‘Ja?’ Hij keek niet op.

‘Het zou fijn zijn als je me daarbij aankeek.’

Giacomo hief zijn hoofd. ‘Is het zo belangrijk?’

‘Ja.’ Ze nam een aanloop en zette met een glimlach af. ‘Weet je, tussen mij en Florian... Nou... Eh... We zijn uit elkaar. En dat heeft een reden, en die –’

‘Je moet je man brood leren bakken,’ onderbrak hij haar.

‘Wat?’

‘Leer hem bakken.’

‘Waarom denk je dat er daardoor iets verandert? Je kent hem helemaal niet.’

‘Nou ja...’

‘Ken je hem wel?’

‘Hij is hier geweest en heeft me gevraagd of ik hem kon leren bakken. Maar dat is jouw taak.’

‘Hij is een hopeloos geval.’

‘Hij heeft genoeg hoop voor jullie allebei.’

‘Heb je me net niet gehoord? Ik hou niet meer van hem!’

Giacomo wikkelde het deeg dat voor hem lag in een met bloem bestoven stuk bakkerslinnen, zodat hij tijd voor het gesprek had. ‘Misschien kun jij weer opnieuw verliefd op hem worden? Dat is de enige manier om een lange relatie te laten slagen. Je moet telkens opnieuw op die ander verliefd worden. In de mens die hij wordt. We veranderen elke dag een klein beetje. Daarom moet je elke dag opnieuw verliefd worden. ’s Ochtends bij het opstaan is daarvoor heel erg geschikt.’

‘Dat gaat niet werken! En daar is een heel duidelijke reden voor.’ Sofies gevoelens waren in rep en roer. Waarom raadde Giacomo haar aan om haar relatie met Florian te lijmen? Had ze zijn gevoelens voor haar verkeerd ingeschat? De tedere aanrakingen van zijn handen? Dat warme, veelbetekenende lachje?

‘Weet je nog hoe jouw eerste broden waren?’ vroeg hij. ‘En hoelang het heeft geduurd voordat ze lukten?’

‘Verliefd worden is moeilijker!’

‘Nee, verliefd worden is heel makkelijk. Als twee mensen bij elkaar passen, heb je maar twee dingen nodig: tijd en nabijheid. Net als bij deeg.’

Het hoge woord moest er nu echt uit. ‘Ik kan niet opnieuw verliefd worden op Florian, want ik ben verliefd geworden op iemand anders.’

‘Daar wist ik niets van. Wie is dan de gelukkige?’

‘Jij, Giacomo. Ik ben op jou verliefd.’

De tijd bleef een paar seconden lang stilstaan.

Sofie nam zijn grove hand tussen haar lange vingers. ‘Dat moet je toch hebben gemerkt, je bent anders zo fijngevoelig.’

Ze zocht in zijn gezicht naar een antwoord.

Maar daar bewoog niets, Giacomo staaarde haar slechts aan. Voor haar gevoel verschenen er pas na een eeuwigheid plotseling rimpels en trok zijn gezicht samen als een vuist.

‘Je bent verliefd op mij?’ Hij trok zijn hand los en schreeuwde de vraag bijna.

‘Ja. Is dat zo erg?’

‘Niet op dit alles hier?’ Hij liep naar de oude draak. ‘Op deze oven?’ Gejaagd wees hij naar de zakken meel in de

hoek. ‘Op goed meel?’ Toen liep hij naar het metalen rek met de volle platen. ‘Op heerlijk brood?’

‘Waar heb je het over? Natuurlijk ben ik verliefd op jou!’

Giacomo maakte een geluid als een gewond dier. Toen gaf hij een klap tegen de oude draak.

‘Wat ben ik toch een stommeling! Ik dacht dat je verliefd was op bakken! Ik dacht dat we samen de bakkerij konden redden!’

‘Dat kunnen we toch ook!’

‘Nee.’ Hij schudde zo heftig zijn hoofd dat zijn nek knakte. ‘Nee, dat kunnen we niet. Als je van mij houdt, en niet van bakken, dan is alles verloren. Dan is het afgelopen met deze bakkerij. Er is te weinig tijd om nog iemand anders te vinden.’

Hij riep naar de winkel: ‘Het is voorbij, Elsa! Voor eens en altijd!’

‘Wat klets je voor onzin?’ klonk het terug. ‘Je laat de klanten schrikken!’

Giacomo liep naar de kneedmachine en rukte de stekker uit het stopcontact. Daarna liep hij naar de volgende machine en haalde ook die met een snelle beweging van de stroom.

‘Ik snap er niks van!’ Sofie was bijna in tranen. ‘Waarom doe je opeens zo? Dit is niks voor jou!’ Ze pakte zijn arm, om hem naar zich toe te trekken, maar hij sleepte haar simpelweg mee naar de muur, waar hij Modugno, Rino en zijn nonna van hun haakjes trok. ‘Uit! Over! Voorbij!’ Hij keek Sofie aan, met verdriet in zijn ogen. ‘Laat me gaan!’

‘Waar wil je dan naartoe? En dit hier dan? Dit kan toch niet waar zijn?’ Sofies ogen zaten nu zo vol tranen dat de wereld er grotesk vervormd uitzag.

Giacomo liep de bakkerij uit en smeed de deur achter zich dicht.

En liet een Sofie achter die op de grond ineenzakte, die zich nog nooit van haar leven zo ellendig had gevoeld.

Ze wist later niet meer welke kant ze op was gelopen en hoeveel uur het had geduurd. Maar toen ze thuiskwam, was ze helemaal murw gehuild en had ze al haar tranen vergoten. De leegte in de gang was als een harde klap. Was het de ongebruikte lucht? De stilte die uren de tijd had gehad om elk hoekje van het huis te vullen? Of het gerinkel van de sleutelbos die ze op het ladekastje legde?

Nu waren ook Florians danstijdschriften verdwenen. Net als de laptop met laadkabel, de tekeningen voor de nieuwe choreografie uit de werkkamer, de bananen en het witbrood uit de koelkast. En het was niet alleen dat al die dingen weg waren.

Ze ontbraken.

Hij ontbrak.

En dat was haar schuld.

Sofie voelde zich net een kind dat met vuur had gespeeld en vervolgens verbaasd was dat ze zich had gebrand. Het voelde helemaal niet logisch dat Florian weg was. Liefde was niet logisch. Dat was het probleem van liefde, en de magie ervan.

In de woonkamer lag nog de stapel ingelijste tekeningen die hij van haar had gemaakt.

Sofie trok het laken eraf en zette ze allemaal tegen de muren om haar heen neer en ging in kleermakerszit in het midden van de kamer zitten.

Ze herkende zichzelf in zijn lijnen en arceringen. En ze herkende ook zijn liefde erin.

Sofie herkende nog meer in zijn tekeningen, alsof haar ogen door al die tranen waren schoongewassen en ze nu eindelijk weer de werkelijkheid kon herkennen. Florians liefde was door de jaren heen alsmaar groter geworden. Hoewel ze haar hoogtepunt als danseres al een jaar of vijf geleden had gehad en het sindsdien niet meer zo makkelijk ging, het allemaal niet meer zo perfect lukte.

Hoe had het haar kunnen ontgaan dat hij al lang samen met haar aan de weg naar haar nieuwe leven was begonnen?

Het antwoord keek haar aan vanuit de ogen van alle Sofies om haar heen.

Ze had de hele tijd alleen maar oog voor zichzelf gehad.

En toen was daar die wonderlijk glinsterende zeepbel opgedoken die Giacomo heette, in wiens kleurenspeel ze zich had gespiegeld. Maar die was geknapt, oorverdovend luid, en dat had haar enorm veel pijn gedaan. En er bleef niets achter. Geen glans. Alleen doofheid.

Sofie stond op, liep naar de telefoon en koos Florians nummer, waarbij ze drie keer een fout maakte en opnieuw moest beginnen. Het toestel ging over, maar hij nam niet op. Toen belde ze de schouwburg en hoorde ze dat Florian individueel met Irina aan het repeteren was en in geen geval mocht worden gestoord.

Maar Sofie hield het in haar eentje thuis niet uit. Ze stapte op de eerstvolgende tram naar de stad en sloop in de schouwburg naar de achterste rij, waar een stoel onder de galerij stond die vanaf het podium bijna niet te zien was. Florian werkte liever in de grote zaal aan zijn choreogra-

feën, omdat de planken daar anders aanvoelden dan het parket in de repetitieruimtes.

Sofie was niet de enige in de zaal. Marie zat pal naast de stoel op de eerste rij waarover de jas van Florian hing.

Op het podium stond nog altijd het modern vormgegeven dorp dat als decor voor *Giselle* diende: de gevels, de herberg, op de achtergrond ook een bakkerij. Irina's delicate solo was even fascinerend als misplaatst. Als een exotische vogel die was verdwaald.

Florian stond met haar op het podium en daardoor niet eens zo ver bij Sofie vandaan. Maar het voelde alsof hij in een ander, vreemd universum zat. Met tussen hen in een muur waar ze niet doorheen kon breken.

Sofie verliet de zaal.

Maar na een slapeloze nacht ging ze de volgende dag terug en bestudeerde Florian, zijn handen, zijn stem, hoe hij zijn liefde voor ballet vormgaf.

Weer zat Marie in de zaal, en toen hij even op zijn stoel ging zitten om een paar notities te maken streelde ze teder zijn nek.

Sofie ging terug naar huis, waar de leegte zich steeds verder uitbreidde, als een trage, sijnpelende massa die het lopen moeilijker maakte.

Toen Sofie op de derde dag op de gestoffeerde stoel in de dode hoek van de donkere zaal ging zitten, viel het haar op dat Marie amper aandacht had voor wat er op het podium gebeurde. In plaats daarvan zat ze voortdurend op haar telefoon en tikte erop los.

Sofie was daarentegen opnieuw geboeid door het werk van Florian met Irina, meer nog dan de dagen ervoor. En ze merkte dat ze op een breekpunt van haar leven was aan-

gekomen. Of ze ging nu met Florian praten en probeerde de definitieve breuk alsnog te verhinderen (als het daarvoor nog niet te laat was), of ze deed niets, dan verhardde het zwijgen, verhardde de afstand tussen hen en was de schade niet meer te herstellen.

Florian liet Irina op het podium stilstaan. Zijn handen trokken de ballerina krachtig naar boven, langs haar armen tot aan haar vingertoppen.

Toen hij tevreden was over haar houding, wreef hij zijn handen tegen elkaar.

Net zoals Sofie deed om overtollig meel eraf te krijgen.

Ze had zijn handen altijd mooi gevonden, ze hadden de juiste grootte, waren sterk, maar niet lomp. Hij kon je er heel teder mee aanraken, als de vleugelslag van een vlinder, als hij ze op je huid liet neerkomen, of juist krachtig, alsof de klauw van een grizzly je vastgreep.

Sofie volgde Florians handen met haar blik en ze ademde steeds dieper in en uit toen ze zag dat Irina's lichaam zich bereidwillig door hem liet vormen.

De dunne haartjes op Sofies onderarmen kwamen over-eind.

Ze stond op om naar het podium te lopen.

Net op dat moment had Marie opeens aandacht voor wat er op het podium gebeurde en begon ze geestdriftig te applaudisseren en te fluiten.

De moed verliet Sofie, en zij sloop de zaal uit.

Hoelang kun je door blijven dansen als de muziek al is gestopt?

Dat had precies één iemand zich een paar weken geleden in de stadsschouwburg afgevraagd.

Sofie zat ook vandaag weer tussen het publiek, bij de première van Florians nieuwe stuk. Alleen niet op de beste plaats, maar helemaal achterin, boven in de goedkope rangen, waar niemand haar verwachtte en hopelijk ook niet meteen zou herkennen. Toch hadden een paar mensen gezien dat zij het was en hielden ze nu elke beweging van haar in de gaten. Natuurlijk vanuit hun ooghoeken. Heel onopvallend. Menigeen vreesde vast dat ze weer zou opstaan en de zaal zou verlaten, menig ander hoopte daar juist op en zat met de telefoon in de aanslag om het nieuwste schandaal vast te leggen.

Sofie wist vrijwel niets over Florians nieuwe choreografie. Haar bezoeken aan de repetitie hadden haar alleen maar fragmentarische momentopnamen laten zien, en als Florian vóór hun onmin over zijn plannen had willen praten, had ze haar oren dichtgehouden.

De choreografie droeg de titel *Vormen!*, op het affiche was Irina afgebeeld als de Vitruviusmens van Da Vinci. Omdat er een boek over het beroemde werk van Leonardo da Vinci op de tafel in de woonkamer had gelegen, kende Sofie het uitgangspunt, de rechtopstaande mens die zowel in de geometrie van een vierkant als in die van een cirkel paste, dus in twee geheel verschillende vormen, maar daarbij altijd dezelfde mens bleef. Op de foto keek Irina de toeschouwer met een indringende blik aan, alsof ze iedere voorbijganger recht in diens ziel keek.

Toen het zaallicht langzaam doofde en het zware rode gordijn naar de zijkanten toe openschoof, voelde Sofie dat haar voeten wilden opstaan en de zaal uit wilden lopen. Ze drukte haar zolen in het dikke geluiddempende tapijt en ademde diep in en uit. Een spot verlichtte het midden van

het podium, waar een enorm gouden ei in alle kleuren van de regenboog baadde.

Op de elektronisch-atmosferische klanken van ‘Born Slippy’ van Underworld begon het ei te pulseren, totdat het opeens in duizend scherven uiteenspatte, wat dankzij het stroboscooplicht in slow motion leek te gebeuren. In de resten van het ei hurkte Irina, als een krakeling, maar ze rekte zich uit en trok haar rug hol voor de eerste schreeuw. De muziek ging naadloos over in ‘Kinderszenen Op. 15’ van Robert Schumann. Later volgde nog het rocknummer ‘Teenage Kicks’ van The Undertones en zette Irina zich woest af tegen haar omgeving. Nu kwamen er andere dansers op, Irina werd heen en weer geslingerd tussen mannen en vrouwen, de ontmoetingen werden steeds indringender en kregen steeds meer een erotische lading.

In het verdere verloop van de handeling werd Irina een professionele danseres en had Florian in zijn choreografie delen van beroemde balletten op meesterlijke wijze met elkaar versmolten. Het was een soort medley, of beter gezegd een remix van beeld en geluid.

Toen raakte Irina gewond (niet zij, maar haar personage), maar omdat een ballerina een ballerina speelde, liet de val het publiek hevig schrikken. Het duurde een hele tijd voordat Irina weer opkrabbelde.

Plotseling zag Sofie bewegingen die voor een ballet geheel nieuw waren en die niemand in het publiek zou kunnen herkennen. Sofie schoof naar het puntje van haar stoel.

Irina kneedde en vormde deeg, ze vulde een onzichtbare oven.

Dat was Sofies leven.

Het was Florians manier om haar te vertellen hoeveel hij van haar hield.

Opeens begreep Sofie ook de titel van het stuk. Vormen, zo noemde je dat immers ook bij deeg dat een brood moest worden. En die vrouw op het toneel, die vormde op dit moment zichzelf.

Dit ballet was het mooiste geschenk dat ze ooit had gekregen.

En des te pijnlijker was het dat niet zij bij het première-applaus het toneel op liep om Florian te feliciteren, maar Marie, met een bos rode rozen waarvan ze de overhandiging met een tergend lange kus vergezeld deed gaan.

Toen Sofie de volgende dag terugging naar de schouwburg had ze een volle boodschappentas bij zich. Ze wist dat Florian na de première altijd een extra repetitie hield, om zijn choreografie een finishing touch te geven. Ze had er rekening mee gehouden dat ze Marie zou zien en dat ze moest wachten op een moment dat ze Florian alleen kon spreken, maar Marie zat niet in de zaal.

Het duurde twee uur voordat de try-out ten einde was en Irina en de andere dansers naar de doucheruimte verdwenen.

Sofie stond op. 'Hé.'

Hij draaide zich om, keek zoekend de spaarzaam verlichte zaal rond. Maar hij wist natuurlijk al wie hij zou zien. Hij had niet eens een woord nodig om Sofies stem te herkennen, haar ademhaling was voldoende.

'Hoi, Sofie.'

'Hoi.'

Hij zweeg.

‘Ik had Marie hier wel verwacht.’

Florian fronste. ‘Wat... Hoe kom je daar nu bij?’

‘Ik ben afgelopen week bij een paar repetities naar binnen geslopen en zag haar naast je zitten.’ Ze schraapte haar keel. ‘Jullie hebben vrij innig aan de juiste vormen gewerkt.’

‘Sofie...’

‘Het geeft niet. Ik snap je wel. Het doet pijn, maar ik snap je.’

Florian liep naar de rand van het toneel, waar hij niet zo werd verblind. ‘Sofie, zo’n gesprek moeten we niet hier in de gauwigheid voeren.’

‘Maar we zijn hier toch thuis? Dat waren we wel altijd. Zeg wat je wilt zeggen. Het heeft geen zin om dingen voor je te houden om mij te sparen. Ik heb al gezien wat er gaande is.’

Florian zette zijn handen in zijn zij. ‘Je hebt niets gezien. Of iets wat niet klopt. Dus... ik weet niet waarom ik je dat vertel. Het verandert sowieso niets.’

‘Hoe bedoel je?’

‘Het is alweer uit tussen Marie en mij, het was niet echt.’

‘Hoe bedoel je?’

‘Haar liefde voor dit hier, voor het ballet.’ Hij spreidde zijn armen. ‘Voor mijn leven. Dat was allemaal gespeeld, om indruk op mij te maken. Dat heeft ze opgebiecht, nadat we gisteren...’

Sofie sloeg haar ogen neer en probeerde de plotselinge steek in haar hart weg te ademen.

‘Marie is echt een fantastische vrouw,’ ging Florian verder. ‘Maar ze is de weg kwijtgeraakt.’

‘Dat ken ik.’

‘Ze is voor mij een vrouw geworden die ze helemaal niet wilde zijn.’

‘Soms is het ontzettend moeilijk om te weten wie je nu eigenlijk wilt zijn. Dan maak je heel wat fouten.’ Sofie stapte de rij uit en liep naar Florian.

‘Dat klopt. Ik wist het de laatste tijd ook niet. In mijn poging om jou terug te winnen werd ik een ander mens, dat was helemaal niet goed. Ik was net zo verblind als Marie.’

Sofie nam het trappetje aan de zijkant van het toneel. ‘Zullen we op de rand gaan zitten en onze benen laten bungelen?’

‘Sofie, ik weet niet wat dit moet worden. Heb je niet gehoord wat ik net zei? Ik kan voor jou niet iemand zijn die niet van dansen houdt en er niet voortdurend over wil praten. Maar zo iemand heb jij nodig. We hebben de laatste tijd de verkeerde levens geleid, maar dat is nu voorbij.’

‘Ik heb mijn juiste leven gevonden.’

‘Dat is mooi. Ik ben echt heel blij voor je. Het was niet gemakkelijk om je de laatste weken zo ongelukkig te zien.’

‘Het was ook niet makkelijk om jou ongelukkig te zien. Ik voelde me onder druk gezet om onze relatie weer goed te laten lopen.’

‘Dat spijt me. Maar zo was het nu eenmaal.’ Hij wreef in zijn ogen. ‘Ik snap dat je wilt praten, maar ik heb er vandaag de fut niet voor. We hebben gisteravond nog lang geefest.’

‘We hoeven niet te praten.’

Florian fronste weer. ‘Dat begrijp ik niet.’

Ze gaf hem de volle boodschappentas aan.

Florian pakte die met tegenzin aan en keek erin. Hij zag

meel, boter, gist, zout en een fles rode wijn. Hij gaf de tas terug.

‘Te laat, Sofie.’

‘Ik was gisteravond hier. Ik heb het stuk gezien dat je voor mij hebt gemaakt!’

Florian snoof. ‘Dat is verleden tijd, Sofie. Ik kon niet alles omgooien omdat we niet meer samen zijn.’

‘Een enkel brood,’ smeekte ze, ‘vanwege onze jaren samen.’

‘Waarom? We weten allebei dat het voorbij is. Jij zelfs langer dan ik.’

‘Laten we samen een brood bakken! Daarna zetten we het mes erin. Samen.’

‘Dat zal niks veranderen. Het zal alleen maar vervelend zijn, een marteling voor ons allebei.’

‘Daarna zal het makkelijker zijn om los te laten. Alsjeblieft.’

Giacomo had haar aangeraden om samen te bakken, omdat hij voor hen samen nog hoop koesterde. Misschien lukte het ook echt. En zo niet, dan was het een passend einde van hun relatie, die ooit zo vurig was begonnen en daarna zo was bekoeld. Beter dan wanneer Florian zomaar uit haar leven verdween. Dit brood zouden ze zich hoe dan ook kunnen herinneren.

Ten slotte knikte hij aarzelend.

De schouwburg had een kleine keuken, een steriele, volledig witte ruimte zonder ramen – tl-licht, rvs, bijna een laboratorium – waar de cateraar bij festiviteiten een fornuis, een oven, een koelkast en het nodige keukengerei kon aantreffen. Soms warmde iemand van de toneelgroep of het balletgezelschap iets op in de magnetron. Sofie en

Florian wisten allebei dat hier nog nooit brood was gebakken.

Het lot schonk hen nog een kleine gemeenschappelijke première.

Florian pakte vlug alles uit, en uit elke beweging sprak dat hij het snel achter de rug wilde hebben. Hij opende de zak meel, maar strooide dat niet meteen over de tafel uit omdat hij naar een doekje zocht om de tafel mee af te vegen. Sofie had er ondertussen al eentje gepakt, maakte alles snel schoon en bestoof geroutineerd het werkblad.

‘Ik weet ook hoe dat moet,’ zei Florian, die zijn doekje weer in de gootsteen mikte. ‘Het is voor mij niet de eerste keer. Als je me al het werk uit handen wilt nemen, ga ik wel in de hoek staan kijken.’

Sofie weerstond de neiging om de tafel weer leeg te vegen en Florian de zak meel in zijn handen te duwen.

‘Macht der gewoonte,’ zei ze in plaats daarvan. ‘Sorry. Wil jij afwegen?’

‘Mij best.’

Ze somde de hoeveelheden uit haar hoofd op. Een eenvoudig deeg, dat maar kort hoefde te rusten en te rijzen, en dat, drong nu pas tot Sofie door, was eigenlijk met elkaar in tegenspraak.

‘En wie mengt het deeg?’ vroeg Florian.

‘Wij samen,’ antwoordde Sofie. ‘Het moet immers óns laatste brood worden.’

‘Dan begin ik maar, we hebben geen tijd te verliezen.’ Nadat hij alles grof door elkaar had gemengd schoof hij de plastic kom naar Sofie toe, die er een soepel deeg van begon te kneden.

Het viel haar op dat hij haar daarbij aandachtig gade-

sloeg. In de bewegingen van haar handen en haar lichaam herkende hij vast een paar houdingen uit choreografieën die hij ooit voor haar had bedacht.

‘Nu moeten we even wachten,’ zei Sofie, en ze deed folie over de kom.

‘Je danste,’ zei Florian. ‘Tijdens het kneden.’

‘Dat doe ik altijd. Giacomo zingt, ik dans. We zijn een muzikale bakkerij.’

‘Dat heb je me nooit verteld.’

‘We hebben ook niet met elkaar gepraat.’

‘Dat lag niet aan –’

‘Maakt niet uit aan wie het lag. We hebben gewoon niet met elkaar gepraat. En als we elkaar thuis toevallig in de weg liepen, zagen we elkaar niet eens echt. Als je niet naar het deeg kijkt, zie je ook niet hoe het verandert.’

Op Florians gezicht verscheen een zwak lachje. Dat had ze heel lang niet meer bij hem gezien. Misschien had hij bij de repetities geglimlacht, en ongetwijfeld bij Marie. Maar haar had hij geen glimlach geschonken. Die had ze ook niet willen aannemen.

‘Je klinkt al als een echte bakker.’

‘Dat ben ik ook.’

‘Ja, dat ben je. Vertel me er eens over, hoe je tijdens het bakken danst.’

Sofie vertelde het hem, en toen het deeg klaar was, had ze hem nog lang niet alles verteld. Maar het deeg wachtte, en goed deeg liet je niet wachten.

‘Teder twee broden,’ zei Sofie.

En toen deed ze of ze dom was.

Dat viel haar zwaar, want het deeg vertelde haar luid en duidelijk hoe het gekneed wilde worden. Ze deed het op-

zettelijk geweld aan om te zien of het Florian zou opvallen. En of hij er iets over zou zeggen. Ze voelde zijn blikken en ze zag dat zijn gezicht vertrok.

‘Is er iets?’ vroeg Sofie.

‘Nou, eh... Ik heb er geen verstand van, maar in de video’s die ik heb gezien deden ze dat anders.’

‘O ja? Hoe dan?’

Hij keek haar even verbaasd aan, maar vervolgens verscheen er opeens een lachje op Florians gezicht dat Sofie niet kon duiden.

‘Wacht, ik laat het je zien!’

Maar toen aarzelde hij.

Sofies stem trilde een beetje toen ze dichterbij hem ging staan. ‘Het zou erg fijn zijn als je het mij kon laten zien.’

Florian ademde diep in. ‘Ja, dat zeker.’

Hij ging achter haar staan en legde zijn handen op de haren. ‘Vind je het goed als ik zo dicht...’

‘Ja, natuurlijk, anders gaat het niet.’

Hij schoof nog iets dichterbij haar toe. ‘Het gaat om het juiste ritme.’

‘Ja,’ zei Sofie. Dat wil zeggen, ze hijgde het meer dan haar lief was. Haar lichaam was al verder dan haar hart.

Ze merkte meteen dat zijn ritme het goede was en op het hare leek. Bij Giacomo was het anders geweest, die kneedde krachtiger, maar met minder vaart. Het voelde zo ongelooflijk goed om samen met Florian dit deeg te bewerken. Naarmate het deeg soepeler werd, werden hun harten het ook.

‘En nu mijn deeg,’ zei Florian. ‘Kun je kijken of ik het goed doe?’

Al tijdens het eerste kneden verdraaide Florian zijn

handen, zijn duim knakte. Hij deed zo dom als hij kon.

Sofie lachte. ‘Wacht even, voordat je jezelf bezeert.’ Ze ging vlak achter hem staan. ‘Je moet erbij dansen. Kun je dat?’ Ze legde haar handen vol meel op zijn heupen en bewoog hem lichtjes wiegend van links naar rechts.

Vanaf dat moment stelden ze zich om beurten heel erg dom aan. Ze lieten meel op de grond vallen, zetten de oven eerst te laag en toen te hoog, ze morsten water en vormden broden die meer op archeologische vondsten leken. En ze lachten veel en hielpen elkaar.

Als je samen kunt bakken, kun je ook samen leven, dacht Sofie.

Toen de broden, als je die deegsculpturen zo kon noemen, in de oven lagen en ze moesten wachten, pakte Sofie de hand van haar man en trok hem terug naar het podium. ‘Laat me je nieuwe choreografie zien.’ Ze ging in het midden staan. ‘Kom op. In positie.’

Florian keek haar een hele tijd aan, knielde toen voor haar neer en zette haar voeten recht naast elkaar. ‘Je moet knielen.’

‘Vorm me. Ik weet dat je dat kunt.’

Toen waren zijn handen daar waar Sofie ze tijdens het bakken zo graag had willen voelen. Overal op haar lichaam. En op een bepaald moment waren het niet meer Florians handen die haar aanraakten, maar zijn lippen.

Nu was hij degene die haar hand vastpakte en haar meetrok naar het huisje van Giselle. Sofie trok echter de andere kant op, naar het huisje op de achtergrond, waar een bord met een krakeling boven de deur hing. ‘Vandaag hou je van een bakker,’ zei ze. ‘Voor de eerste keer in je leven. Dat hoop ik althans.’ Ze moest lachen.

Tot Florians verbazing was het inderdaad alsof hij een andere vrouw beminde, die anders aanvoelde en anders bewoog. En toch was het zijn Sofie. De steunbalken van de kartonnen gevels zaten voortdurend in de weg, het toneel was onverwarmd en veel te koud, de magere schouwburgkat met zijn drie poten, wiens oren door allerlei straatgevechten waren gerafeld, keek geïnteresseerd toe vanaf een lichtbak, maar niets daarvan stoorde echt.

Toen ze weer de keuken in liepen, kwam een zwarte rook hen tegemoet.

Sofie trok snel de oven open en haalde met behulp van de pannenlappen de vier broden eruit, die inmiddels in briketten waren veranderd.

Boven hun hoofden ging een rookmelder af.

En daarna sprongen de sprinklers aan.

‘Wat handig,’ zei Sofie met een brede lach, terwijl het water van haar wenkbrauwen droop. ‘Nu hoeven we niet meer met proeven te wachten totdat het brood is afgekoeld.’ Ze pakte het grootste brood en brak het in twee stukken. Vanbinnen was het licht van kleur en luchtig. Ze plukte er een stukje uit en stopte het snel in Florians mond, zodat het niet nat kon worden. En ze deed een stukje in haar eigen mond.

Het zag er aan de buitenkant weliswaar verkoold uit, maar de binnenkant was ongeschonden en overheerlijk. Sofie kon alle liefde erin proeven.

Toen de brandweer naar binnen liep, beminden ze elkaar alweer.

’s Middags liep Sofie met bonzend hart en een verkoold brood naar Giacomo. Een groot bord in het raam meldde

in rode letters dat de bakkerij voorgoed gesloten was. Sofie nam het grindpad, de planten hadden zo te zien in de afgelopen droge dagen geen water gehad, want de Calabrische landverhuizers stonden er zielig bij en lieten hun kopjes hangen. Ze liep de trap op naar Giacomo's voordeur en klopte drie keer, want een bel was er niet.

Maar Giacomo deed niet open.

Ze klopte weer, maar dit keer op het ritme van Modugno's 'Nel blu dipinto di blu'.

Plotseling hoorde ze voetstappen en werd de deur opengedaan door Giacomo, die zo'n verformfaaid gezicht had dat menige doorgezeten bank er jaloers op zou worden.

'Ik ben je een uitleg schuldig,' zei hij bij wijze van begroeting, en het lukte hem niet om haar recht aan te kijken. 'En ook nog een goede.'

'Ja,' antwoordde Sofie met een dun stemmetje.

'En een verontschuldiging.'

Sofie knikte, omdat ze zou gaan huilen als ze nu ook iets zou zeggen.

'Maar eerst moet ik nog heel dringend iets doen.' Hij sloeg zijn armen om Sofie heen en drukte haar stevig tegen zich aan. 'Het spijt me verschrikkelijk!'

Sofie liet de tranen maar gewoon komen.

Bij Giacomo was het niet anders. Zijn stem brak voortdurend omdat er een snik in zijn keel opwelde. 'Ik had je veel eerder mijn excuses moeten aanbieden, maar ik was veel te bang dat je de deur in mijn gezicht zou dichtsmijten.'

Sofie maakte zich los uit zijn omhelzing. 'Nu is het allemaal weer goed, hoor je me?' Ze schraapte haar keel en reikte hem het brood aan. 'Proef eens!'

‘Maar ik heb nu geen trek.’

‘Proef!’

Hoewel hij nog steeds stond te huilen, moest Giacomo ook even grinniken, omdat hij opeens weer wist dat hij op Sofies eerste dag in de bakkerij precies hetzelfde tegen haar had gezegd. Hij brak een stukje af, wat nog niet zo gemakkelijk ging.

‘Dat hebben Florian en ik gebakken.’

Hij kauwde er een hele tijd op. ‘Het smaakt verschrikkelijk.’

‘Ja, hè?’ Sofie lachte. ‘Het is echt niet te eten. Maar proef je nog iets?’

Giacomo knikte. ‘Jullie zijn weer verliefd op elkaar.’

‘Precies zoals je al zei. En wat onze ruzie betreft had je het ook bij het rechte eind.’

‘Het spijt me zo!’

Ze legde zachtjes een vinger tegen zijn lippen. ‘Ik was niet verliefd geworden op jou, maar op alles wat je me hebt laten zien, wat ik van jou heb geleerd. We delen die liefde, maar dat is niet hetzelfde als van elkaar houden.’

Giacomo zuchtte gelukzalig. ‘Ik dacht dat het allemaal voorbij was. Wie wil er nu samen met een onbeantwoorde liefde bakken?’

‘Maar mijn liefde voor het bakken is vervuld. Heel erg zelfs.’

Giacomo streelde haar zacht over haar wang. ‘Mijn liefde voor het bakken ook. En mijn liefde voor een ander mens heb ik al eerder voorgoed weggegeven.’

Hij knikte in de richting van de bakkerij.

‘Elsa?’ Die was minstens twintig jaar ouder dan Giacomo, of misschien nog wel meer.

‘Nee, Elsa Pape is niet mijn grote liefde. Kom binnen, ik wil je iets laten zien.’

Sofie had het gevoel dat ze een museum in liep waar in de afgelopen jaren maar weinig nieuwe stukken aan de collectie waren toegevoegd.

‘Hier woonde vroeger de familie Pape,’ zei Giacomo. Hij liep voor haar uit de woonkamer in en bleef naast het dressoir staan. Daarop stond de foto met de rouwband.

‘Hem heb ik in mijn hart toegelaten.’ Hij streek een stofje van het glas.

‘En dat is...’

‘Benedikt Pape, Elsa’s zoon.’

Giacomo had de foto genomen toen ze de jaarmarkt in de stad bezochten en Benedikt een enorme suikerspin at. Daar stond hij dan, met kleverige vingers en een kleverige mond. De smaak van een suikerspin had Benedikt zich nog wel uit zijn kinderjaren kunnen herinneren, maar deze bijkomstigheden niet. Daarom moest hij ook zo lachen. Van zijn alomtegenwoordige droefheid was op die foto niets te zien.

‘O,’ zei Sofie. En toen nog eens: ‘O.’

‘Hij is de reden dat ik eigenlijk met bakken ben begonnen.’ Giacomo schoof het fotolijstje wat verder naar voren. ‘Benedikt was zo’n geweldige bakker. Je had zijn broden echt heerlijk gevonden!’

Sofie boog zich naar de foto toe. Haar stem werd zachter. ‘En wanneer...’

‘Twaalf jaar geleden. Benedikt heeft zich...’ Giacomo slikte moeizaam. En onmiddellijk daarna nog eens. ‘Hij heeft zichzelf verdronken. In het dorpsmeertje. Hij was altijd al erg zwaarmoedig en kon er niet meer tegen dat hij...’

eh, dat wij... Dat hoorde gewoon niet zo.' Hij streek over zijn slordige haar.

'Wat was er dan gebeurd?'

'Ze wilden niks meer van hem weten! Zijn vader was zo teleurgesteld in hem dat hij zich dooddronk. En Elsa vond het ook vreselijk. Vanaf het moment dat hij haar over hem en mij vertelde, werd ze een andere vrouw. Hij had gehoopt dat het in de loop der tijd beter zou worden, gemakkelijker, normaler. Dat Elsa zich weer als een moeder zou gaan gedragen.'

Bij Giacomo kwam het allemaal weer boven. Benedikt was dol op zijn moeder geweest en had vertrouwd op haar onvoorwaardelijke liefde. Elsa's liefde had immers veilig zijn hand vastgehouden toen hij langs de gevaarlijke klippen van zijn kindertijd en de afgronden van zijn jeugd was gescheerd. Het was Elsa die de andere kinderen aan hun oren had getrokken als ze haar jongen achter de oude peperbus (met de door de zon verbleekte affiches) hadden opgewacht, het was Elsa die hem in haar armen sloot als Benedikt niet begreep waarom hij in de postordercatalogus niet zoals de andere jongens het eerst naar de foto's van damesondergoed bladerde. Hij had altijd gedacht dat ze dat wel wist, omdat moeders dat soort dingen nu eenmaal wisten. Maar Benedikt moest uiteindelijk inzien dat ze het wel wist, maar het nooit had willen weten.

Dat vertelde Giacomo allemaal niet aan Sofie, want elke zin die hij hardop over Benedikt uitsprak, leek iets van het korstje af te knabbelen dat over zijn grote wond heen was gegroeid. En die bescherming had hij nu eenmaal nodig. 'Maar het werd niet beter,' ging hij in plaats daarvan verder. 'Daarom trok Benedikt zich steeds meer terug. Aan de

ene kant hielp dat, aan de andere kant maakte dat het alleen maar erger. Op een dag werd het hem allemaal te veel, en ik kon hem in mijn eentje niet tegenhouden.'

Giacomo vertelde ook niet dat het huis met scheldwoorden was beklad, dat de mensen hun in de supermarkt de rug toekeerden, dat vaste klanten niet meer kwamen, of, erger nog, dat de klanten die wel kwamen Elsa elke keer weer onder de walgelijkste uitspraken bedolven nadat geruchten de ronde deden dat die man uit Calabrië meer was dan alleen een medewerker.

Benedikt en hij hadden elkaar nooit in het openbaar gezond of elkaars hand vastgehouden, ze waren geen enkele keer overdag samen gaan wandelen, alleen 's nachts, en ver weg van de straatlantaarns. Daarom had Giacomo geen vriendschappen in het dorp gesloten. Voor hem bestond alleen dit huis en deze bakkerij met Elsa en Mot.

Hij keek naar de foto en liet zijn vingertoppen teder langs de lijst glijden.

'Benedikt, mag ik je aan Sofie voorstellen? Je gaat haar in je hart sluiten. Dankzij haar heeft onze kleine bakkerij een toekomst. Ze houdt net zo veel van bakken als jij.'

'Hallo, Benedikt,' zei Sofie, en dat voelde helemaal niet raar.

'Mijn beste broden bak ik voor hem,' zei Giacomo. 'Vooral tijdens het bakken voel ik hoeveel ik van hem hou, en hij van mij. Het is immers zijn bakkerij.'

Daarom had Giacomo er ook nooit iets aan veranderd. Benedikt had na de dood van zijn vader alles naar buiten gesmeten, de muren geverfd, de vloer opnieuw betegeld, eindelijk ramen aangebracht, de oude draak geïnstalleerd. Jaren later, toen Giacomo voor Benedikt veel meer werd

dan alleen een fijn personeelslid en hij bij hem in de woning boven de bakkerij trok, had Benedikt het grindpad aangelegd, met steentjes die hij speciaal uit Calabrië had laten komen. Ook de eerste planten uit Giacomo's geboortestreek had hij in de grond gezet. 'Mijn geboortestreek is nu ook de jouwe,' had hij tegen Giacomo gezegd, toen hij hem op een ochtend het resultaat had laten zien, 'en de jouwe is ook de mijne.' Daarom hadden ze elke vakantie in Italië doorgebracht. Benedikt had zelfs Italiaans geleerd. In elk geval een paar kruimels. En Giacomo had het heerlijk gevonden dat hij sommige woorden helemaal verkeerd uitsprak en dat het toch zo mooi klonk.

Hij haalde een foto zonder lijstje uit de lade, eentje van Benedikt geflankeerd door zijn ouders, met het diploma van de bakkersopleiding in zijn handen, en liet die aan Sofie zien. 'Ik heb bij zijn graf beloofd dat ik voor de bakkerij en zijn moeder zou zorgen.' Hij glimlachte zwakjes. 'Je snapt nu vast hoeveel ik van hem hou, want anders had ik het nooit zo lang met Elsa kunnen uithouden.'

Sofie keek naar Benedikts foto. 'Jouw Giacomo heeft zich aan al zijn beloften gehouden!' Ze keek naar hem op. 'We gaan morgen toch zeker weer open, hè?'

Hij boog zich naar haar toe, gaf haar een tedere kus op haar wang en veegde het vochtige plekje met zijn duim droog. 'Ze zeggen dat je je familie niet kunt uitzoeken, maar dat is onzin. Je bent als een zus voor me. Je bent familie!'

'En wat betekent dat voor de bakkerij?'

'Dat we die morgen samen opnieuw openen!'

Temps lié, verbonden tijd, zo heet een verbindende beweging bij het dansen, waarbij het gewicht van het ene been naar het andere wordt verplaatst. Die kan *à terre*, op de vloer, maar ook *en l'air*, in de lucht, worden uitgevoerd. Sofie had het gevoel dat ze die beweging voor het eerst in haar leven eindelijk beheerste en de tijden met elkaar had verbonden.

Nog diezelfde avond had ze samen met Florian zijn foto's en tekeningen weer opgehangen. Hij had erop gestaan dat er een paar nieuwe aan werden toegevoegd en had haar als bakker getekend. Een vluchtige blik in de aldus ontstane huisgalerie verraadde niet welke Sofie op het podium en welke in de bakkerij thuishoorde. De dagen daarna hadden ze zo veel brood gebakken dat ze de hele buurt konden trakteren. Ook Marie had broden gekregen en die knarsetandend aangenomen, ze kreeg er zelfs nog meer dan anderen omdat ze dankzij haar contacten ook andere kleuterscholen van brood kon voorzien. Op haar eigen school was de luizenplaag weliswaar bedwongen, maar die werd meteen opgevolgd door roodvonk en de hand-, voet- en mondziekte. Marie had de ouders met een knipoog uitgelegd dat ze nu alles in één keer afwerkten, zodat ze de rest van het jaar rust hadden.

Ze bleek zich schromelijk te vergissen.

Het kon Anouk niks schelen dat de kleuterschool dicht was, want zij was na de heropening al snel een vast bestanddeel van de bakkerij geworden. Haar broodjes met een kruis in de korst bleken een groot succes, vooral bij Ümit Wader, de organist, en bij alle leden van kerkkoor. Giacomo had ze in het vaste assortiment opgenomen.

Door de aanwezigheid van Anouk vonden klanten het minder eng om de winkel binnen te gaan. Dat betekende niet dat Elsa opeens poeslief was. Ze snauwde net de laatste klant van de dag af, die het had gewaagd om te vragen of ze het brood ook dikker kon snijden. ('Dan snijdt u uw brood toch zelf! Hier verkopen we brood, geen maatpakken!')

Giacomo vond het vooral fijn dat de smalle gang tussen bakkerij en winkel nu niet langer een gemilitariseerde zone tussen twee vijandige kampen was, maar – dankzij een meisje dat voortdurend heen en weer draafde – een renbaan waarvan de meters juichend werden veroverd. En hij hoopte dat de kleine Anouk Elsa een reden gaf om verder te willen leven. Vandaag was de zevende dag sinds de gebeurtenissen bij het meertje. Als Elsa morgen weer verscheen, zou ze zich aan haar belofte houden en nooit meer stenen in haar kleren naaien. Ook in dat opzicht was ze heel onverzettelijk.

En omdat Franziska de baan bij de schouwburg had gekregen, zou Anouk nog lang bij hen blijven.

Toen Elsa na sluitingstijd de winkeldeur met twee sloten afsloot en Anouk haar vroeg of ze samen naar het meertje konden gaan, kromp Giacomo even in elkaar. Maar zodra hij van de schrik was bekomen, leek het hem een goed idee. Als je niet voor je deeg zorgde omdat dat te ingewikkeld was, werd het nooit beter. Hij moest even grinniken bij die gedachte, want Sofie zou zeggen dat hij alweer deed alsof de hele wereld voor hem uit deeg bestond. En dat was ook zo.

'Jezus moet nog over het water lopen!' beweerde Anouk.
'Nee,' antwoordde Elsa. 'Dat gaan we niet doen.'

Anouk sprong op en neer. ‘Jawel!’

‘Daarvoor heb ik niet de goede schoenen aan. Het spijt me, kleintje.’

‘Ik heb vanochtend speciaal gewenst dat de zon ging schijnen, zodat we erheen kunnen wandelen!’ Anouk rende naar achteren, waar ze altijd haar kleine rugzak neerlegde. Ze haalde er een paar vuurrode rubberlaarzen met madeliefjes uit. ‘En die heb ik speciaal meegenomen.’ Ze rende terug naar Elsa en drukte de laarsjes in haar handen, alsof ze die moest goedkeuren. ‘Ze zijn heel erg mooi!’

‘Maar toch gaan we niet.’

Anouk trok een gezicht. ‘Maar ik wil naar het meertje!’

Giacomo liep naar hen toe en boog zich voorover naar Anouk. ‘Als Elsa nee zegt, dan moet je dat ook accepteren. Ze weet precies wat ze nog aankan en wat niet. Elsa is namelijk al heel erg oud en het is een heel eind lopen naar het meertje.’ Hij knipoogde samenzweerderig naar Anouk.

‘Zulk dom gebazel heb ik al heel lang niet meer gehoord!’ Elsa pakte haar jas. ‘Alsof die paar stappen naar het meertje te veel voor me zijn. Wat moet dat kind wel niet denken?’ Elsa stak haar hand uit naar Anouk. ‘We gaan er nu heen, kleintje. En mijn schoenen maak ik later wel weer schoon.’ Ze schudde haar hoofd. ‘Echt, alsof ik al honderd ben, niet te geloven!’ Elsa keek Giacomo aan. ‘Maar Mot blijft hier. Die redt dat hele eind namelijk niet meer!’

Pas nadat het tweetal de winkel had verlaten, veroorloofde Giacomo zich een tevreden lachje.

Buiten voor de deur drukte Anouk zich van opzij tegen Elsa aan. ‘Ben je nu mijn bakkerij-oma? Of mijn brood-oma?’ Ze lachte. ‘Mijn *boma!*’

‘Ik ben jouw Elsa.’

‘Heb je eigenlijk veel kinderen zoals ik? Op wie je past?’

‘Nee, alleen jou.’

‘Dat vind ik goed! Mama en papa hebben ook alleen mij, en ik heb ook alleen het kindeke Jezus. Als een kind goed is geworden, is dat ook genoeg.’

Elsa zweeg.

‘Is Giacomo jouw kind?’

‘Nee, dat is hij beslist niet.’

‘Heb je er wel een?’

Elsa schraapte haar keel, want die was opeens heel droog. ‘Ja, maar die is ver weg.’

‘Wanneer komt hij weer terug?’

‘Hij komt niet terug.’

‘Dat is jammer, vind ik.’

‘Dat vind ik ook.’

Anouk bleef staan, en toen Elsa ook bleef staan, omhelsde ze de oude vrouw. Of beter gezegd, ze omhelsde haar heupen, want hoger kwam ze niet.

‘Gaat het nu beter met je?’ vroeg ze daarna.

‘Ja,’ zei Elsa, met ijle, broze stem. ‘Zullen we nu stil zijn, zodat we de vogels kunnen horen kwetteren?’

‘Of de geluiden van de auto’s?’

‘Die ook. Denk je dat het lukt, tot aan het meertje?’

‘Natuurlijk! Ik kan supergoed stil zijn. Mama gelooft me nooit als ik dat zeg, maar dat kan ik echt!’

Anouk kon het weliswaar niet zo heel erg goed, maar Elsa kreeg in elk geval tijd om op adem te komen. Vroeg of laat wilde ze toch weer graag worden afgeleid, en dus vroeg ze aan Anouk of ze een liedje wilde zingen. Maar Anouk antwoordde dat de heilige Maagd er op de hele wereld om bekendstond dat ze zo goed kon fluiten. En dus

floot ze voor Elsa zelfbedachte liedjes, die ze titels had gegeven als 'Jezus gaat met de tram naar de stad', 'Toen Jezus luizen had' of 'Maria begint een dierentuin'.

Toen kwamen ze bij het meertje aan.

'Ben je hier al eens eerder geweest?' vroeg Anouk.

'Ja,' antwoordde Elsa. 'Niet zo lang geleden nog. Maar daarvoor een hele tijd niet.'

'Het is hier mooi!'

'Dat is het zeker.'

'Hier wil ik graag blijven.'

Elsa keek de andere kant op, zodat Anouk niet zag dat de tranen over haar wangen liepen. Het was hier inderdaad mooi, zeker nu in de lente, nu de zon scheen. Haar zoon had het mooiste plekje van het dorp uitgezocht om het voor altijd te verlaten.

Anouk spreidde een kleine picknickdeken uit, die ze in haar rugzak had meegenomen, en legde er een rol koekjes en twee pakjes sinaasappellimonade (met rietje) op. 'Picknick! Maar Jezus krijgt het eerste koekje, oké?'

Met een lichte zucht liet Elsa zich op het kleedje zakken. Het was niet jaren, maar tientallen jaren geleden dat ze zo had gegeten.

'Het is goed dat Jezus heeft geleefd, hè?' vroeg Anouk. 'Ook al is hij nu dood.'

'Ja, dat is goed,' zei Elsa.

'En op een of andere manier is hij ook niet dood.'

'Nee,' zei Elsa. 'Dat is hij niet.' Ze moest weer haar gezicht afwenden, want er kwamen steeds meer tranen. Elsa vocht ertegen, maar het was vergeefse moeite, en ten slotte liet ze ze maar de vrije loop en draaide ze zich om naar Anouk en sloeg ze heel stevig haar armen om haar heen.

‘Gaaf het wel goed met je, brood-oma?’

‘Jawel,’ zei Elsa. ‘Het gaat goed met me. Omdat jij bij me bent, kleine Anouk.’

‘Maria!’

Elsa moest ondanks haar tranen heel even lachen. ‘Maria, bedoel ik.’

‘Wil je zien hoe Jezus over het water loopt?’ Anouk sprong op met haar barbie, die vandaag een roze sok om haar heupen had.

‘Maar blijf aan de kant! In het midden is het meertje heel diep.’

‘Ik blijf aan de kant,’ antwoordde Anouk. ‘Jezus heeft altijd alleen maar aan de kant over het water gelopen. Hij was altijd voorzichtig!’

‘Goed, kleine Maria, laat me dan maar zien hoe Jezus over het water loopt.’

Anouk tilde haar barbie hoog in de lucht en maakte vliegtuiggeluiden. ‘Jezus komt aanvliegen!’

Elsa nam een koekje.

Het was een mooie dag.

Het deeg wachtte.

Het was nog lang niet licht toen de voordeur met een zachte klik achter Sofie in het slot viel. Maar in de duisternis wachtte al een voorbode van de ochtendzon. Alsof de nacht wist dat hij dadelijk weer in zijn holletje terug moest kruipen. Sofie merkte dat haar kijk op het dorp nog meer was veranderd. Ze liep niet tussen de huizen door, maar tussen reusachtige witte busbroden, roggemixbroden en brioches.

Op de deur van de bakkerij hing een bordje met VAN-

DAAG BIJSCHOLING. En boven het opschrift BÄCKEREI JOHANNES PAPE & SOHN hing grijze bouwfolie. Maar achter alle ramen van de bakkerij brandde licht. In het ochtendduister vond Sofie het net zo'n verlicht keramiekhuisje dat 's winters op de vensterbank stond.

Zachtjes deed ze de deur open, alsof ze Giacomo bij iets kon storen, maar hij stond net bij de oven om die te besprenkelen. De oude draak siste.

'Goedemorgen, chef.' Van dat 'chef' had ze in de afgelopen paar dagen een gewoonte gemaakt, want dat klonk zo fijn, naar heel gewoon werk, naar ambacht, naar ontbijtpauze en prikklok.

'Goedemorgen, jonge bakker,' antwoordde Giacomo.

'Wat ben je aan het maken?'

'Jouw nieuwe brood.'

Ze liep naar de oven en keek erin. 'Je hebt voor mij een nieuw verhaal gezongen?'

'Ja.'

'Dat wil ik graag horen.'

'Eerst het brood proeven. En er zelf eentje bakken. Je weet wel wat voor een. Ik denk dat het daarvoor vandaag de goede dag is.' Hij keek haar aan. 'Vandaag is helemaal jouw dag, van jou alleen. Die krijg je van mij.'

Daarom was de winkel dicht. De kleine bakkerij was vandaag voor haar alleen. Ze omhelsde hem heel lang. 'Dank je.'

'Weet je al wat voor deeg?'

'Geen rogge, geen spelt, alleen tarwe. Italiaanse tarwe. De beste.'

'Goede keuze,' zei Giacomo.

'Wat heb jij voor mijn brood gekozen?'

Hij lachte fijntjes. ‘Ook Italiaanse tarwe. De beste.’

Het brood rees fantastisch, het rekte en strekte zich vol elan, met harmonische rondingen en een gelijkmatige bruining.

‘Het ziet er erg goed uit.’

‘Ja, hè?’

Het was zoals vroeger, als kind, toen ze had moeten wachten met het uitpakken van de cadeautjes, die in glanzend papier onder de kerstboom lagen, omdat er eerst nog moest worden gezongen.

Nadat Giacomo het brood er met de inschieter uit had gehaald, duurde het een hele tijd voordat het was afgekoeld. Keer op keer stak Sofie haar hand ernaar uit, maar Giacomo duwde die telkens zachtjes weg.

Ten slotte sneed hij een snee uit het midden en gaf die aan. De korst was goudbruin, dun en krokant, het kruim gelijkmatig, vol kleine luchtgaatjes, en de smaak...

Sofie glimlachte. Ze kon niet zeggen waar het brood naar smaakte. Maar het gaf haar het gevoel dat ze thuis was. Of beter gezegd: op de juiste plek.

‘Jouw verhaal moet wel heel erg goed zijn geweest,’ zei Sofie.

‘Nu jij.’ Giacomo stapte van de werktafel naar achteren. ‘Jouw bakkerij!’

Ze ging weer twee broden bakken. Een voor de vrouw die ze was geweest en een voor de vrouw die ze was geworden.

Bij het eerste brood deed ze precies zoals de vorige keer. Sofie begon *en dehors*, rekte zich uit in een *arabesque* en ging daarna over naar de *attitude*, om vervolgens steeds minder druk uit te oefenen op het deeg, haar danspartner.

Het tweede brood moest dit keer geen hartig witbrood worden, maar een brioche.

Dit keer dansten alleen haar vingers. Ze dansten meer dan ooit, doken in het deeg, draaiden rondjes, zelfs pirouettes, sprongen met het deeg omhoog en kwamen zacht neer. Misschien, dacht Sofie, heeft het deeg niet op zomaar iets gewacht, maar juist hierop.

Toen ze de deegstukken hun definitieve vorm wilde geven, kwam Giacomo bij haar staan.

‘Misschien kan ik je nog één dingetje leren. Dat kun je al, maar je kunt nog beter worden.’

Sofie salueerde speels. ‘Ik luister, chef.’

Hij pakte zijn brood voor Sofie en draaide het om. ‘Kijk naar deze plek, daar waar het opgemaakte deeg tegen elkaar wordt gedrukt. De naad.’ Hij liet haar het kleine, maar onvermijdelijke schoonheidsfoutje zien. ‘Die vind ik altijd op een slecht genezen wond lijken. Daarom verstoppen we hem zo goed als we kunnen! Aan de onderkant van het brood, waar hij niemand opvalt.’ Hij draaide het brood weer om en schraapte trots zijn keel. ‘Aan de bovenkant ziet het er perfect uit, hè? Dat van die naad hoeft niemand te weten, dat weet alleen het brood.’

‘Je bedoelt dat ik die nog meer kan laten verdwijnen.’

‘Ja, precies. Laat het brood er naadloos uitzien!’

Sofie knikte en begon de naad na te bewerken.

Maar toen hield ze op.

‘Weet je wat? Iedereen mag mijn naad zien! Daar hoeft het brood zich niet voor te schamen. Mijn broden durven die te laten zien.’ Ze draaide het om.

‘Maar dat doe je toch niet bij brioche? Dan scheurt de korst tijdens het bakken zomaar open!’

‘Dat mag.’

‘Dan ziet elke brioche er anders uit.’

‘Inderdaad!’

‘Maar –’

‘Net als bij mensen,’ onderbrak Sofie hem, en ze moest hard lachen. ‘Nu klink ik al net zoals jij!’

Ook Giacomo moest lachen. Hij streek teder een lok haar uit haar gezicht. ‘Ik ben nu heel, heel erg trots op je.’

Sofies wangen liepen rood aan. ‘Dat heb ik altijd al gewild.’ Ze kreeg een brok in haar keel. ‘Nu moet het deeg eindelijk de oven in!’ zei ze met aangedane stem, en ze pakte de grote inschieter.

Terwijl de broden in de oven een eind weg bakten, keek Sofie de hele tijd toe.

Ze was nu bakker, zei Sofie telkens tegen zichzelf, en ook nog een gelukkige bakker. De gelukkige tijd als danseres lag achter haar, een ander leven, een andere tijd, die deel van haar bleef. Maar ze had zich verpopt, ze bleek toch geen baobab te zijn die zomaar door de wind werd weggeblazen, maar een stronk die iedereen voor dood had aangezien en die toch opnieuw uitliep.

Giacomo liep even naar buiten, maar was op tijd terug toen ze het eerste brood uit de oven haalde en kort daarna het tweede.

Sofie wachtte niet totdat ze waren afgekoeld, ze had nu immers bakkershanden. Ze brak van allebei een hoekje af en proefde het terwijl het nog heet was.

Ze hilde niet meer bij het eerste.

En ze glimlachte bij het tweede.

Toen keek ze Giacomo aan, en haar onderlip trilde lichtjes. ‘Het is me gelukt.’

‘Dat wist ik,’ zei hij, en hij pakte haar hand. ‘Kom mee!’

Giacomo liep met haar naar de zijdeur, maar nam niet het grindpad naar zijn huis. Hij liep naar voren, naar de straat.

‘Wat doen we hier?’ vroeg ze, ‘en waarom ben je opeens zo stil?’

Giacomo legde zijn handen op haar schouders en draaide haar zachtjes om, zodat ze met haar gezicht naar de bakkerij stond.

En naar het nieuwe opschrift.

De letters waren net zo krullerig als voorheen, maar de kleur was feller en er waren nieuwe woorden aan toegevoegd.

BÄCKEREI EICHNER & BOTURA.

Sofie sloeg haar handen voor haar mond over elkaar. ‘Maar... jouw naam moet toch als eerste genoemd worden!’

‘Schoonheid voor leeftijd,’ zei Giacomo met een lachje.

Sofie viel hem om de nek en hield haar tranen niet meer tegen. ‘Zing iets voor me! Ik heb nu heel erg een lied nodig.’

‘Iets van de grote Domenico Modugno?’

Ze schudde woest haar hoofd. ‘Nee, iets van de grote Giacomo Botura.’ Toen pakte ze zijn handen, legde er een op haar schouder en nam de andere in haar hand. ‘Zullen we?’

Ze danste met hem, terwijl Giacomo Sofies verhaal zong, haar woorden. Hij zong ze keer op keer. Totdat hij door al dat gedraai een beetje duizelig werd en hij alleen nog maar kon neuriën.

Hoelang kun je door blijven dansen als de muziek al is gestopt?

Dat wist Sofie nu. Je zette een nieuwe plaat op, liet de naald in de groef zakken en draaide verder. Het zou nooit meer de oude muziek zijn, maar je kunt op alle goede muziek dansen.

En als je heel veel geluk hebt, vind je ook nog een geweldige danspartner.

Dankwoord

Mijn dank gaat, bijna geheel alfabetisch, uit naar Milena Drefke (Bäckerei Brotbäckchen), Gerd Henn, mijn agent Lars Schultze-Kossack en zijn betere helft Nadja Kossack, mijn collega en goede vriend Ralf Kramp, Andi Rogenhagen, mijn geheime broer Dennis Witton, Kerstin Wolff en vooral aan Vanessa Rehme, die mijn boeken niet alleen als eerste leest, maar ze ook samen met me beleeft. Dank je dat je dat en mij verdraagt!

Tevens dank aan Andrea Müller en Bettina Traub voor hun fijngevoelige redactie, aan mijn geweldige uitgever Felicitas von Lovenberg en aan het voltallige team van Piper.

Dank ook aan Blue Rose Code, Luka Bloom, José González en Cassandra Jenkins, die de soundtrack voor dit boek leverden. En aan Harry en Sally, die ervoor zorgden dat ik bij het schrijven nooit alleen was, maar wel onder de kattenharen zat.

Dank aan mijn kinderen, Frederick en Charlotte, van wie ik zielsveel hou. Het zijn nu tieners, die deze roman niet gaan lezen omdat het 'cringe' is als je eigen vader een boek schrijft.

Ter nagedachtenis aan de twee prachtige dashonddames uit mijn kindertijd, Trixi en Heike. Nu hebben jullie voor altijd een plekje voor de loeiende bakkersoven. En dat stomme akkefietje met dat koffiepoeder vergeten we maar, oké?

LEES MEER VAN
Carsten Henn

Wandelend door de pittoreske steegjes van de stad bezorgt boekverkoper Carl Kollhoff na sluitingstijd boeken aan bijzondere klanten die als vrienden voor hem worden. Voor velen is Carl hun belangrijkste verbinding met de buitenwereld.

Tijdens een van zijn wandelingen komt Kollhoff de negenjarige Schascha tegen, die erop staat hem te vergezellen. Schascha is pienter en grappig, maar onder haar opgewekte masker gaat een eenzaam meisje schuil dat het thuis niet makkelijk heeft. De twee raken aan elkaar verknocht en Schascha wordt een vast onderdeel van Carls avondroutine. Dan slaat het noodlot toe: Carl verliest onverwacht zijn baan en de inboedel van zijn winkel wordt verkocht. In deze moeilijke tijden zal hij de kracht van zijn geliefde verhalen, zijn trouwe klanten en zijn negenjarige metgezel hard nodig hebben om zijn leven weer op de rit te krijgen.

Verkrijgbaar als

